

Egyetemi doktori értekezés

DEBRECZENY IVÁNNÉ

Az értelmiség Szegeden a Gömbös-kormányzat idején

/ 1932 - 1936 //

Témavezető:

Dr. Hegyi András
egyetemi adjunktus

Szeged

1983

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
A társadalom fejlődésének sajátosságai Magyarországon a kapitalizmus időszakában	5
Az értelmiség Szegeden a gazdasági válságból való kilábalás időszakában /1932 - 1939/	27
Az értelmiségi csoportok helyzetének változásai Szegeden a harmincas évek derekán /1935 - 1936/	94
Összefoglalás	132
Jegyzetek	136
Mellékletek	144
Életrajzok	147
Források és irodalom	153

Bevezetés

Az értelmiség kialakulása az írásbeliség elterjedésével függ össze.

Az osztálytársadalmakban az ugynevezett "középosztály" egy rétegét alkotják az értelmiségiek. E réteg deffiniálása nem könnyű feladat, mert összetételét, kialakulását tekintve igen sokrétű elemekből, s az általános ismérvek mellett korszakonként s nemzetenként más-más jellegzetességet mutató társadalmi rétegekről van szó.

Az utóbbi időben e kérdés megválaszolása az ideológiai harc egyik ütközőpontja, mert nem egyezik meg a marxista történettudomány és a polgári teoritikusok véleménye az értelmiségiek társadalmi funkcióit és hovatartozását illetően sem. "Mindez szorosan összefügg a társadalmi hegémónia kérdésével ill. annak értelmezésével. Feltételezi a korszakos jelentőségű bölcséleti, művészeti áramlatok osztályjellegének elismerését vagy tagadását, annak megválaszolását, hogy kit illet meg a tanulás joga, kiváltsággá válhat-e a tudás?

Milyen társadalmi előnyökkel és kötelezettségekkel társul a diplomával szavatolt szakismeret."¹

A Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása szerint "értelmiség a társadalomnak szellemi munkával foglalkozó /magasabb végzettségű, műveltebb/ rétege."

E típus jellemzői: Önmagához való hűség. Az értelemnek és igazságnak önértékként való kezelése, elhatárolása az eszközértékektől. Természetesen e sokratesi típusu értelmiségivel szemben áll a politikus, a gyakorlati típus értelmiségi, és azoknak törekvései.

Az értelmiségi hivatások kialakulásának ideje egybeesik az ujkori, polgári társadalmak kialakulásával, de az "irástudók", a szellemi tevékenységet végzők elkülönülése a társadalom többi csoportjától jóval korábbi, s hosszú előzményei vannak. Mivel e réteg társadalmi értékek megőrzője, hordozója és egyben továbbítója is, minden korban nagy volt az érdeklődés a kialakulását, szerepét, hovatartozását illetően. A tudományok fejlődése századunk során, különösen annak II. felében nagymértékben megnövekedett, a szellemi teljesítőképeség megsokszorozódott. Mind a kapitalista, mind a szocialista vilárendszer arra törekszik, hogy minél gyorsabb ütemben fejlessze kulturális szervezetét, megteremtse az ismeretek felujtásának feltételeit, ugyanakkor biztosítsa azok felhalmozásának lehetőségét is.

E célok megvalósításához a szocialista társadalom csakugy, mint a tőkésrendszer nem nélkülözheti a magasan képzett értelmiséget.

X

Az utóbbi években hazánkban is nagy érdeklődéssel fordult a tudományos kutatás, - megnövekedett a társadalom figyelmébe is - az értelmiség felé. A történeti fejlődésünkben betöltött helyéről, különös tekintettel a XX.sz-i gazdasági, társadalmi átalakulásunkban játszott szerepéről igen sok tanulmány, vitaanyag látott napvilágot.

Dolgozatunkban azt szeretnénk megvizsgálni és bemutatni, hogy az ellenforradalmi korszak egy viszonylag megváltozott időszakában, az 1933-1936 közötti években - amikor a nemzet "megújódását" már hivatalosan is, nemcsak a "magyar kultúrfejlődéstől" várták, hanem a fasiszta államok politikai előretö-

résétől felbátorítottan "mindinkább a trianoni béke revíziójának erőszakos megoldástervezetét részesítették előnyben"² - a szegedi értelmiség milyen szerepet játszott városunk kulturális, tudományos és politikai életében, s hogyan felelt meg az országos politikai elvárásoknak.

Szegednek ugyanis az ellenforradalmi korszak éveiben kiemelkedő, megkülönböztetett szerepet szántak az ország akkori vezetői. "Ugy vélték, hogy Szeged, mint viszonylag fejlett kulturájú határváros, egyik fő bázisa lehet elképzelésük megvalósításának."³ Konceptiójukat először Teleki Pál fejtette ki 1920-ban, a "Szeged" c. napilapban. "Szeged lesz, és kell hogy legyen, amely a balkáni homályba bevilágít, mert erre a város földrajzi fekvésénél fogva és magyarságát tekintve igen alkalmas."⁴

Klebensberg Kunó, az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter még ezeken túlmenően is fokozni kívánta Szeged szerepét a nemzeti művelődés és kultúra fejlesztésének elősegítésében.

Ugy vélte, hogy mint külföldön, - például Angliában és Németországban -, hazánkban is, a fejlett polgári államok mintájára a "kultúra decentralizációjá"-val Szegedet fejlett kulturális központtá sikerül kiépítenie.

Törekvései, bármely politikai megfontolás alapján születtek és valósultak meg, a városunk későbbi fejlődésére igen kedvezően hatottak; anyagi és technikai - s egyben szellemi - alapot teremtettek egyes tudományágak /orvos-biológia, szociológia, fiziológia/ szektoraiiban a kutatások megindulásához és világszinvonalon álló eredmények eléréséhez.

Arra törekedtünk, hogy a helyi viszonyokat mindig az ország egészének fejlődésében láttassuk. Kiemelve természetesen azokat

a jellemző vonásokat, amelyek a 700 éves település történeti fejlődése során kialakultak és azokat a haladó törekvéseket, amelyek a szegedi értelmiség köreiből indultak ki. Kutatómunkánk során azért fordultunk érdeklődéssel az értelmiség felé, mert bár több tudományos munka is foglalkozott az ellenforradalmi korszak társadalmának megismertetésével, elsősorban a proletariátusnak, mind progresszív forradalmi osztálynak a szerepét, a hazai és a helyi munkásmozgalom fejlődését kutatták és tárták fel a szerzők. Éppen a már említett nagy gazdasági átalakulás, a napjaink gazdasági problémáinak, kérdéseinek ezen korszakig visszanyúló problémái több kutató figyelmét fordították a gazdasági fejlődésünk, valamint a parasztság sorsának alakulása felé is.

E területeken városunk kiemelkedő, országosan is elismert tudományos munkákkal gazdagodott a helytörténeti kutatások megindulása óta.

Mindezekhez szeretnénk munkánkkal szerény hozzájárulást nyújtani, a korszak társadalmának mélyebb megismerését elősegíteni. Ahhoz, hogy célunkat megvalósíthassuk, kifejthessük a szegedi értelmiség szerepét a Gömbös-kormány idején, be kell, hogy mutassuk e korszak magyar társadalmát, - a címre való tekintettel - elsősorban és mélyebben feltárva a "középosztály" jellemzőit, s magát a várost, Szegedet az 1930-as években.

A társadalom fejlődésének sajátosságai Magyarországon a kapitalizmus időszakában

A magyarországi kapitalista társadalom kialakulása és fejlődése eltér a Nyugat-Európában megismert kapitalista országok fejlődésétől.

Kelet, - Középkelet-Európában is a termelőeszközök fejlődése és az áruüzemelés kialakulása indította el a polgári társadalmak kialakulását.

A fejlődés azonban más és más Európa^etérsegekben is. Az egyes országok gazdasági, földrajzi adottságai által meghatározott, politikai-társadalmi fejlettségükből adódó körülmények között bontakozott ki, de általános jellemzője a nyugati fejlődéssel szemben, hogy a szinte kizárólagosan agrárjellegű országokban a termelőeszközök fejlődése, a munkaerőnek és a munkába bevont földterületnek mennyiségi növekedése kezdetleges agrárkapitalizmus kialakulását eredményezte. Eltérő vonásként kell kiemelnünk azt a tényt is, hogy ezek az országok soknemzetiségű államok. A társadalmi felemelkedést gátolta az a gyarmati helyzet, amelyben a Habsburg Monarchia és a török által leigázott balkáni államok népei színlődtek.

A középkelet-európai országokban más-más társadalmi osztályok képviselték a haladást, a polgári felemelkedést. /X/

Találhatunk azonban közös vonást is; társadalmunkból hiányzik a nyugati értelemben vett burzsoázia.

A burzsoázia megerősödését nemcsak a gazdasági fejlődés sajátosságai gátolták, sokkal inkább akadályozta az a függőségi viszony, amely a gyarmati elnyomásban rejlett.

Pl. ^{/X/} Poroszországban tágabb tér nyílott a junkerek üzleti vállalkozásai számára, vagy Csehországban, ahol a nagybirtokos arisztokrácia tevékenyen vett részt a manufaktúrák, gyárak alapításában. A balkáni államokban a parasztság fel-emelkedésével fármálódott a burzsoázia "jellegadó" rétege.

/X/ Hanák Péter: Magyarország a Monarchiában. Tanulmányok. Gondolat Bp., 1975 alapján./

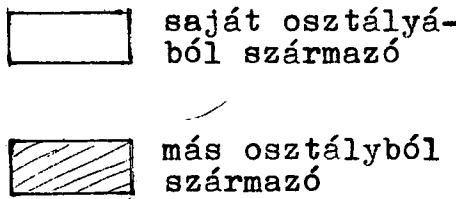
A magyar polgári felemelkedés sajátosságaira jellemző, hogy hazánkban nem történt meg a kapitalizmusra jellemző társadalmi értékrend átalakulása.

Ennek oka nemcsak egy, a nemesi vezetésű "szárnyaszegett" polgári forradalom utáni különleges fejlődésünkben kereshető, hanem abban is, hogy hazánk függő helyzetű ország volt, ahol a porosz típusú tőkés fejlődés a gazdasági élet mellett ill. azzal együtt, társadalmunkat is a nyugatihoz képest "eldeformálta".

Hazánkban a társadalmi státuszt nem a vagyon és a gazdagság határozta meg, hanem a születési előjogok. A régi feudális társadalom és az új polgári társadalom sajátos elkülönültsége és annak sajátosságos együttélési formái alakultak ki.

A régi osztályokat átformálta és bizonyos mértékig összekapcsolta a kapitalizáció az új, polgári elemekkel, de a társadalmi elkülönülés régi kereteit, tudati formáit nem oldotta fel.

A férfi keresők származás szerinti megoszlása 1930-ban

ipari munkás	55,0	45,0	
önálló kisiparos	71,1	28,9	
birtokos paraszt	79,9	20,1	
mezőgazdasági munkás	87,2	12,8	
tisztvisl. értelm.	87,4	12,6	

Az ellenforradalmi korszakban is megvolt az "urak" és "kendek" közötti nagy választófal.

E két nagy tábor között kezdett formálódni a századforduló körül a "félurak" vagy "urfélék" csoportja.

Az urak társadalma is élesen elkülönült mánásra, dzsentrire, polgárra. "Rések" ugyan keletkeztek a választófalakon, de az életforma és a tudat korlátai nemcsak az urak osztályt osztották meg, de - ha nem is olyan merev formában - fennt állt a "nép" különböző elemei között is.

Évszázados hagyományok és gazdasági hatalmánál fogva, a nagybirtokos osztály kezében volt a politikai élet irányítása. A nagybirtokos osztály "elitjét" a "latifundiális arisztokrácia" alkotta.⁵

A "történelmi uralkodó" osztály lenézte, felkapaszkodottnak tartotta az ujjgazdagokat.

Magas állami tisztségek, részvényeik, dekoratív diszelnökségi, védnökségi pozícióik révén a gazdasági-társadalmi élet minden posztján megtalálhatók voltak. Szoros szálakkal kapcsolódtak az általuk egyébként lenézett burzsoáziához.

Tényleges hatalmuk a százezrek feletti uralmukban rejlett, amelyet megerősített udvari befolyásuk.

Politikai nézeteikre a konzervatív liberalizmus volt a legjellemzőbb, de találkozhatunk soraik között a legszélsőségesebb jobboldali eszméket valló párthivekkel is.

Mint társuralkodó osztály, a hatalom felső régióiban foglalt helyet a fináncburzsoázia nem nagyszámu, - mindössze félszáz - szoros szálakkal egymáshoz fűződő családja. A gyorsan gazdagodó nagytőkések csoportja a 19. sz. 80-90-es évében jött létre. Az előzőekben említettük, hogy - nemcsak egymással - szoros kapcsolatban álltak a nagybirtokos osztállyal is.

A burzsoázia jellegadó rétegei hazánkban nem a régi nemesi társadalomból váltak ki. Közöttük csak igen kis számban találhatunk vállalkozó szellemű céhmestert, kereskedő dinasztiát. Társadalmunk ezen osztályának legtekintélyesebb, legnépesebb részét az Ausztriából, Németországból és Svájcban hazánkba települt vagy itt fiókvállalatot létesítő német és a dualizmus korában meggazdagodott zsidó családok alkották.

E társuralkodó osztálynak politikai hatalma korántsem állt arányban a gazdasági hatalmával. Hogy politikai tekintélyüket

növeljék, s az uri osztály méltó tagjainak érezhessék magukat igyekeztek asszimilálódni, "földbirtokossá" válni, nemesi címet, bárói rangot szerezni.

Az államapparátus irányításában közvetlenül nem vettek részt, de áttételesen a törvényhozásban és a kormányzatban is aktivabbá vált befolyásuk a századforduló után. Ez a befolyás a sajtó - vállalatokon, állami pénzügyek irányításán és a különböző gazdasági vállalatokon keresztül érvényesülhetett.

A fináncburzsoázia társadalmi körét - felemás helyzetéből adódóan - főleg a hozzá közel álló gazdag kereskedők, az értelmiségi elit és az általuk is bőkezűen pártfogolt művészvilág felé építette ki. Politikai befolyásuk csak egy igen szűk, vagyonos és művelt városi rétegre terjedt ki. A középosztály szellemi arculatát, közhangulatát, politikai állásfoglalását nem tudták befolyásolni. Az uralkodó osztályhoz tartozott még az un. "ezerholdasok" csoportja. Megközelítően mintegy 4-5000 család, a dzsentrifelsőrétege.

A magyar "középosztály" jellege, fejlődése sok tudományos problémát vetett fel. Összetételét, arculatát és kialakulását illetően erősen eltér a nyugati államok középosztályától. Európában azon térségében ugyanis a felemelkedő burzsoázia derékhadát tekintették középosztálynak. Őket, a polgári eredet, érdek - és tudatközösség sok szála fűzte "egy osztállyá". Nagy vonásokban jellemző volt rájuk az egységes nemzeti karakter és a polgári öntudat.

Hazánkban a középosztály tömörítő magva "baljós csillaga" a le-süllyedt dzsentrifelsőrétege volt. /A századforduló körül./

Néhány ezer nemesi földbirtokos, megközelítően 25-30 ezer iparos és kereskedő középburzsoá, vállalkozó, járadékos, földbérlő és

hozzávetőlegesen 250 ezer főnyi - csak részben, kb. 62,5 ezer magyar értelmiségi alkotta ezt az osztályt, amelynek egyes rétegeit "öles" szakadékok választották el egymástól. /X/

A századforduló körül bizonyos változásokat tapasztalhatunk ezen közbülső osztályunk vezető összetételében, arculatában.

Erre az időre a fővárosban és vidéken is megerősödött - a nyelvében és kulturájában magyarrá vált - ipari és kereskedelmi burzsoáziának az a vékony rétege, amely a nyugati kulturával rokonszenvezett, és, ha nem is általánosságban, de itt-ott fogékony volt a haladó gondolatokra is.

Magyarországon a társadalmi szerkezet szövevényessége következtében a "középrétegeknek" két csoportja alakult ki: a történelmi és a polgári "középosztály". Ennek - mint az előzőek során említettük - 250 ezer "tagját" jelentette az értelmiségi réteg.

Magyarországon a modern értelmiség későn, a XIX. sz. közepén jött létre.

Az "intelligencia" magyar szóként először 1831-ben fordult elő. /XX//
Jelentése akkor még csak értelem, értelmesség.

Nem sokkal később találkozhatunk másik, mai jelentésével. /XXX/

/X/ "A szabad áramlás és a kiválasztódás szerves összekapcsoltság nélkül együttélő rétegekből" a "középosztály" valahogy úgy formálódott, ahogy a csillagászok a tejutrendszert elképzelik: alaktalan, lebegő ködgomolyok, amelyek egy-egy szilárdabb mag körül sűrűsödnek."

Hanak Péter: "Magyarország a Moarchiában". 3p. 197
360. oldal

/XX/ Széchenyi István használja a "Világ"-ban: "mennél több valódi, azaz életrevaló intelligenciával bírt egy nemzet..."

/XXX/ Deák Ferenc írta 1843-ban kelt levelében: "Az egész intelligencia igen kevés kivétellel mellette volt /az adónak/." Császár Ferenc pedig a "Magyar Életképekben" így ír: "a nyers erő az Intelligencia fejét beveri."

"Értelmiségek, diplomások, szellemi m..."

Huszár Tibor: "Értelmiségtörténet"...7. old.

Hazánkban nemcsak, hogy megkésve alakult ki az értelmiség, a magyar társadalom, a polgári átalakulás megkésettisége következtében nem vált kifejlett polgári nemzetté, a társadalomszerkezet továbbra is megmaradt történeti rendi keretek között, az értelmiség "strukturális" és "funkcionális" jellemzőit társadalmi és nemzeti fejlődésünk sajátosságai határozták meg."⁶

Minthogy beszélünk történelmi /uri/ és polgári középosztályról, ugyanigy két értelmiségi kategória kialakulásáról szólhatunk: a történelmi és polgári értelmiségről.

A két értelmiségi kategória közé válaszfalat húztak a származásbeli különbségek, elkülönítette őket társasági körük, különböző életfelfogásuk, értékrendjük.

Az uri értelmiség arculatát a századfordulón a hivatalt vállalt dzsentri határozta meg. A tönkrement középbirtokosok, hogy uri életmódjukat megőrizhessék - lehetőleg dologtalanul - már 1867 után kisajátították a központi és megyei államapparátus felső pozícióit, előzönlötték a katonatiszti pályákat. "Egyeduralmuk" e tisztségekben csak a századfordulót megelőző évekig tartott. Ekkor ugyanis megnőtt a zsidó és a német származású értelmiségiek előretörése ezeken a pályákon. /X//

Már az első világháború kitörése előtt érezhető volt egy bizonyos fajta feszültség az értelmiség - elsősorban a tisztviselői pályákat betöltők között - körében, mivel "e réteg a pályát saját gyermekeire kívánja hagyni."⁷ /XX//

/X// "1910-ben az ügyévek, orvosok, ipari tisztviselők több mint 40 %-a zsidó volt" - közli cikkében Hajdu Tibor.
/Valóság 1981.7.sz./

/XX// A "történelmi intelligencia" gyermekei egyre nagyobb számban nyertek felvételt a felsőoktatási intézményekbe.
Pl: 1925-26-ban a lakosság 5-6 %-t kitevő tisztviselőcsaládok gyermekei az összes egyetemi hallgatók 63,5 %-t képezték.
Az ellenforradalmi korszak felsőoktatási politikájának fő vonásai.

/Felsőoktatási Szemle, 1970. 3.sz. 134-135.o.
Dr.Szabolcs Ottó - dr. Mann Miklós ;

Ez a feszültség csak az 1930-as években vált végzetessé.

Mielőtt a "polgári értelmiség" szellemi arculatáról szólnánk, nagy vonásokban jellemezni kívánjuk az ellenforradalmi korszak szellemi és tudományos életének arculatát az 1919-1936 közötti években.

Ezen időszak az általános szellemi légkör szempontjából nem mondható egységes korszaknak. Két egymástól jól elkülöníthető szakaszra tagolódik. Az első szakasz a megközelítően 1929-1930-ig, a nagy gazdasági világválság, illetve a válságból kivezető ut esetleges liberális vagy baloldali megoldásának "teljes eltorlaszolásáig" tartott. E néhány év szellemi életére jellemző az 1919-1918. évben lezajlott forradalmak vereségének tragikus élménye, amely az alkotó értelmiség szemléletét is meghatározta. A soknemzetiségű magyar állam széthullása - amely súlyos nemzeti sérelmekkel járt együtt - traumaként hatott társadalmunk egészére, de különösen a legérzékenyebbek, az értelmiségiek gondolkodására.

A megrázkódtatás érzését fokozta, a sérelmeket táplálta és felnagyította az uralkodó körök nacionalista, sovíniszta szemlélete, amely ránehezedett az egész társadalomra. Minden politikai, gazdasági és művelődéspolitikai intézkedés az "országgyarapítás", a "magyar hegemonián" esett sérelmek orvoslásának jegyében született. /X/ ~~X sz. melléklet~~

Mindez természetesen rányomta bélyegét a korszak szellemi és tudományos életére is. /XX//

/X// 1 sz. melléklet

/XX/ "A tudományos életben maguknak helyet kívánó értelmiségiek elfogadták az ellenforradalmi rendszer feltételeit, csatlakozásukat nyilatkozatokkal, sőt tanulmányokkal is bizonyították."

Pl: Domanovszky Sándor, a Monarchia háboru előtti és alatti külpolitikáját teljesen a korszak kívánalma szerint tálalta.

/Laczkó Miklós: "Szerep és MŰ", 307-308. old.alapján//
Gondolat. Bp., 1981.

A korszak politikájának legpregnánsabb összegzését maga a kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó adta meg. "A trianoni béke következtében lefegyverzett Magyarországon a kultusztárca voltaképpen honvédelmi tárca is."⁸

A polgári értelmiségiek-hez a két világháború közötti években a magántisztviselőket és az un. szabad pályán dolgozókat sorolták. Ide tartoztak az ügyvédek, a magánorvosok, az önálló mérnökök, ujságírók és a különböző művészi egzisztenciák. E réteg eszméileg sokarcu és heterogén.

"Ideológiai tájékozódását értékválasztását is a sokféle színárnyalat jellemzi: elerőtlenedett radikalizmus, liberális utópizmus, szociáldemokratizmus, megtalálhatjuk soraik között az európai látóhatású apolitikus tudóst, az önmaga teremtette világba visszahuzódó magányos művészt, az igyekvő nyárspolgárt, a cinikus életművészt, a neurótikus szalonszocialistát."⁹

Míg a nagypolgárság felfelé asszimilálódott, hozzáidomult a "történelmi- nemzeti Magyarországhoz, a "középosztály" polgári része s elsősorban a polgári értelmiség egyes csoportjai, az "urbánusok", az Ady Endre nevével "zászlót bontó" radikalizmus szószólói voltak. Híveik a "Huszadik század" c. folyóirat körül tömörültek. Politikai koncepciójukat nem lehet pontosan körülhatárolni. Általában az jellemezte gondolkodásukat, hogy a nyugati irányzatok "kritikátlan recepciója" uralkodott köreikben.

Az értelmiség tudományos igényű vizsgálatának is ők voltak a kezdeményezői. Az értelmiség problémaköre visszatérően és többféle megközelítésben is szerepel írásaikban.

Az értelmiség egyes szakmai csoportjait, a tanárok, orvosok, ügyvédek szociális helyzetét jellemezték. Céljuk volt a polgárosodás, a gazdasági, társadalmi előrelépésük felgyorsítása,

ugyanis, ilyen szempontok alapján mérlegelték a csoportok tevékenységét, életformáját.

Társadalmi birálataikban fontos helyet foglalt el a műveltségi viszonyok kritikai leírása. Feltárták az iskolaügy és az egyetemi képzés anakronizmusát is.

E kérdéskör szorosan összefüggött a 20-as, 30-as évek magyar értelmiségének megoszlásával./X/

Egyértelműen fogalmazódott meg tehát a követelmény; a XX.sz-i Magyarországnak több mérnökre, közgazdászra, agrármérnökre és kevesebb jogászra, teológusra van szüksége! A polgári értelmiség egyes csoportjainak legjobbjai eljutottak a "polgári értékrend diszharmóniájának felismeréséig, a dolgozó magyarsággal való sorsközösség vállalásáig."¹⁰

Ide tartoztak a városi értelmiség egyes csoportjai és a paraszti származású, népi értelmiség legkiválóbbjai.

A 30-as évek az ellenforradalmi rendszert "akut" válsághelyzetbe sodorták, amelyből az egyetlen kiutat a fasizálódásban találták meg a Horthy-rezsim urai.

Ezek az évek, a Bethlen-Klebelsberg uralta kormányzati és kulturális egyeduralom "fellazulását" jelentették, mivel a rendszer válsága megkérdőjelezte a korábbi évek hivatalos ideológiáinak hathatóságát.

Az új korszak, új urai, az előző időszak elképzeléseiből nem engedtek egyetlen vonatkozásban sem, csupán a jelszavak és az eszközök változtak meg.

/X/ 2 sz. melléklet.

A fenti problémákat Huszár Tibor tudományos érvényű meghatározással foglalta össze: "Európa e térségében a konzerválódó hűbéri viszonyok szorításában a "tudás" ritkán válhatott az anyagi-tárgyi valóság megújításának közvetlen eszközévé.

/*Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások*
Szociológiai tanulmányok. alapján / 5-71. old.
Kossuth Könyvkiadó. 1978.

A "nemzetnevelés" követelményének célja továbbra is a revíziós tervek megvalósítása és az ellenforradalmi rendszer fenntartása volt.

Hangzatos, tetszetős és hamis ígéretések - ez a Gömbös korszak legfőbb szellemi jellemzője.

A "nemzetnevelés" - összefüggésben a fasizálódás folyamatával - a 30-as évek kulturpolitikájának vezető irányelve, - amely lényegében ugyanaz, ~~amely~~ ^{mint} a 20-as éveké volt - az irredenta és a nacionalista elveken alapult, de nagyobb szerepet kapott benne a militarista nevelés is, valamint kiemelkedő helyet foglalt el a "keresztény -nemzeti" gondolat, az állampolgári nevelés és a nemzeti egység hangsúlyozása./X/

Az egész ellenforradalmi rendszer lényegének hű tükrözője ekkor is, a felsőoktatási koncepció, a művelődéspolitikai volt. Ezt a politikát Hóman Bálint v.k. miniszter neve fémjelezte. Az előzőek során megfogalmazott célokat hivatott előmozdítani az 1936. évi országos felsőoktatási kongresszus. /XX/

Itt, Horthy "szózatában" ismét a "nemzeti" gondolatokat hangsúlyozta és leszögezte, hogy "az egyetemek feladata nemcsak az ismeretközlés, hanem a nemzet nagy céljainak felismerése és áldozatos szolgálására mindig kész és különösképpen alkalmas, erős magyar nemzedék nevelése."¹¹

/X/ 1935. áprilisában megtartott országgyűlésen Horthy Miklós, a megnyitóbeszédében e gondolatok jegyében szólt és a magyar művelődés-politika központi kérdéseként jelölte meg a felsőoktatási rendszerünk reformját is.

/XX/ Hóman Bálint is azt emelte ki a kongresszuson, hogy a "nemzetnevelés" iránytadó szempontjai a fontosak. Véleménye szerint a kor világnézeti, erkölcsi, társadalmi válságából csak egyetlen kiút lehetséges, "a nemzeti élet szintézisének céltudatos előkészítésére irányuló következetes nevelőmunka."

/Dr.Szabolcs - Dr.Mann cikke alapján/

"Felsőoktatási Szemle".

1970.3.sz.

Ezen a kongresszuson több neves professzor is felszólalt, elemezvén a felsőoktatás általános és az egyes képzési ágak sajátos problémáit, rámutatván a hiányosságokra is. Számos értékes javaslatot vetettek fel a reformokra vonatkozóan, de a kongresszus jellege nem tette lehetővé a feladatok megnyugtató tisztázását, ugyanis a vallás- és közoktatásügyi miniszter szerint a cél: "anyagszolgáltatás a törvényelőkészítés munkájához" - volt csupán.

Ez a kongresszus "aktuális" jelentőségű volt, mivel a kormányzat politikai céljait világosan tükrözte. Sokoldaluan tárta fel a problémákat és az ellentmondásokat is, de vajmi kevés eredménnyel dicsekedhetett.

A reformok ügye először bizottsági vitákba fulladt, majd a feledés homályába merült. /X/

A válság teremtette új helyzet - a meghatározott kereteken belüli nagyobb szabadság az eszmék, gondolatok terén - az "alkotó értelmiség" számára súlyosbodó körülményeket, de egyúttal élénkebb szellemi atmoszférát teremtettek.¹²

A 30-as években egy ideig nem szűkült, hanem sok-sok szempontból tágult az ideológiai, szellemi erők mozgásteré.

A "Gömbösi reformkorszak" a szellemi élet egészére "nagy hatást" gyakorolt, mivel a 20-as évek "egysikubb" hivatalos ideológiája alóli feleszmélés légkörében született. Ez a "fellazulás" nyithatott utat a fasiszta ideológiai áramlatok terjedéséhez is.

/X/ Ortutaty Gyula 10 év múlva így jellemezte a tanácskozást, s az egész felsőoktatási reform ügyét. "Ha az ember végigolvassa ezt a három kötetet, szinte megrendülve láthatja, hogy kitűnő hozzászólások, a kérdés lényegére tapintó megjegyzések, a probléma teljes sorsát feltáró hozzászólások után ugyanazon a helyen topogott évekig... nevelésügyünk."

/Szabolcs-Mann: "Az ellenforradalmi korszak politikájának fő vonásai."

Felsőoktatási Szemle 1970.3.sz.
134-145.old.

Ezt a veszélyt akkor, még nagyon sokan nem ismerték fel, mert a veszély forrását elhomályosította a "szabadabb" gondolkodás feletti öröm, az autokratizmus megszűnése.

Tudományos téren visszaszorult az egyetemi akadémiai testületek monopóliuma. Ezekre az évekre kialakult az, - a magyar viszonyokra már korábban is - jellemző állapot, hogy a szellemi alkotó munka színvonalasabb, fontosabb, vitálisabb része a hivatalos kereteken kívüli fórumokra szorult vissza, vagy e fórumokon gyökerezett meg, szembenállva - tudatosan is - a hivatalos áramlatokkal. ~~szemben~~

Mindezt elősegítette a vidéki egyetemek kiépülése. Szegeden, Debrecenben, Pécsen a 30-as években az egyes társadalomtudományoknak a kormányzat által preferált, hivatalos irányzatai mellett, félhivatalos vagy többé-kevésbé független irányzatai alakultak ki és erősödtek meg. /X/

Az értelmiség létszámgyarapodása részben a kor technikai, gazdasági fejlődésének velejárója s kifejezi a mindenkori gazdaság és a modern haladó társadalom civilizációs, kommunikációs igényeit. Éppen ezért az értelmiségiek létszám- és arány-növekedése nem tekinthető egyszerű mennyiségi változásnak.

"Mögötte az értelmiség megnövekedett társadalmi jelentősége, a közvélemény formálásában nyert nagyobb befolyása, a termelési folyamatokban játszott erőteljesebb szerepe huzódott meg."¹³

A 30-as évekre hazánkban is megnövekedett az értelmiség száma, /XX//

/X/ Pécsen: Kerényi Károly és Fülep Lajos,
Szegeden: Sik Sándor, Horváth Barna, Solymosi Sándor voltak azok, - többek között - akik új irodalmi, szociográfiai és néprajzi kezdeményezéseknek voltak ösztönzői.

/XX/ 3 sz. melléklet.

emelkedett a közgazdászok, jogászok, mérnökök alkalmazása az ipari üzemekben.

A számok arról tanuskodnak, hogy hazánkban is az iskola, a sajtó, a rádió, az irodalmi és művészeti élet, a tudományok művelése, tehát mindazon eszközök, amelyek a modern társadalomban hatékony közvéleményalakító tényezővé válnak, az értelmiség tevékenységének színterei, s ez sajátos helyzetet biztosított e rétegnek a társadalomban.*

Milyen is volt ez a sajátos helyzet Magyarországon akkor, amikor az uralkodó osztály kísérletet tett a fasiszta uralmi rendszer bevezetésére.

Ebben az időszakban a középrétegek helyzetére a legjellemzőbb: a súlyos létbizonytalanság, amely a nagyarányú munkanélküliségből fakadt. Az az értelmiségi "tultermelés" ugyanis, amely már a világháború előtt is "válsághelyzetet" teremtett, a háború után, - különösen a 20-as évektől kezdődően - drámai módon megnövekedett. /X/

A munkanélküliség mérséklésére a rendszer vezetői az ellenforradalmi ideológia jellegéből adódó megoldást alkalmazták: másfélszeressére növelték a központi államapparátus létszámát. Más eszközökkel is igyekeztek enyhíteni a gondokat. A kormány 1 millió pengőt biztosított az állástalan diplomások közül 1000 fő ideiglenes kiegészítő munkaerő fizetésére. Havi 80 P fizetést kaptak, őket nevezték "Hóman-boyok"-nak.

A munkanélküliség a fizikai dolgozók emellett a szellemi munkából élőket is igen súlyosan érintette. Az ún. "intelligencia"

/X/ 1920 és 1930 között az egyetemi hallgatók száma átlag 15-16 ezer körül volt. Ez háromszor magasabb, mint amennyinek lenni kellene"

/Hajdu Tibor: *Az értelmiség számszerű gyarapodásának... /*Valóság*. 1981. 7.sz.

Az állástalan diplomások száma 1930-ban megközelítően 28 ezer körül járhatott.

körében kevesebb volt ugyan az állásnélküli, de az értelmiségi családokat hosszabb ideig érintették a válság következményei és még súlyosbitotta helyzetüket az a tény, hogy a munkavállalási lehetőségeik igen korlátozottak voltak, s nem volt lehetőségük, hogy lakóhelyükről távolabb keressék megélhetésüket. Többségük magasabb végzettséggel nem rendelkező, irodai alkalmazott, azok többsége is nő volt. Ugyancsak komoly gondot okozott a gazdasági válság nyomán fellépő munkanélküliség a fiatalság körében. Az iskolákból kikerülő diplomások és érettségizettek nagyon hamar kellett, hogy megtapasztalják a "reform nemzedéknek" ígért hamis álmokat, terveket.

Mindezek a súlyos anyagi gondok, a kilátástalanság, létbizonytalanság, - bármennyire igyekezett is a rendszer - megzavarták az összhangot az értelmiség és az uralkodó osztály között.

De méginkább megbontotta a harmóniát, az, az egyre fokozódó erkölcsi, politikai nyomás, amely a fasizmus lényéből fakadt, és az értelmiségre nehezedett.

Létük az uralkodó osztálytól függött és ez a függés teljes gazdasági és anyagi kiszolgáltatottságot jelentett akkor, amikor a körülmények évről-évre romlottak.

Míg az un. "szabad pályákon" tevékenykedők is csak látszólagos függetlenséget élveztek. Érvényesülésükhöz "alkotói szabadságukhoz" mindenkori uraik "jóindulata" volt szükséges. Csak igen kevesek voltak azok, akik teljesen elszakadtak a korszak politikai ideológiáitól és félrehuzódva várták egy esetleges emberibb aera eljöttét. A művészek, tudósok nagyrésze - a haladóbbak, a sötétségben is világosabban tájékozódni tudók - még ekkor, a fasizmus éveiben is megtalálták a helyes utat, a dolgozó osztályok felé fordulás felismerésével.

Az értelmiségiek sorsa nem volt egyformán jó, vagy rossz. Általánosságban igyekezett a rezsim őket magához láncolni, de csak az állami alkalmazottak felső rétege élvezett anyagi gondatlanságot.

A kistisztviselők és a pedagógusok jövedelme olyan alacsony volt, hogy az utóbbiak még a munkások fizetésénél is alacsonyabb bért kaptak. 1927 és 1933 között öt alkalommal hajtottak végre bércsökkentést, s emellett még a pótlékokat is jóval lejjebb szállították. /X/ A pedagógusok szociális helyzetére jellemző a "Magyar Szemlében" 1928-ban megjelent cikk, amelyet Glatz Károly írt, egy, a középiskolai oktatás színvonalát bíráló kritika kapcsán. /XX/

A helyzetet kétségbeejtővé tette az a tény, hogy a "Gömbösi-program"-ok lényegében nem tudták a munkanélküliséget megszüntetni. /XXX/

A nyomor és a kilátástalanság pedig nemcsak a családok anyagi helyzetét rendítette meg, hanem az emberek erkölcsi arculatát, jellemét is elkorcsosította,

/X/ Az 1 gyermek után járó 13,60 pengőt 12 pengőre, a közlekedési segélyt 13,60 pengőről 10 pengőre csökkentették.

/XX/ ..." Ha majd a tanároknak sok gond miatt nem kell éjszakákat átvirrasztania; tanítvány, szülők és idegenek előtt megalázó filléres mellékjövedelmek után loholnia, hogy családja emberek közé mehessen; hogy gyermekét ne rongyokba járassa iskolába..."

/Dékán Károly: "Adalékok az ellenforradalmi korszak középiskolai /gimnáziumi/ tanárainak helyzetéről."

Pedagógiai Szemle. 3 sz. XII. évf. 1962.

233-240. oldal//

/XXX/ ... Az 1934. márc. hó elején megjelent 2390/1934 ME sz. rendelet kapcsán 4344 állástalan diplomást írtak össze. A 4344 összeírt diplomás foglalkozás szerint a következőképpen oszlott meg:

A legkiszolgáltatottabb pályákon az elvtelen alkalmazkodás jellemezte az embereket, a humánus sok esetben kiveszni látszott.

Természetesen az értelmiségiek felső rétege nem szenvedett hiányt semmiben sem. /X/

Életvitelük, gondolkodásuk, legtöbbször származásuk is az uralkodó osztályhoz fűzte őket, s politikailag kiszolgálták azt. De meg kell jegyezni, hogy a magyar értelmiség nagyobb része, bár elfogadta az "alkotmányosabb" fasizmust, érzelmileg nem azonosult azzal.

A dolgozó osztályok - munkásosztály, parasztság - sorsára jellemző az ellenforradalmi korszak egész időszakában, a költői tömör megfogalmazás.

"Megláncolták, butították a dolgozó milliókat."

/Ady Endre/

/X/ 1. "1929-ben egy minisztériumi fogalmazó átlag keresete 598 Pengő volt. Pótlékkal együtt 639 pengő"

/"Értelmiségiek, diplomások szellemi munkások" - 244.old./

Kossuth Könyvkiadó, 1978 ."

2. "1929-ben a budapesti orvosok 3,2 %-nak évi 6000 pengő, 15 orvosnak évi 11-12000 pengő, 3 orvosnak évi 20000 pengő jövedelme volt."

/"Pedagógusok a két világháború között" - 40.old./

3. A magánalkalmazottak is az aránylag magas jövedelemmel rendelkező értelmiségiek közé tartoztak, bár a válság az ő életszínvonalukat is lerontotta.

A magánalkalmazottak helyzete

Az 1929/33-as világválság első éveitől kezdve szüntelenül romlott.

Életszínvonaluk süllyedése a válság évei után is tovább folytatódott

Év	Magánalkalmazottak száma	Evi átlagos jöv. P-ben
1929	107477	2700
1932	96836	2443
1933	94795	2308
1934	100276	2233
1935	101888	2199
1936	106617	2165

Szeged társadalma az ellenforradalmi korszakban

Szeged város társadalmának strukturája - a tárgyalt korszakban - főbb vonásaiban megegyezik a magyar társadalom tagolódásával. Eltérés, a város gazdasági, társadalmi fejlődésének évszázadokra visszanyúló helyi sajátosságaiból adódik.

Az egyik ilyen eltérő vonás, hogy Szegeden nem élt, - az uralkodó osztály legfelső emeletén helyet foglaló - nagybirtokos család. Ennek a magyarázata, hogy a város környékén nem alakultak ki latifundiumok, a város maga volt a földesur.

500 kh-nál nagyobb földbirtok nem volt magánszemély kezében. Szeged, mint régtől fogva /X/ szabad királyi város évszázadokon keresztül uralma alatt tartotta Tápé és Kistelek lakosságát, valamint a környező falvak népét.

A burzsoázia, - mint az ország egész társadalmát elemezve is tapasztaltuk, - Szegeden sem egységes, homogén osztály. Igen kis számban, de éltek városunkban is nagy-, közép-, kisburzsoáziát megtestesítő családok .

Jellemző vonásként kell kiemelnünk, hogy az ipari tőkésék számban és befolyásban egyaránt jóval nagyobb erőt képviseltek, mint a banktőkésék. Gazdasági és politikai tekintetben is a kereskedelmi tőke volt jelen a legkisebb mértékben a város életében.

/X/ 1247. évben "IV. Béla király Tápét és vértói halastavakat a szegedi hospeseknek adományozza".

/Oltvai Ferenc: "Szeged múltja írott emlékekben". Szeged, 1968.
16. oldal

Bármily csekély is volt számban a nagytőkések csoportja, a finánctőke kialakulása, a finánctőkések hatalma, összefonódottsága jól megfigyelhető körökben is. /X/

A fináncburzsoázia /XX/ a város politikai életébe döntően nem tudott beleszólni. Ahhoz, hogy akaratukat érvényesíteni tudják, szorosan együtt kellett működniük a város többi társadalmi köreivel, a klérussal, a középrétegekkel, sőt, a gazdagparasztokkal is.

Ők, bár nevük országosan is ismert volt, korántsem rendelkeztek olyan befolyással az országos ügyekben, mint egyes társaik pl. a Weiss-ek vagy Fellnerek.

Természetesen, ^{mint} több helyi lap finanszírozói, különböző egyesületek elnökei, védnökei, akaratuk mindenkor érvényesülhetett. Ha háttérben is voltak, ők irányították a város gazdasági vérkeringését és ezen keresztül a város politikai életét is befolyásolni tudták. /XXX/

/X/ "Bach Bernát malomtulajdonos tagja volt az Orion Bőrgyár, az Ingatlan és Áruforgalmi Rt. igazgatóságának, igazgatósági elnöke a Szegedi Kendergyár Rt.-nak.

/"Hegyi András: Szeged története a Gömbös kormány időszakában."/1932-1936/ 100 old.

/XX/ szegedi képviselői személy szerint Bach Bernát, a malomtulajdonos, felsőházi tag Wimmer Fülöp, a Kenderfonógyár tulajdonosa, és a Szalámigyár tulajdonosa: Pick Jenő .

/Sajti Enikő: "Szeged gazdasági, társadalmi helyzete és a munkásosztály harca 1936-1939". Szeged, 1973. 69.old./
Kozma Ferenc, a Szegedi Csongrádi Takarékpénztár vezérigazgatója. Grósz Marcel, a Szegedi Kereskedelmi és Iparbank vezérigazgatója, Biedl Samu, fateleptulajdonos. Holtzer család, Reich Mór.

/Hegyi András, már idézett értekezése alapján/

/XXX// "Szeged Kereskedelmi és Iparbank a Szegedi Friss Ujságot, a Szegedi Kézművesbank, a Szegedi Ujnémedéket, és az Alföldi Takarékpénztár a Szegedi Naplót finanszírozták."
/Sajti Enikő már idézett értekezése alapján//

Mint az uralkodó osztály tagjai a mindenkori kormány az éppen divatos politikai ideológiák és célok hü kiszolgálói voltak, hiszen alapvető osztályérdekeik a fennálló rendszerhez fűzték őket.

Politikai arculatuk még sem mondható teljesen egységesnek. Az egyre erősödő fasizálódással együttjáró antiszemitizmus a zsidó nagytőkéseket a liberális párt felé sodorta. "Ez a fajta "ellenzéki" réteg lényegében ugyanugy elnyomta a munkások harci megmozdulásait, és kiszolgált a mindenkori kormánypolitikát és kiszákmányolta a munkásosztályt, mint keresztény társaik."¹⁴

Ellenzékiségük nem jelentette a Horthy-rezsimmel való szembefordulásukat, még a "legszabadabbelvűek"-nek is, csak valamiféle jobboldali beállítottságu polgári demokrácia lebegett szemük előtt.

E néhány család kezében óriási személyi vagyon volt. A nagy gazdasági világválság keményen próbára tette őket is, de alapjaiban nem ingatta meg vagyonukat.

Szegeden egyetlen nagytőkés sem ment tönkre, sőt a 30-as évek közepére pozíciójuk a városban megerősödött.

Mint már említettük volt, közvetlen ugyan nem volt kezükben a város életének irányítása, közvetett módon annak minden tevékenységére hatást gyakoroltak.

Áttételesen még az alsóbb néprétegekre is kiterjedt befolyásuk, hiszen e kor egyik legfőbb érvényesülési lehetőségét, a protekciót tőlük lehetett "beszerezni".

Az uralkodó osztály és a dolgozó osztályok között közbülső, átmeneti helyet foglaltak el az ugynevezett "középosztály tagjai". Ezen átmeneti osztály felső rétegei szorosan kapcsolódtak az uralkodó osztályhoz és a termelési és tulajdonviszonyok alapján oda is tartoztak.

Városunk esetében e kategóriába kell sorolnunk, mint az "uralkodó körök" képviselőit a középburzsoáziát, a hivatalnoki kar felső rétegét, a katolikus klérus vezető képviselőit, a jobboldali katonai tiszti csoportot, amelynek vezetője Svoy Kálmán volt és az értelmiségi réteg "elit"-jét. A középburzsoázia számban igen tekintélyes részét alkotja e csoportnak, de befolyásuk a város életébe csak kisebb mértékben érvényesült. A finánciókések mellett, ők is ott ültek minden valamire való egyesület, vállalkozás igazgatóságában, de beleszólni nem igen volt módjuk az ügyek intézésébe.

Személyi vagyonuk jóval kisebb, mint a finánciókéseké, de még így is nagypolgári szinten éltek, a dolgozó osztályok életszínvonala felett. A gazdasági válság évei erősen próbára tették tőkéjük erejét, többen tönkre is mentek, de volt, aki megerősödve került ki a gazdasági nehézségből. /X/

A nagyburzsoázia gazdasági nyomását nap mint nap érezték. Politikai állásfoglalásuk igen heterogén képet mutat. Csak igen kevesen jutottak el a szociáldemokrata párttal való kapcsolatig, nagyrészüket távol tartotta magát a politikától, de ha színt kellett vallani, a kormánypárt oldalán álltak. Egy, számban kisebb részük, a liberális párt jobbszárnyához tartoztak.

A hivatalnoki felső réteg a város vezető társadalmi körének igen jelentős részét képezte, s jelentős politikai pozíciók birtokosa volt.

Ki kell emelnünk ilyen szempontból - mintakiknek a város életének kialakulására döntő befolyása volt - a mindenkori főispánt és titkárát, valamint a polgármestert és hivatalának vezető tisztségviselőit.

/X/ Személy szerint fémjelzi ezt a réteget pl. Vértes Miksa, aki éppen a gazdasági válság derekán alapította meg kereskedelmi részvénytársaságát.

/Hegyri András, már idézett értekezése alapján/
Megemlíthetjük még Zsurkó János cipőgyárost, valamint Bruckner Edét, a híres vaskereskedőt.

A főispán mindenkor a kormány helyi képviselője, akit a miniszter nevezett ki, és általában a kormányokkal együtt "távozott" posztjáról. A tárgyalt időszakban Szeged főispánja: Aigner Károly /X/, Baranyi Tibor /XX/, majd 1936-tól Imecs György volt. /XXX/

A polgármestert a város törvényhatósági bizottsága választotta. Tisztsége meghatározott időre szólt. Ebben az időben Somogyi Szilveszter /XXXX/ volt a polgármester egészen 1934-ig, haláláig. Őt Pálffy József /XXXXX/ követte e magas tisztségben. Nemcsak a polgármesteri, de más hivatalok főtisztviselői is egyértelműen a kormány politikáját támogatták, az ellenforradalmi rendszernek vagy meggyőződésből vagy karriervágyból, de "szekértolói" voltak.

Egyesek /6/ közülük kiváló szakembernek bizonyultak, akik nemcsak munkájukat végezték el magasszinvonalon, azon túlmenően is társaik fölé emelkedtek emberségben, a szegények sorsát enyhítő próbálkozásaik terén.

A hivatalnoki kar többségére azonban nem ez, hanem az elvakult osztálygyűlölet, a nacionalista és irredenta gondolkodás és magatartás volt jellemző.

Az ellenforradalmi kormányok - a rendszer erősítésében, a tömegek ideológiai megalkotásában ^{dolgozásában} - igen fontos szerepet szántak az egyháznak. Szegeden a helyi hatalmi csoportnak is egyik legjelentősebb alkotó eleme volt a katolikus klérus.

Különösen fontos szerepe volt a város politikai életének alakításában a megyéspüspöknek, Glattfelder Gyulának. / XXXXXX/

- /X/ Lásd: életrajzi lexikon
- /XX/ Lásd: életrajzi lexikon
- /XXX/ Lásd: életrajzi lexikon
- /XXXX/ Lásd: életrajzi lexikon
- /XXXXX/ Lásd: életrajzi lexikon
- /XXXXXX/ Lásd: életrajzi lexikon
- /6/ Lung Mihály, a Munkaközvetítő Hivatal elnöke,
Jung Sándor tiszti főorvos.

Igen nagy népszerűségnek - különösen a falusi lakosság körében - örvendhetett Balogh István, Szeged-alsótanyai plébános, aki a "Tanyai Ujság" szerkesztője is volt. A város mértékadó körei is elfogadták. "Villámhárító tudott lenni az uralkodó körök és a parasztság között."¹⁵

Az egyházi szellem nemcsak a politikai és társadalmi életet, az alkotást, művelődést, egyszóval mindent áthatott, ami az emberek életével kapcsolatos volt.

Az értelmiségi elit, - ahová a közép - és felsőfoku oktatási intézmények "krémje", az orvosok, ügyvédek, mérnökök tartoztak - politikai arculatát tekintve két nagy csoportba sorolható. Egy részük liberális, polgári demokratikus érzelmű volt, /X/ míg mások gondolkodására a reakciós jobboldali eszmék hatottak, sőt ők maguk is terjesztői voltak a nézeteknek. /XX//

A "középrétegek" igen nagy számát alkották a kispolgárok, akiknek élete, gondolkodásmódja messze különbözött az előzőek során említett csoportok viszonyaitól. Politikai arculatukra általánosságban jellemző: megerősíteni gazdasági hatalmukat, és lehetőleg minél kevesebbet politizálni. Többségük a Szoc. dem. Pártba tömörült, felső rétegük a kormánypárt híve volt, nem lebecsülendő azok száma sem, akik a szélsőjobboldalt erősítették. Egy ideig a Gömbös-féle demagóg ígéretések a kispolgárokra is hatottak, de később a csalódottságuk még jobban polarizálta őket. Az iparosok inkább ellenzéki magatartásúak voltak, mint a kereskedők, de ez sem tekinthető forradalmi magatartásnak.

Az értelmiségről - amely igen tekintélyes részét alkotta a középosztálynak - összetételéről, politikai, társadalmi magatartásáról, a város életében betöltött szerepéről a következő fejezetekben kívánunk képet nyújtani.

/X/ Szentgyörgyi Albert, Issekutz Béla, Petrányi Győző,
Pásztor József;

/XX/ Széchenyi István, Vinár Elemér, Kogutowitz Károly;
Mária földi Márton

Az értelmiség Szegeden a gazdasági válságból való kilábalás
időszakában /1932-1934/

A Horthy-rezsim az értelmiségi munkanélküliséget a két világháború közötti években nem tudta felszámolni egyetlen esztendőre sem. Bár bizonyos kedvezményeket nyújtott számukra a rendszer, de az a célt, hogy az "uri középosztályt" megvalósítsák nem sikerült elérniük az egymást követő kormányoknak. Ennek egyik legfőbb akadálya volt, hogy az állástalan diplomások száma évről-évre nőtt.

A munkanélküliség az 1929/33-as világválság éveiben egyre súlyosabb méreteket öltött./X/

A szegedi értelmiség helyzete sem volt semmivel sem kedvezőbb az országos viszonyoknál. A tisztviselők, tanárok, tanítók, orvosok, mérnökök, gyógyszerészek, de az egyetemi ifjúság is a munkanélküliségtől szenvedett a legtöbbet.

Az értelmiség közéleti tevékenységének színterei: a tudományos, a művészeti, a kulturális élet megannyi területei voltak.

Mint említettük bevezetőnkben, Szegednek a szellemi területeken kivételes szerepet szántak az ország vezetői. A kivételes szerep, mint minden akkori politikai, kulturpolitikai elképzelés, egy cél volt hivatott elősegíteni: Magyarország "feltámasztását". E misszióban az értelmiség fontos, vezető szerephez jutott városunkban is.

Az egyes értelmiségi csoportok szerint, hogy a társadalmi hierarchiában hol foglaltak helyet, mennyire függött anyagi létük a fennálló rendszertől, gondolkodásukat, eszmevilágukat

X/ "Tagadhatatlan, hogy Magyarországon olyan szellemi tulprodukciónak van diplomás emberekben, amely ha kívánatos is a magyarság kulturfőlényének a megvédése és fenntartása céljából, mégis aggodalmat kelt mai elhelyezkedésük és egzisztenciájuk érdekében."

Balogh Szabolcs: Pedagógusok a két világháború között.
/45. oldal/

mi határozta meg leginkább, váltak fogékonyakká a 20-as évek végén meginduló - társadalmi forrongásokban kibontakozó - haladó eszmék iránt, s lettek a baloldali csoportosulások hangadói, vagy képviselői, avagy a rendszer hü kiszolgálói.

A hivatalnoki kar alsóbb pozíciót betöltő tisztviselők igen nehéz helyzetbe kerültek a Károlyi kormány takarékosági intézkedései miatt. Egyrésztük nem is az állam, hanem a város, Szeged alkalmazásában állott. Az ő sorsukat igen kedvezőtlenül érintették a gazdasági válság okozta pénzügyi gondok. Ugyanis ebben az időszakban a város is - gazdasági helyzetét tekintve - mélypontra volt, mert jövedelmei nem folytak be, illetve tetemes mértékben csökkentek. Ez olyan súlyos anyagi nehézséget okozott, hogy "1932. július 1-én a város alkalmazottainak csak fizetésük felét folyósította. E napon kapták először a csökkentett illetményeket és a megcsonkított családi pótlékokat is."¹⁶ A gondok nem enyhültek a következő években sem. /X/

/X/ 1 millió 200 ezer pengős hiány a város jövő évi költségvetésében. "Szeged város fizetett alkalmazottainak létszáma /beleértve a nyugdíjasokat is/ összesen 1504 fő, írta a Dm., 1933. VIII. 1-én

Ebből a létszámból tisztviselő	269
gyakornok	24
kezelő	38
altiszt	199
tanszemélyzet	165
forg.adóhivatali alk. nem szerv	
álláson alkalmazottak	226
létszámfeletti alkalmazottak	
és kisegítő díjnokok	110
nyugdíjasok	445

A személyi kiadás végösszege 1934-re 2,901,272 P, egy alkalmazott átlagos jövedelme évi 1855 P.

A fizetés és lakbérek leszállítása előtt 1932-ben az összilletmény 3.705,413,29 P-t tett ki. A megtakarítás 804,140,69 P.

A városi tisztviselők 1933. február 1-én sem kapták meg teljes fizetésüket, mivel a főpénztárban nem gyűlt össze a teljes összeg. Az aktív dolgozók csak fizetésük 40-50 %-át kapták meg, s csak 8-án és 9-én folyósították számukra a teljes összeget.¹⁷/X/ 1934-ben újabb intézkedést hozott a belügyminisztérium, melynek értelmében 30 %-kal csökkentette a városi tisztviselők pótilletményét. Ezt "Nagy elkeseredéssel fogadták a tisztviselők a nagyarányú csökkentés hírére" - írja a SZN. 1934. április 12-i számában megjelent cikk szerzője. /XX/

Az újabb illetménycsökkentés ellen még az uralkodó körök prominens képviselői is felemelték szavukat /XXX/, s joggal félték a gazdasági intézkedések hatásaitól. Bizonyítja ezt az a főispáni hivatalban megfogalmazott levél, melyet dr. Vajay Károlynak, miniszteri osztálytanácsosnak címeztek, s amelyben a városi tisztviselő és közalkalmazottak fizetési pótléka ügyében "szóltak" ... "politikai okokból is igen fontosnak tartanám, hogy a szóbanforgó fizetésleszállítás legalább "ne visszamenő hatállyal hajtassék végre." /IV.B, 1401 1154/34.58 doboz./

/X/ "Tisztviselőellenes lépés volt az is, hogy a város 1930-tól a nyugdíjjárulék kétszeresét vonta le a tisztviselőitől a takarékoság jegyében."

/Hegyi A.: "Szeged története a Gömbös-kormány időszakában /1932-36/. 125.old.

/XX/ "A városi pótlék a törzsfizetés 25 %-a volt. Ez idővel lényegesen összezsugorodott. Annak idején a közgyűlés ezzel a pótlékkal kívánta kártalanítani a városi tisztviselőt azért, hogy a törvény nem biztosítja számukra az automatikus előlépés lehetőségét..."
A pénzügyminiszter által javasolt leszállítás esetén a városi tisztviselők évi 105000 pengővel kapnának kevesebb pótlékot. /Dm. 1934. március 18./

/XXX/ "Baranyai Tibor főispán a belügyminiszteri tárgyalások alkalmával sikra szállt a városi tisztviselők érdekei mellett. Adatokkal bizonyította, hogy a városi tisztviselők az eddigi fizetésredukciók következtében már így is közel 1 millió pengővel kapnak évente kevesebbet, mint amennyit két évvel ezelőtt kaptak."
/Dm. 1934. márc.25./

A munkanélküliség legnagyobb mértékben^{al} alacsony végzettségű közalkalmazottakat érintette, de az olyan eset sem volt ritka, amikor egyetemi, főiskolai végzettséggel évekig fizetés nélkül dolgoztak a város szolgálatában - mint "díjtalan gyakornokok" - a diplomások.

A város ugyan próbálkozott enyhíteni a munkanélküliek gondján azzal, hogy 30-40 P-s havi díjazásért "Szellemi inségmunkát" szervezett, de ez nem oldotta meg a gondokat./X/

Az iségmunka céljaira 60 ezer pengő állami segílyt ígért a minisztérium, amelyből 25 ezer pengőről szóló végzés meg is érkezett a városhoz. 550-en jelentkeztek szellemi szükségmunkára./XX/

A súlyos társadalmi gond, a munkanélküliség igen éles hangú bírálatokat váltott ki a kormányzattal szemben, hiszen amikor nehéz elhelyezkedni az "összeköttetés" jelentősége megnövekedett.

/X/ A Szegedi Napló, 1933. április 16-án megjelent számában a következő felhívás olvasható: "Szellemi munkanélküliek figyelmébe" 25-30 azonnali munkaerőigénylés érkezett be. Felhívjuk azokat a szellemi munkanélkülieket, akik a nyári hónapokra munkát vállalnak, hogy azonnal jelentkezzenek!"

/XX/ Ezek közül 150 főt be is hívtak dolgozni 1933. szeptember 20-án, hétfőn.

A feliratkozott munkanélküliek közül 507 embert kellett foglalkoztatni. Ezek közül 312 férfi és 195 a nő.

29-en végeztek főiskolát, 240-en középiskolát, 238-an a középiskola 4 osztályát.

Magányos személy 75, két személyt tart el: 109, három személyt: 121, négy személyt: 96, ötöt: 64, hetet: 10, nyolc személyt: 6, kilenc személyt: 3, tíz személyt: 2, 2 fő.

szik, /X// ez még tovább mélyíti a társadalmi problémákat.

Az elkeseredést fokozta, hogy egy-egy megüresedett hivatalnoki állás betöltésére a sok jelentkező közül nem annak volt esélye, aki a legjobban rászorult a keresetre, vagy a legfelkészültebb volt, hanem akit a legtekintélyesebb protektor ajánlott. Még az is előfordult, hogy a "fentről" pártfogoltak sem jutottak álláshoz. /XX//

/X// Felelősségrevonást, Irta: dr. Hoffman Ferenc ...* Nem szociális kérdés megoldását akarom szóvátenni, nem arra akarom a kormány figyelmét felhívni, hogy az amugyis magas nyugdíjat élvező két nyugalmazott miniszternek juttatott 11 ezer pengőt meghaladó összegből tizenegy állásnélkülinek lehetett volna szerény kenyeret biztosítani. Fel kell hívnom azonban a kormány figyelmét arra, hogy április 15-én Szegeden 300 szellemi inségmunkást szélnek eresztenek fedezet hiányából..."

/Sz.N. 1933. ápr. 2./

/XX// A Szegedi Naplóban 1933. április 16-án jelent meg a következő cikk.

"Protekció nélkül tíz éven keresztül még kitünő oklevéllel sem lehet elhelyezkedni."

Az elvekhez ragaszkodó fiatalok kálváriája

... Ez a tavasz, már az új élet tavasza. Én hiszem, hogy ezentúl az okleveleket is megnézik, nem csak a protezsálók névjegyét. Ma már az igazságok hangja is bejut a fülekbe, nemcsak a selymek mámorító zsongása."

/Aláírás: M.J, F.T./

/XX// Karsay József szegedi lakos kérelmét - akit dr. Zsitvay nevezetű főispáni székben is ülő igen maga személyiség pártfogolt - a polgármester "sajnálom nem áll módomban teljesíteni", indoklással utasított el, többek között. /"Bővebb magyarázat is található a 676/33.sz. iratban. /IV.B. 1401. 271-733 54 dob./

A főispán fogadta a szellemi munkanélküliek küldöttségét is, írja a Dm. 1933. jan. 17-i számában megjelent cikk írója.

Kovács István a küldöttség vezetője arra kérte a főispánt, hogy a megüresedett munkahelyek betöltésére ne a protekció, hanem az iskolai végzettség, a rátermettség és az anyagi helyzet legyen irányadó. /Főispán megígérte, hogy támogatja a kérésüket.../

Mindezen megszorítások, anyagi nehézségek, az összeköttetés elburjánzása ellenére is a tisztviselők egy része, azok, akik a város, illetve az állam szolgálatában állottak mindenben hű kiszolgálói voltak a kormánypártnak. Egyébként nem is igen juthattak álláshoz./X/ A kivételt ez alól a magántisztviselők képviselték, akik általában a szegedi baloldali ellenzék sorait erősítették. Szervezetük, "A Magántisztviselők Országos Szövetsége" szociáldemokrata befolyás alatt állott.²⁰

E csoport, - a tisztviselők népes táborának többsége - tehát nem játszhatott fontos szerepet azokban a 20-as évek elején fellendülő, haladó szellemi és művészeti irányzatokban, amelyek városunkban is megindultak és országos jelentőséggel bírtak.

S ez a gondolat már egy másik értelmiségi csoport helyzetének és tevékenységének megismeréséhez vezet. A tanítók, tanárok életéhez, az elemi- és középiskolák^{vala, mint} és az egyetem falai közé!

A gazdasági válság okozta egzisztenciális problémák nemkevésbé érintették az oktatói kar tagjait, mint a többi közalkalmazottat.

A pedagógusok helyzete évről-évre romlott. //XX//

//X// "Tézsla István, Madách u.17 sz. alatti lakos pártfogásodra nem érdemes, mert a pártunkba nem lépett be."...Alkalmaztatását nem javasolták.

/IV.B. 1401 564/34 sz. 56.dob.//

//XX// "Az ellenforradalmi rendszer 1927-1933 között öt alkalommal csökkentette a pedagógusok fizetését." Példaként álljon szemléltetés kedvéért az I. fizetési csoportba tartozó pedagógusok jövedelem alakulása.

/Kimutatás Balogh -Szabolcs: Pedagógusok a két világ-háború között. 36-37. oldal./

I. fizetési csoport fizetése

Fizetési fokozat	1927.XI.1.	1931.IX.1.	1932.I.1.	1932.VII.1.	1933.III.1.
A/1	180	162	162	158	149
A/2	190	171	171	167	157,5
A/3	200	180	180	176	166
A/4	210	189	189	184,50	174
A/5	220	198	198	193,50	182,5
A/6	230	207	207	202	190,5
A/7	240	216	216	211	199
A/8	250	225	225	220	207,5
A/9	260	234	234	228,5	215,5
A/10	-	-	-	-	-
B/1	275	247,5	247,5	242	228
B/2	297	267,5	261,30	252	237,5
B/3	312	280,80	274,50	265	249,5

Az 1927. évi - a pengő bevezetését követő fizetésrendezés né-
mileg csökkentette az előző évtizedek pedagógusnyomorát, de ez
nem volt elegendő ahhoz, hogy az elmúlt évek "lerongyolódását,"
elszegényedését megszüntesse.

Az értelmiségi csoportok közül mindig is a pedagógusok voltak a
legrosszabbul fizetve. Mindennapos megélhetési gondokkal küzdö-
tek, az önképzésre, kulturális igényeik kielégítésére legtöb-
bük nem is gondolhatott./X//

De még ez a nehéz sors is "csodás, elérhetetlen vágyálomnak"
tűnt azon pedagógusok számára, akik nem jutottak álláshoz. A
munkanélküliség legjobban a tanítókat sújtotta, s ez, a gazda-
sági válság utolsó éveiben országosan is hatalmas méreteket öl-
tött. Az előző évek elkeseredett próbálkozásai a munkanélküli-
ség felszámolására ekkor már szóba sem jöhettek. Mindezt jól
látták azok a liberális gondolkodású értelmiségiek is, akik
érzékenyen reagáltak koruk gazdasági és társadalmi problémáira./XX//

A pedagógusok jogos panaszainak orvoslása is elmaradt. Bár,
1930-ban gr.Bethlen István azt hangoztatta, "hogy nem csökken-
tik a tisztviselők - többek között a pedagógusok fizetését,"²¹
az ígéret üres szó maradt.

Súlyosbitotta a tanitóság helyzetét az is, hogy a kormány
1930-ban befagyasztotta a tanári állásokat és lecsökkentették

/X/ "A tudományos képzés hiánya következtében megkopott tanári lé-
lék munkáját nagymértékben megsínyli az iskola is..." idézi
Balogh István az Országos Középiskolai Tanáregyesület
jelentésének végső konzekvenciáit, a már idézett műve
142.oldalán.

/XX/ "Merre haladunk?" Irta: Tonelli Sándor. ✕
A 19. sz. a liberális gazd -i felfogás százada. A maga
idején szükségszerű volt és óriási feladatokat valósított
meg. ✕
A válság leküzdésére a liberalizmus alkalmatlan.
... Cél- és tervgazdálkodás, erős állami beavatkozás, erős
szociális tartalommal, haladás a kollektív formák felé.
Mindezt a fiatalok, vagy ezek fiai fogják megvalósítani.
/Délmagyaró., 1934. márc.5./

a mellékjövedelmeket is. /X/ Ennek sokkal közvetlenebb oka az általános elszegényedés lehetett. A válság éveiben ugyanis a gyermekek magántanítására csak igen kevesen gondolhattak. A pedagógusok életkörülményeinek általános jellemzője a létbizonytalanság volt, amit az előbb említetteken kívül még csak fokozott, hogy a válság mélypontját jelentő években egyre több iskolát szüntetett meg a kultuskormányzat. Különösen a felekezeti és a magániskolák tanerőit fenyegette az elbocsátás réme. A munkanélküliek száma évről-évre nőtt. /XX/

Az elkeseredés a 30-as évek elején már a végletekig fokozódott a tanitóság körében is. A túlfeszített érzelmeket én indulatokat valahogyan megpróbálta levezetni a kormány. Létrehozták az ÁDOB-t. Ez a bizottság, amelynek a parlamentben Echardt Tibor vezetésével külön parlamenti bizottsága is volt, csak az állás nélküliek egy töredékének tudott átmenetileg havi 40-60 P-ös jövedelmet biztosítani.

A városokban felállított inségkonyhák mellett a középosztálybeliek számára külön éhségkonyhákat szerveztek, hogy az "uri osztálybelieket" ne érje megaláztatás. Ezeket a konyhákat látogatták az állás nélküli pedagógusok is. Ezekben az években a nyomor, a kilátástalanság és az anyagi kiszolgáltatottság határozta meg a pedagógusok politikai arculatát. A "kisemberek kenyérféltése" jellemzi "harcukat" hiszen csak panaszkodni mernek, keresik ugyan a kútat, javaslataik is vannak a válsághelyzet megoldására, de a rendszerrel - amely a helyzet előidézője - szembeszállni nem mernek.

/X/ "Eltiltották a tanárokat a magántanítástól" - közli a Szegedi Napló, 1933. december 14-i száma egyik cikkének címe.

..."A kultuszminiszter rendelete az állástalan diplomások helyzetének megkönnyítésére született" - írja a szerző.

/XX/ "Míg 1932. július 1-én egyes szerzők szerint 513 tanár volt munka nélkül, ez a szám egy év alatt 1286-ra emelkedett."

/*Pedagógusok a két világháború között.* 146.old./

Néhányan eljutottak a kommunista párttal való kapcsolatig is, legtöbbjük a "kiváras" álláspontjára helyezkedett.

Akadnak olyanok is, akik minden eszközt és módot megragadva "biztosították be" magukat, kiszolgálván az egyre inkább fasiszálódó kormányzatot.

Szegeden is a legtöbb munkanélküli a pedagógusok közül került ki. /X//

Ugy tünik, csak az oktatói kar elitjét nem érintette városunkban a létbizonytalanság. Anyagi helyzetük azonban nekik is egyre rosszabbodott, hiszen a kultusztárca költségvetési előirányzata évente mintegy 10-12 millió pengővel csökkent, 1928 és 1933 között. Ez több oktatási intézmény létét ill. létrejöttét is meghatározta. //XX//

A város szellemi és tudományos életének egyik meghatározó centruma volt az egyetem, s formálói az egyetemi oktatói kar tagjai, - akik közül már néhány jeles személyiséget az előzőek során kiemeltünk - a társadalmi közeg pedig Szeged népének életén keresztül hatott az itt munkálkodó értelmiségiekre.

/X/1932-ben Balogh István plébános végzett felméréseket a város kérésére és listát állított össze a munkanélküli diplomásokról. "Nem kevesebb, mint 800 név gyűlt össze." 1933-ban sem volt kedvezőbb a helyzet. "A novemberben végzett összeírás alkalmával 657 szellemi munkanélküli adott be kérvényt."
/Hegyi A.: "Szeged története" ..126.old./

A Csm-i Levéltár 1687/34 sz. /a IV.B.1401 58.d./ okirata tanúsítja, hogy még 1934-ben sem javultak az elhelyezkedéshez szükséges feltételek.

A fenti számú kimutatás felsorol 22 nevelőt, akik állásnélküliek ill. szellemi szükségmunkások. A 22 nevelő közül 10 tanárnő, 12 tanító- Egy kitűnő, 6 jeles, 10 jó, 3 elégséges minősítésű.

/XX/A Dm. 1933. augusztus 4-i számában - "Belátható időn belül nem építik fel a Boldogasszony sugáruti tanítói internátust" - címmel közli a szerző Hóman Bálint értesítését. Az internátus építésére szánt összeget más célokra "kellett" csak "kölcson venni."

Tevékenységüket nem kis mértékben segítette, illetve gátolta az a szellemi örökség, amely a városunkban évtizedekkel előbb már kialakult, és amely, ebben az időszakban - mint Csaplár Ferenc írja - "vigasztalan képet nyújtott."

A szegedi egyetem európai színvonalu rangot vivott ki magának és mint a bevezetőnkben említettük a 20-as évek végén új szellemi és tudományos eszmék kibontakozásának melegágyává vált. Olyan kiváló pedagógusok kerültek a szegedi egyetemre, akik nem csupán a választott szaktárgyuk tudományának voltak kiemelkedő művelői, hanem, mint kiváló nevelők magukkal tudták ragadni az ifjúságot is. Szakmászteretük, a társadalmi problémák iránti érzékenységük az egyre aggasztóbbá váló szociális feszültségek megoldásának utkeresésére is ösztönözte az ifjúságot.

Szegeden már az 1870-es évektől kezdődően megindult egy, a piarista atya, Csaplár Benedek által vezetett folklorisztikai gyűjtőmunka. A helyi irodalom is erősen tapadt a város környékén élő parasztvilághoz.

Palotás Fausztin, Terescsényi Gyula, Cserzy Mihály, majd később Tömörkény István és Móra Ferenc voltak a legszegedibb és legjelesebb képviselői az ún. "szegedi népiesség"-nek. E területen uttörő munkásságot fejtett ki Csaplár Benedek, s a néprajztudós pap, Kálmány Lajos, európai színvonalra emelte e tudományág szegedi eredményeit.

Nem véletlen tehát, hogy a válság éveiben a parasztság felé fordult az érdeklődés, ugyanis, mint a jövő megújulásának talajához, de azért is, hogy a magyarsággal, a magyar földdel közelebbi kapcsolatban legyenek a válságból kiutat keresők.

Mindezt megkönnyítette nemcsak a hagyományok iránti tisztelet

és annak ápolása, a 30-as évek általános ideológiájának elfogadása, /X/ de az is, hogy az egyetem hallgatóinak származása szinte felkínálta a parasztság élete iránti érdeklődést./XX//
A Ferenc József Tudományegyetemen alakul meg az első magyar etnográfiai tanszék Solymossy Sándor vezetésével. /Zolnai Béla megfogalmazása szerint a "hungarológiának" a művelése érdekében./ /XXX//

De nemcsak a szociológia és a néprajz, az irodalom és a filozófia, a neveléstudomány művelése is új színekkel gazdagodik, amikor az egyetemre helyezik Sik Sándor és Várkonyi Hildebrand, valamint Mester János professzorokat. "Az általuk képviselt" katolikus valláserkölcst sok esetben haladóbb "modernebb", életközelibb tartalmakat hordozott", mint protestáns kollegáik világszemlélete.

/X/ Kornis Gyula írta erről: "Az, hogy a közoktatásügy úgy szerveztessék, hogy a nép minden tehetségét magától a néptől elraboljuk, s számára a saját osztályán belül csak a kevésbé tehetségeseket és tehetségteleneket hagyhatjuk meg, ez népellenes, antidemokratikus kulturpolitika volna; bármennyire népbarát jelszavak alatt indul is meg."...

/Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások.Bp.1978.
Kossuth. 29.oldal./

/XX/ "Az 1929/30-as tanévben a szegedi egyetem 1585 hallgatója közül 764 vidékről jött, 384 pedig szegedi. Ezek egyrésze akár életmódját, akár származását tekintve érzelmileg sem közömbös, a parasztság élete iránt."

/Csaplár Ferenc: "A SZFMK." 17.oldal.//

/XXX/ "A néprajz és a magyarságtudomány fontos ideológiai szükségleteket elégített ki. Az uralkodó csoportok jól látták: az ideológiai feszültségek levezetése átgondoltabb szociálpolitikát is kíván. A cél természetesen nem a rendszer alapjait érintő reformok előkészítése volt. Ellenkezőleg: olyan szociálpolitikára törekedtek, amely megelőzi és hatástalanítja az ilyen irányú kísérleteket."

/Csaplár Ferenc: "A SZFMK." 35. oldal./

A gazdasági válság okozta pénzügyi csőd a művelődésre és a tudományos élet felvirágoztatására szánt kereteket erősen lecsökkentette. 1932 és 1933-ban "már szó sem lehetett" a vidéki "kulturcentrumok" erősítéséről. Sőt megindult a vidéki egyetemek, többek között a szegedi egyetem leépítése is. /X//

Ez a törekvés éles szembenállást váltott ki a város különböző társadalmi csoportjaiból, s minden lehetőséget kihasználva igyekeztek a vezető körök a város társadalmának gazdasági és kulturális érdekeit képviselni.

"Az egyetem és Szeged" címmel a Fészek Klub kiállítást rendezett, amely azt hivatott hangsúlyozni, hogy "a város az egyetemet Szegedhez láncolta."²²

A szegedi értelmiség szinte valamennyi csoportjának képviselése-

/X/ "Hóman ~~mint~~ nem akar színt vallani az egyes egyetemi fakultások megszüntetésének ügyében" - címmel közöl tudósítást a Szegedi Napló, 1933. április 21-i száma - az új törekvésekről.

A képviselőház megkezdte a kultusztárca költségvetésének tárgyalását.

- Ostör József, előadó felhívta a bizottság figyelmét a tanítók súlyos gazdasági helyzetére.
- Farkas Tibor: az iskolai fenntartási költségek elviselhetőbbé tételét sürgette.
- Györki Imre: Kivánatosnak tartotta a nyolc osztályos elemi iskolát.

A 26 %-os költségvetési lefaragást soknak tartja. A költségvetést nem fogadta el.

- Echardt Tibor: Az állásnélküli ifjúság helyzetére hívta fel a figyelmet.

tében prominens személyek szóltak a tiltakozás hangján az egyetem érdekében. /X/

Berecz János egyetemi tanár már nemcsak "egyetemellenes" hangulatról ír a Délmagyarország 1933. aug.27-i számában, hanem azt is kijelenti, hogy "Szeged-ellenes hangulat is tapasztalható bizonyos körök részéről." ²³

Dr. Schmidt Henrik, az egyetem leépítéséről szóló híreket március 9-én még "alaptalannak" mondotta és megcáfolta azokat. ²⁴

De, az a tény, hogy Hóman Bálint és Lázár Andor az "egyetem ügyében" Szegedre érkezett, ²⁵ azt bizonyítják, hogy csupán a

/X/ Szentgyörgyi Albert dr. nagyjelentőségű nyilatkozata
/Szegedi Napló 1933. okt.25./

"Nem tudom elképzelni, hogy bárki vállalja a felelősségét annak, hogy létében ingassa meg az országnak egyetlen egyetemét... is."

Az egyetemek sértetlenségének ügye

"Az egyetem nem csupán a jelenért, a jelen kulturális színvonalának megtartásáért van. Az egyetem az a műhely, ahol a jövőt formálják, s azt megcsonkítani a jövő társadalmára elleni merénylet lenne."

Az egyetemeket nem megcsonkítani, hanem a növekvő igényeknek megfelelően bővíteni kellene."

Szegedi Napló - 1933. máj.11.

Írta: Sörös Bálint

A Szegedi Napló, 1933. június 4-i számában közli Sziveri Lehel dr. indítványát

a megszüntetésre ítélt jogi kar megmentésére

... Szeged város közönsége vállalja magára a jogi kar további fentartását...

/Németországban is egyes tudományegyetemeket államok és városok tartanak fenn./

"Szeged város főispánjának iratai" között is megtaláltuk Sziveri Lehel levelét, melyet a polgármesterhez írt, és az továbbította a főispánhoz. Az előbb idézett gondolatokon kívül a következőket is olvashatjuk:

"30 ezer kötetes jogtudományi könyvtár Szegedről való elhurcolása a "szépen megindult jólétnek tespedését vonná maga után."

/IV.B. 1401. 55 d. 734-1688/ 799/1933.

kedélyek lecsillapítását szándékozott Schmidt professzor elérni, a hírek nem voltak alaptalanok./X/

A két minisztert Glattfelder Gyula látta vendégül, akinek Somogyi Szilveszter és Pálffy József látogatáson köszönte meg "az egyetem érdekében tett döntő fontosságú lépéseit" - tudósít a Szegedi Napló, 1933. szeptember 18-i száma. A szerző állítása szerint 90 %-ban "neki" Glattfeldernek köszönhető az egyetem megmaradása. Ebben az ügyben egyébként dr. Szily Kálmán államtitkár is folytatott tárgyalásokat Szegeden. Felkereste laboratóriumában Szentgyörgyi Albertet is. Megbeszéléseikről dr. Székely Tibor rektor úgy nyilatkozott, hogy "ez idő szerint nem fenyeget az a veszély, hogy a jogi kart megszüntetnék."²⁶ Ennek ellenére a minisztériumi döntésről az alábbi tudósítást közölhette a Szegedi Napló, 1933. november 4-i számában a szerző:..."a szegedi egyetem 4 fakultásán 10 tanszéket szüntetnek meg."²⁷ A sok vita, a kedélyek végsőkéig való felkorbácsolása után a döntés értelmében 60 medikus,

/X/ "Ötvennel kevesebb jogászt és 25-tel kevesebb orvostanhallgatót vehet fel az új tanévben a szegedi egyetem" - címmel jelent meg híradás a Délmagyarország, augusztus 25-i számában a vitatott témával kapcsolatban.

*A következő adatokat közölte a szerző: A jogi és államtudományi karon: 200, orvosi karon: 50, bölcsész karon: 50, matematikai karon szintén 50 hallgató tanulhat. Az egyetemi tanács kérelmezi a hallgatók számának felemelését.

Az egyetem leépítése ellen a diákok is tiltakoztak.

A Szegedi Napló, 1933. október 25-i számában olvashatunk arról, hogy "A szegedi egyetemi ifjuság" az orvosi kari dékánt és a polgármestert kérte, hogy minden lehetőt kövessenek el a szegedi egyetem integritásáért.

Október 29-én már arról tudósít a napilap, hogy "az egész orvosi fakultás tanárostól, diákostól a kultuszminiszter elé vonul."

250 jogász, 75 bölcsész, 50 matematikus kezdhette meg tanulmányait az 1933/34-es tanévben. Tulajdonképpen csak a jogi karon volt tapasztalható. A hallgatók ugyanis jóval kisebb számban jelentkeztek, mint az előző évek folyamán.²⁸

Az egyetem rektora az 1933/34-es tanévben dr. Székely Tibor volt. Székfoglaló beszédének címe: "A konstitúció jelentősége az organikus chemiában."²⁹ Profektorrá dr. Erdélyi Lászlót választották meg. Ez nem kis meglepetést okozott, mert ezideig a lelépő rektor volt a profektor. Dr. Schmidt Henrik a bölcsészeti fakultás dékánja lett.³⁰/X//

Az egyetem leépítése körüli viták 1934-ben sem szüntek meg. Ellenkezőleg, még erőteljesebben érezhető volt a kormányzat gazdasági nehézségek okozta kulturfőlény-csődje.

A szegedi egyetemre "Kedd délig 1750 hallgató íratkozott be"... tudósít a Délmagyarország, február 7-i száma.

"A második félévben 130-150 hallgatóval tanul kevesebb fiatal az egyetemen." Ez a létszámcsökkentés és csökkenés aggodalmat váltott ki a jövő nemzedéke iránt felelősséget érző értelmiségiekből. dr. Szalai József, "A tehetségek autonómiája" c. előadásában, - amelyet a Dm. 1934. március 2-i száma idéz - azzal a kéréssel fordult a város "hatóság-a" és "egész társadalma felé", hogy tegyen meg mindent a tehetséges fiatalok érvényesülése és anyagi boldogulása érdekében.

Mennyiben a hírközlés és hírlapírás, a helyi lapok hiranyaga, a társadalmi közvélemény szószólóiként foghatók fel, úgy városunkban augusztustól kezdődően szinte mindennapos harcot jelentett

/X// Az egyes karok dékánjai:

1/ Jogi- és államtudományi kar:	Dr. Heller Erik
2/ Orvostudományi kar:	Dr. Veress Elemér
3/ Bölcsészeti, - nyelv- és történettudományi kar:	Dr. Schmidt Henrik
4/ Matematika és természettudományi kar:	Dr. Kerékgyártó Béla

az ujságírás az egyetem csorbithatatatlanságáért, s ezzel Szeged szellemi tekintélyének megvédéséért.

1934. augusztus 30-án jelent meg a hír a Délmagyarország hasábjain, hogy "Tovább folytatják a szegedi egyetem leépítését? Hat professzor elhelyezése után elviszik Szegedről a Rockefeller alap orvosi felszerelését?"

Mindezekről ugy nyilatkozott a polgármester, hogy képtelenség, "a híreknek nem hiszem, hogy lenne komoly alapja." A következő napon már megjelent a tájékoztatás a homályos, és még a város élén álló vezetőknek is hihetetlennek tűnő tényről. "Dr. Jenei Endre professzor Debrecenbe költözött, az ottani tudományos munkájához kérte a Rockefeller-féle dolgokat, 35 tudományos könyvét és néhány felszerelési tárgyat"... "Kérését az egyetem tanácsa a tudomány érdekében teljesíti."

A város szellemi életéért aggódók nem is tárgyakért, elsősorban a távozó professzorok miatt "intellektuális erőforrás" kihalásáért emelték fel szavukat. Hiszen a kiváló professzorok, /dr. Szék^é Tibor, Mester János.../ "sugárzó szelleme" pótolhatatlan vesztesége városunknak. Tul a város társadalmának anyagi érdekeltségén, a kiharcolt és országosan is elismert szellemi - kulturális pozíciójáért a város egy-emberként állt harcba. Nem volt alaptalan a polgármester levelének aggodalmat kifejező hangja, melyet a főispánhoz és Hóman ^{Balint} ~~Bala~~ miniszterhez továbbítottak./X//

/X/ Kérte az egyetemi létszám felemelését, "... legalább a szegedi jeles és jó tanulók felvételét." A polgármester a levelében "a közhangulatra" hivatkozik és arra, hogy a "napilapok nap mint nap foglalkoznak a kérdéssel." /XX//

/IV.B.1401 1718/34 sz. 58.old./

/XX/ Délmagyaró, 1934. szept.6

"Lényegesen kevesebb hallgatót vesznek fel az idén a szegedi egyetemre"

310 jelentkező, 150-es a létszám a joikaron

96 jelentkező, 40-es a létszám az orvosi karon

Az egyetem a létszám felemelését kéri a kultuszminisztertől.

Délmagyarország, 1934. szept. 8.

"A zsugorított egyetem" /Vezércikk/

"Ha a város hatósága csak akkor kel a város polgárainak védelmére, ha a város polgárságát s a város intézményeit fenyegető veszedelmekről hivatalos értesülést kap, akkor, attól tartunk nagyon keveset lesz módjában tenni a városért, a városi hatóságnak. A szegedi szülők gyermekei előtt nyissák meg a szegedi egyetemet, - nem kell hivatalos értesülés ahhoz, hogy ennek a kívánságnak, ennek a jogos követelésnek minden morális erejével igyekezzék a város vezetősége érvényt szerezni.

Hár évvel ezelőtt világnézeti katedrákat állítottak fel, pár évvel ezelőtt még párhuzamos katedrákat szerveztek katolikus és protestáns vallású tanárok számára. Pár évvel ezelőtt még ha nem tudtak megállapodni a kinevezendő tanár személyében, akkor katedrát szerveztek az érdekes jelöltek mindegyikének. S ma elsorvasztják a tudomány fejlesztésére hivatott katedrákat, kioltják a kutatás mécsesét, ma nem az egyetemi tanárt tartják itt, hogy az egyetem dolgi felkészültségében fejezze be elkezdett munkáját, hanem elvezénylik a könyveket és műszereket a távozó tanárok személyi podgyászáként.

... a kétségbeesés sokszorozza meg a város erejét, amikor harcba indul egyetemének épségéért, teljességéért, csorbitatlan jelentőségéért.

Délmagyarország, 1934. szept. 18.

A Kereskedők Szövetsége tiltakozása az egyetem elsorvasztása ellen

"Egész sereg eminens szegedi diáknak nem adnak helyet a szegedi egyetemen"

A szövetség nagytanácsa ülést tartott a Lloyd Társulatban. Varga Mihály elnök napirend előtt az egyetemi felvételek ügyét tette szóvá.

Fájdalmasan kell tapasztalnom, hogy egymásután építik le fontos intézményeinket.

"Szeged törvényhatósága annak idején, amikor megszavazta az egyetem építéséhez a hozzájárulást, kikötötte, hogy az összes jelentkező szegedi diákok számára lehetővé kell tenni a tanulást az egyetemen."

Budapesten, természetesen egészen másként látták a város polgárainak gondját, s támadó magyarázattal is azonnal szolgáltak./X/ Mindez nem csillapította le a nyugtalanságot és az elégedetlenedőket sem győzte meg. Az intézkedések minden bizonnyal a kormánnyal szembeni szimpátia helyett a csalódottságot fokozták. A harc nem szűnt meg ezek után sem. /XX//

Az a társadalmi elégedetlenség, forrongás, amely a rendszer iránti bizalom megrendülését is jelentette az egyetemi ifjúság körében is erősen érezhető volt.

/X/ Délmagyarország, 1934. szept.16.

"Csak hétfőn dönt a kultuszminiszter az egyetemi létszám felemeléséről" - ennek oka, hogy beteg - tudósít az egyik cikk. Egy másik híradás címe: "A kultuszminiszter feltűnést-keltő nyilatkozata a szegedi egyetemről". "Szegednek semmi oka sincs a panaszra, a szegedi egyetem inkább hálával tartozik". "Tekintettel a szegedi egyetem bölcsészettudományi karának jelentőségére, a folyó tanévben olyan tárgyak előadásáról gondoskodtam és kívánok gondoskodni megbízott előadó útján, amelyek eddig a szegedi egyetemen egyáltalán nem voltak képviselve."

- Nyilvánvaló, hogy az egész szegedi mozgalom a tényállás nem ismerésén alapult.-

Mindez arra enged következtetni, hogy felelőtlen elemek jónak látták bizonyos izgató anyagot bedobni az ifjúság közé, még a tanítás megkezdése előtt.

/XX// Délmagyarország, 1934.szept.18.

A jelentkező diákok legnagyobb részét nem veszik fel az egyetemre.

A kultuszminiszter csak 30-al emelte fel a létszámot: a jogi karon 10-el, az orvos és a bölcsész karon 10-10-el.

Izgatott jelenetek a tömeges elutasítások miatt.

Az egyetem a létszám további felemelését kéri.

Dr.Kiss Albert rektor - a kultuszminiszter csak részben teljesítette a szegedi egyetem tanárainak kérelmét.

A tanács a jogi karon 80-al, az orvosi karon 30-al, a bölcsészeti karon pedig 20-al kérte a létszámot felemelni.

A bölcsészeti karon sok nő is jelentkezett. A miniszter utasítása szerint pótlólag csak férfi vehető fel.

Délmagyarország, 1934.szept.20.

70 diákot utasítottak vissza a jogi karon, 35-öt az orvos karon.

Számos jeles diák nem tanulhat a szegedi egyetemen.

Egyelőre nem közlik az elutasítottak névsorát, mert az egyetem vezetősége bizik abban, hogy a kultuskormány még felemeli a hallgatók létszámát. Az egyetemi tanács ennek érdekében ismét felterjesztést intéz a kultuszminiszterhez.

Dr.Kiss Albert nyilatkozata: az idei tanévben előreláthatólag jelentősen csökken a szegedi egyetem hallgatóinak létszáma.

Ennek egyik okát abban látják, hogy a felvehető diákok számát 40 %-kal alacsonyabban állapították meg, másrészt pedig a tandíj 24 pengővel emelkedett. A legutóbbi tanévben 2100 hallgatója volt az egyetemnek.

A fiatal értelmiségiek nyugtalanító szociális helyzete a bizonytalanság és a félelem a jövőt illetően cselekvésre ösztönözte az ifjúságot. "Érezték, egyedül, nemzeti légüres térben nem tudnak hatékonyan cselekedni."³¹ Társadalmi bázist kellett keresniök, a támaszt a parasztságban találták meg. A nemzet megújódását alulról, a földműves nép felemelkedésével kívánták megvalósítani. Velük tudtak sorsközösséget vállalni.

E szellemben folytatta tevékenységét az 1930 ősztől megalakult Szegedi Fiatalok Művész^{eti} Kollégiuma, amelynek "közvetlen őse, vagy inkább bölcsője a szegedi egyetemisták Bethlen Gábor köréből kinövő agrár-bethlement mozgalom volt".³²

A Művészeti Kollégium tevékenysége az egész magyarság szempontjából "klasszikus jelentőségű" volt. /X//

/X/ A Művészeti Kollégiumok jelentősége

Az 1931-1935-ben, a szegedi évek alatt olyan alkotóműhely volt, amelyben különböző irányú és különböző területeken próbálkozó törekvések találkoztak össze és megt.ermékenyítették egymást. Igen fontos volt a világnézetek kölcsönhatása: Radnóti Miklós is ebben a "növelő közösségben" vált antifasiszta költőnké. Népi ihletésű mozgalom volt, de nem zárkozott be a népiesek körébe: a népi mozgalom és az urbánus baloldali mozgalmak történetében egyaránt színterülésként tartandó.

Tudományos, szépirodalmi és művészeti teljesítménye mai szemmel jobban felismerhető hibáival és eredményeivel együtt" - klasszikus értékű.

A kollégium műhelyében létrejött tanulmányok, szociográfiák mind olyan vállalkozások voltak, amelyek új utak felé indították tudományágukat. Közülük néhány - Radnóti versesköteteivel, Buday fametszeteivel együtt - maradandó értékű.

A kollégium tagjainak jórésze 1942-ben csatlakozott a "Történelmi Emlékbizottság"-hoz.

Közülük hárman a fasizmus áldozatai lettek.

/Csaplár Ferenc: "A szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma"
Budapest, Akadémiai Kiadó. 1967. 195-196. oldal./

A Szegedi Fiatalok művészeti tevékenysége az 1930-as évek elején

Expresszionista, aktivista és konstruktivista elemekből összeálló avantgarde stílus, az öncélú művészettel való következetes szembe fordulás, a népi és modern az európai és a magyar szintézisre való törekvés jellemezte.

Hasonló jellegű volt tudományos tevékenységük.

Ember-központu, szociológiával átszőtt, összefüggéseket kereső, gyakorlati, politikai tudomány létrehozására törekedtek.

/ua. 183. oldal./

Az 1933-as év második felében lényegében befejeződött a kollégium gyakorlati tevékenysége, csak a könyvkiadást folytatták továbbra is. Ez a "megtorpanás" a Németországban megtörtént fasiszta uralmi forma hatalomra jutásával és magyarországi előretörésével esett egybe. Hozzájárulhatott ehhez egyrészt Ortutay, Hont és Tolnai Gábor elkerülése Szegedről, Balla Árpád és Berczeli A. Károly kilépése, de az is, hogy a kultuszminiszteri rendelet értelmében szigorú szankciókkal járt együtt az ifjuság kommunista mozgalommal való kapcsolatának még a gyanuja is./X//

Az egyetemi fiatalok életkörülményei igen siralmasak voltak. A hallgatók 1933 elején dr. Pol^{ty}er Ödön vezetésével felkeresték a polgármestert, hogy "alkalmazza továbbra is szellemi szükségmunkára a szegény egyetemi polgárokat." Sajnos, a küldöttség eredménytelenül kellett, hogy távozzon a város vezetőjétől. Ugyanis Somogyi Szilveszter kijelentette: a kérésüknek szívesen tenne eleget, de a "város jelenlegi helyzete miatt be kellett szüntetni a szellemi szükségmunkát."³³

A Dm, 1933. szeptember 19-i számában¹⁹³³ egyik cikke: "A szegedi egyetemi diákok küzdelme a nyomorral a tanulásért" címmel jelent meg. Arról tudósít a szerző, hogy a Diákvédő Iroda az egyetemi hallgatók egyharmadrészét részesítette támogatásban. Ez egyre nehezebb, mert az állam negyedrésszel is kisebb összegre szállította le azt a keretet, amelyet a szegedi ifjuság segélyezésére fordít.³⁴ Ebben a nehéz helyzetben nem sok reményt jelenthetett

/X// Honték dr. Szepesi Imre fogorvos révén kerültek kapcsolatba az illegális kommunista mozgalommal. A "Természetbarátok Turista Egyesületén" belül működő szavalókórus művészeti vezetője Hont Ferenc volt. Mindez a tagok ideológiai szemléletét nem változtatta meg. Csak Hont és Radnóti rendelkezett marxista műveltséggel.

/Csaplár Ferenc: A SZF.M.K. 184.old./

az a hír, hogy a második félévben már az új tandíjat fogják fizetni a hallgatók.

A kultuszminiszter ígérete szerint az egyetemi és főiskolai tandíjakat "arányosítani kívánja", és bizonyos szociális szempontokat kíván érvényesíteni."³⁵

A rezsim kulturpolitikáját meghatározták azok a tapasztalatok, amelyeket a forradalmak tanulságából szűrtek le. Az, hogy az értelmiség egyes rétegeinek "lobbanékonyága", a szocialista eszmék iránti fogékonysága nagymértékben függ származásuktól. Ezért, tudatosan is törekedtek az értelmiség összetételének szabályozására. Ennek egyik eszköze volt a tandíjak összegének megállapítása. Ez a társadalmi feszültségeket tovább fokozta, s egyre nyiltabb bírálatokhoz vezetett.

Az egyetemi ifjúsági szervezeteknek ugyan - a szabályzatok értelmében - tilos volt a politizálás, de a hallgatók nem tudták kivonni magukat a rendszer politikai lépéseinek hatása alól, azok melletti vagy olykor azok elleni tüntetésekre, forrongásokra is ~~X~~ragadtatták magukat.

/X/"A tandíj" /Vezércikk/

... Az iskolai tandíj kezd hasonlítani az adóhoz, fokozatos növekedésében már-már az eget veri, s maholnap olyan luxustétellé válik, hogy csak egyes megmaradt kivételesek tudják megfizetni, de nem az a középosztály, amelynek felsegítéséről egész csinos, sőt lendületes szónoklatok hangzanak el, ha a politikai ~~X~~eszélyesség úgy kívánja.

... Micsoda embervédelem, gyermekszeretet van hát az újabb felemelésben?

Nem fizet az összeroppanása teljében végvonagló polgár amugyis ezerféle tandíjat?

Külön a közéletért, amelynek tanárait maga nem válogathatja meg, tanításaival nem érthet egyet.

A gazdasági életben, az irodalomban, a művészetben éppen úgy, ahol dilettáns műkedvelők prelegálnak.

A mi életünk konok, makacs, kétségbeesett küzdelem a falat kenyérért, s fokozott éberséget kíván, hiszen az a gyerek, aki kimarad az iskolából a tandíj nagysága miatt fázik is, meg enni is akar. De mi lesz belőle, hová jutunk a büszke kulturfőlényvel, amikor az iskola is helyet kér az árdrágitók sorában.

A zavargások, a nyugtalanság az ifjuság körében nem szűnt meg a második félévben, sőt a következő tanévben sem, /X// bár Székely Tibor rektor, úgy nyilatkozott, hogy "rendnek kell lennie az egyetemen."

/X// 1/ "Néma tüntetés az egyetemen a legitimista Szent István Bajtársi Szövetség ellen"

A Turul Szövetség azzal vádolja a B.Sz-t, hogy politizálnak, meg nem engedhető módon toboroznak tagokat.

/DM. 1933.márc.31./

2/ A Szegedi Napló 1933.ápr.1-i számában közli, hogy "Az összes szegedi egyetemi és főiskolai egyesületek akciója volt a Szent István Bajtársi Szövetség elleni ügyben beadott memorandum".

3/ 1933 október 17-én a Szegedi Naplóban jelent meg a következő tudósítás: "A szegedi egyetemi ifjuságnak tiltakozó nagygyűlése és tüntetése a csehek erőszakoskodása ellen". Az egyetemi tanárok képviselőjében dr. Ditrői Gábor szemészprofesszor volt jelen.

4/ November 21-én pedig a hétfő délelőtti tüntetésekről tudósít a lap, amely az orvosi karon kezdődött. A hír címe: "Hétfőn délelőtt eltanácsolták a zsidó vallású hallgatókat az egyetemről."

5/ A rend a következő napokban sem állt helyre "Az egyetemi hallgatók kedden délelőtt a numerus clausus legszigorubb alkalmazását követelték". - /SZN. 1933.nov.22./

6/ December 5-én arról ad hírt a lap, hogy "A diákság a numerus clausus eredeti formájában történő visszaállítását kéri. Az egyik diák azt indítványozta, hogy a zsidók külön üljenek, míg egyik professzor azt, hogy a protekció ellen indítson a diákság mozgalmat, mert tudomása van arról, hogy több zsidó hallgatót kizárólag ezen okok miatt vettek fel." /SZN. dec.5./

7/A kedélyek nem csillapodtak le; a tiltakozások zavargásokba torkoláltak. "Zavargások, tüntetések, verekedések az egyetemen" - Hétfőig bezárták az egyetemet. Kiss professzor pofonütötte az egyik hallgatót - tudósít az események elmérgesedéséről az SZN. dec.8-i cikke.

A szegedi egyetem rektora feloszlatta a harmincas diákbizottságot. /1934.január 9./

A harmincas vezérlő bizottság vezére: Lieli Pál szigorló jogász.

Széki Tibor rektor nyilatkozata: "Az egyetem hatósága minden erejével meg fogja akadályozni, hogy gettószakaszt végrehajtsák."

Az új félévben rendnek kell lenni az egyetemen. Számozási rendszert vezetnek be az előadótermekben.

1934.január 13.

A 30-as diákbizottságot nem lehet visszaállítani Pénteken is rendbe folytak a beiratkozások a szegedi egyetemen. A bajtársi vezetők közleménye szerint 20-ig beiratkozási sztrájkot tartanak.

Lieli Pál - a 30-as bizottság visszaállításáról nincs szó. Nem lehetetlen, hogy Szegeden is kirobbanhat valami az ifjuság körében."

A szegedi egyetemi ifjuság visszatartja magát a beiratkozástól. A bajtársi szövetségek nyilatkozata:

20-ig nem iratkoznak be. Erre az elhatározásra kötelezve érzik magukat a többi egyetem iránti rokonszenv következtében.

1934. december 8.

**A kitoloncolások harmadik napja
Az ifjuság megmozdulása**

A szegedi egyetemi ifjuság péntek délelőtt az Auditórium Maximumban tiltakozó gyűlést tartott Kiss Albert dr. rektor elnöklete mellett.

A gyűlésen megjelentek a bp-i ifjusági képviselői.

A rektor kitartásra, körültekintő óvatosságra intette az ifjuságot. Hangoztatta annak fontosságát, hogy az ifjuság izzó szeretettel rajongjon hazájáért, de eleget kell tenni a mai idők parancsának, szavának is, s hősi lélekkel kell vállalni a sorcsapásokat, s várni az események kialakulását.

A gyűlésen az ifjuság részéről: Csapó Ferenc, Török Béla, Mezey Béla és Tóbiás József mondtak beszédeket.

Ha már az ifjuság politikai állásfoglalásáról szóltunk az egyetem egészének politikai szelleméről is szót kell ejtenünk. A gazdasági válsággal együttjáró politikai válság egyre nyilatban sodorta az ellenforradalmi rendszert a fasiszták táborába felé.

A Gömbös-kormánynak az olasz fasizmussal való egyre szorosabb együttműködése érezhető volt az egyetemek kapcsolataiban is. A szegedi egyetemen is több, az olasz-magyar barátság jegyében zajló rendezvényt tartottak, s Olasz-Magyar-Baráti Kör alakult. Az ünnepségekre illusztris olasz vendégek érkeztek a városba, illetve az egyetemre. Dr. Horger Antal professzor mondott megnyitó beszédet, amelyben meleg szavakkal méltatta a barátság jelentőségét. /X//³⁶ Ez a baráti kapcsolat természetesen régebből füzte össze a két nép tudományos életének képviselőit, de úgy tűnik, most új színezeteket is nyert a magyar kormányzat politikai orientációját követve.

Természetesen ennél sokkal egyértelműbben megítélhető kapcsolatokról is szólhatunk. Igen bensőséges, a mindkét nép kulturáját ápoló és fejlesztő volt az az együttműködés, amelyet a turkui egyetemmel épített ki és ápolt tudományegyetemünk. Ugyanez mondható el a francia kapcsolatainkról is. /XX//

/X/ Szegedi Napló, 1933. május 14.

Küldöttség is utazott Olaszországba.

"A Turul Szövetség monstre küldöttsége Mussolini előtt"

"... *A szegedi kerület küldötteit Regdon László fogja vezetni.*... *A diadalmas fasizmus jubileuma alkalmából kereste fel a küldöttség a Ducet.*"

/Szegedi Napló, 1933. május 14./

/XX/ Dr. Csekey István szegedi egyetemi tanár elnöklete alatt folyt az a Finnugor Közművelődési Kongresszus, amelyet három évenként szoktak megtartani. A finn vendégek Szegedre is ellátogatnak, közli a Szegedi Napló, 1934. június 6-i száma.

A vendéglátásért meleg-hangu baráti levél érkezett a professzor címére, melyet a Dm. 1934. augusztus 3-i számában az olvasó közönség is megismerhetett.

"Szeged város nagy érdeklődéssel várja Raoul Anthony professzor, francia kulturpolitikus holnapi előadását" címmel tudósít a SZ.N. okt.17-i cikke a francia kapcsolatokról.

Ugy véljük, az egyetem oktatóinak, az egyetemen kialakult politikai nézeteknek általános képét hűen példázza - kivéve ez alól azt a néhány szélsőségesen jobboldali gondolkodású professzort - dr. Kiss Albert rektornak nem kis feltűnést keltő beszéde, amelyet a doktorráavatás alkalmából mondott.

A szegedi Napló, 1934. okt.14-i száma közölte azt..."A gazdasági liberalizmus napja leáldozott, s új gazdasági rendnek kell következni. Európának több nagyhemzete kísérletezik ez irányban. Pl. Olaszó, SZU, Németo."... E kísérletek mutatják az irányt, amelyben az emberi társadalom továbbfejlődése minden valószínűség szerint haladni fog...." Mi kis nemzet vagyunk, nem szabad, hogy a kísérletezők közé álljunk, de kötelességünk nyitvatartani a szemünket, s a jövő egészséges fejlődését előmozdítani.

A társadalom haladása mindig az intelligencián keresztül történik."...

Feltétlenül szólnunk kell, - ha a szegedi értelmiség szerepét, s egyetemen meggyökeresedett szellemi légkört kívánjuk elemezni - az egyetemi oktatók széleskörű hazai és külföldi tudományos és ismeretterjesztő előadásairól is.

A témák megválasztása következtetni enged nemcsak az aktuális társadalmi és politikai kérdések meglétére és azok jelenlétére a tudományos életben, de ezen túlmenően az előadások lehetőségét biztosítottak az elért eredmények prolongálásán túl, a tömegek tájékoztatására. De arra is, hogy a széles néptömegekkel is megismertessék az egyes tudományágak eredményeit, s a kor megváltozott "új eszméit" is igyekeztek elfogadtatni a közönséggel.

A "megdolgozás", a társadalmi tudat átformálásának eszközeként is éltek e lehetőség kapcsán az egyetemi tanárok./X/

S így valóban, az "intelligencián keresztül" történt a társadalom "haladásá"-nak iránymeghatározása.

/X// "Január 13-án dr. Mester János egyetemi tanár a faszizmus szelleméről tartott előadást a Katholikus Legényegyesületben" - közli a Szegedi Napló, január 3-i száma. Ezt az előadását a Turul Szövetség rendezésében május 18-án megismételte.

Dr. Csekey István, "Hitler és a Harmadik Birodalom" címmel tartott előadást, amelyet szintén a Turul Szövetség szervezett. Az előadáson a bevezetőt Horger Antal mondta.

/SZN. 1933. április 5./

Ugyancsak a Katholikus Legényegylet kultúrestjén hangzott el, Bujdosó Pál: "Roma-e vagy Moszkva irányítson?" - című előadása.

/SZN.1933.május 5./

Igen érdekes, és elgondolkodtató volt, Magyar Pál előadása a Kereskedők Szövetségének közgyűlésén. A kapitalista fejlődés új utjáról tartott előadást. Többek között felvetette azt a kérdést is "hogyan nem kell-e a termelési rendszert új alapokra fektetni, miután a kapitalizmusba vetett bizalom ugyancsak megcsappant."

/SZN. 1933.május 30./

Szintén a faszizmus kérdésével foglalkozó Paál Job előadása, amelynek címe: "Hogyan született meg a faszizmus?"

/SZN. jun.10./

Politikai jellegű előadást tartott dr. Tápai Szabó László is, "A párt szerepe a politikában" - címmel.

1934.december 6-án a Szegedi Napló munkatársa arról írt, hogy dr. Csekey István "Új világ felé" címmel tartott előadást.

Érdeemes idézni az előadásából, hiszen a záró gondolatok úgy véljük nemcsak az egyetemi oktatók többségének ideológiai felfogását tükrözik, kifejezi talán a szegedi értelmiség egy részének gondolkodását is.

"A mi sorsunk jórészt azon fordul meg, hogy hagyományainkat át tudjuk menteni a mostani zürzavarból egy születő új világ számára."

Érdemes még megemlíteni többek között Sik Sándor előadását is, amelyet az MAUSZ előadás-sorozata keretében záróbeszédként mondott el.

Kihangsúlyozta, hogy mennyire fontos lenne a magyar ifjuságnak megismerni "a szerbek, oláhok, csehek nyelvét kulturáját, szokásait, történelmét." Az utódállamok állandóan ostrom alatt tartják Magyarországot szellemi és kulturális téren. "A szó és a betű fegyverével harcolnak az egész világon." Nekünk is a szó és a betű fegyverével kell ellenük indulni. De kötelez bennünket az is, hogy ezek az államok nem voltak mindig ellenségeink" s amiért legjobban meg kell ismerni őket "talán az, hogy nem lesznek mindig ellenségeink."

/Szegedi Napló, 1934.dec.16./

Az egyetem tudományos rangját fémjelzi az a tény is, hogy igen szép számban részesültek dolgozói állami ösztöndíjakban és külföldi tanulmányi lehetőségekben, kitüntetésekben, /X// valamint az is, hogy a Magyar Tudományos Akadémia - amelynek elnöke 1934-ben Berzeviczky Albert volt - Ereky Istvánt, a történelmi és társadalmi ^{al}osztályba, Szék^é Tibort a matematikai és fizikai osztályába választották be. /Szegedi Napló, 1934.V.12./

/X// Az 1933/34. tanévre adományozott ösztöndíjakat a következők kapták Szegedről: /Dm. 1933. szept.1./

A Bécsi Kollégium Hungaricum /egész évre/

ifj.Dr.Bitó István - jogbölcész

Dr.Szabó József - nemzetközi jog

Papp János - középiskolai tanár, görög-filozófia

A II. félévre:

Dr. Mészáros Gyula

A berlini Kollégium Hungaricum:

Dr. Párducz Mihály, középiskolai tanár, archeológia

Tudományos kutatásokra: 800 P-t dr.Joó Tibor tanár

400 P-t dr.Szabó Mihály

dr.Bruchner Győző vegyész-mérnök, egyetemi tanár /szerves kémia/

Dr.Csekey István és dr.Várányi Elemér

Újabb észt kitüntetést kaptak./SZ.N. 1934.május 26./

"Az új Baumgarten-díjasok:" - között van a szegedi egyetemi könyvtár volt tisztviselője, dr. Joó Tibor is.

/Dm. 1934.január 19./ A díjazottak között volt: Gellért Oszkár, Illyés Gyula, Tersánszki Józsi Jenő, Gelléri Andor Endre/.

1934-re már egyértelmű volt, hogy a szegedi egyetem fejlesztését nem tudja folytatni a kultuszminisztérium, "fedezet hiányában" - közli a miniszter indoklását a Délmagyarország aug.29-i száma. - Nemcsak az építkezések álltak le a pénzhiány miatt.

A művelődés egyéb területein is nagyarányú visszaszorítások tapasztalhatóak. ^X A város többi felsőfoku intézményének helyzetét is megrendítette a gazdasági válság. A fiatalok csak igen nehezen tudták előteremteni a tandíjat, de még ennél is nagyobb gondot jelentett, hogy mit fognak kezdeni a megszerzett diplomájukkal. ^X/

A város szellemi életének formálásában igen nagy szerep jutott a középiskolák, elsősorban is a gimnáziumok oktatóinak.

Általában jellemző erre az időszakra, a 30-as évek első felére, hogy - mint hazánkban mindig - megújítás alatt, illetve előtt állott az iskolai oktatási rendszer, ^T köbbek között a középiskolák reformja folyt.

^X// "Állandóan emelkedik az Egyetemi és a Somogyi-könyvtárak forgalma" - címmel közöl tudósítást a Szegedi Napló, 1934. május 13-i száma.

Az örvendetes ténytet, szomorú adattal zárja a szerző. "Évi 3000 pengőt kapnak utánpótlásra, régebben 16 ezer pengőt fordíthattak új könyvek beszerzésére."

A Szegedi Háziasszonyok háztartási iskola iránti kérelmét, "tekintettel az állam súlyos pénzügyi helyzetére" időszerrütlennek látták. /IV.B.1401, 1661/34 58.d./

^{XX}// "Videant Consules" Irta: Dr. Téchy Olivér

A magyar szellemi munkásokról van szó, akik a jövő magyarországa új fundamentumát kellene, hogy alkossák, azokról, akiknek ügyében még minden csak az ígéretések küszöbén maradt."

... Ma még van mód, csak sürgősen hozzá kell látni, "nagy szellemi értéket képviselő tömeget... *megmenteni.*

... a magyar 30 évesek ezt kéri: tettekben megnyilvánuló melléjük állást, amely életlehetőségeket ad.

... Az nem megoldás, hogy tévedésekre hivatkozva a kultúr-főlény egykori harcos csatlósai most ugyanakkor a skálákra, a kultúra ellen törnek és az iskolák sokaságára fogják a pöbit.

A kulturáltabb ifjuság most már sürgetőbben kéri a korszerű reformok útján a visszaélések és cafrangok megszüntetését.

/Szegedi Napló, 1933. május 5./

A kultuszminiszter, Hóman Bálint javaslata szerint is, a középiskola az általános műveltségen kívül a gyakorlati életre is kell, hogy neveljen.³⁸ Ennek szükségességét a pedagógusok sem vitatták, de Tunyogi Csapó János, a reálgimnázium igazgatója az iskolai tananyaggal szemben nem a praktikumot állítja elsődleges követelménynek, hanem a humánus mélységét. Hangsúlyozta, hogy ennek, - természetesen - a mai élettel minél szorosabb kapcsolatban kell lennie.³⁹

Milotta János cikke nemcsak a tananyag korszerűtlenségét kifogásolja, hanem az érettségizettek jövőjének kilátástalanságát is világosan megfogalmazta, s e szorongatott helyzetből való kilábalás lehetőségére is tett javaslatot./X/

A gazdasági válság által fellépett anyagi nehézségek gondok, érzékenyen érintették a középiskolákon kívül az iparos képzést végző iskolákat, //XX// valamint az alsóbbfokú oktatási intézményeket is.

/X/ "Az iskola" Irta: Milotta János

... A végzett diák lélegzet visszafojtva megy haza és nem örül az érettséginek, főiskolai diplomának, mert ott áll a megfejthetetlen kérdés előtt: mihez kezdjék?

... A gyakorlati értékű tantárgyakat: természettan, természetrajz, könyvvitel, kémia, áruismeret, gyorsírás, 1-2 idegennyelv, rajz, egészségtant a középiskola 1- utolsó osztályáig oktatni kellene, és az anyagról csak annyit, amennyit egy átlag diák el tud sajátítani, és a gyakorlatban készpénzre tud váltani. Így lehetőség lenne arra, hogy a diákok magánszorgalomból egy-egy ipart is el-sajátítanának Merem állítani, hogy 15 év múlva egy új korszakba lépne hazánk.

//XX// "A mesterképző tanfolyamra, ipari szakra járó jelentkezők pénzhiány miatt nem tudtak beiratkozni. A nappali tanfolyamra 21 hallgató járt, a békeévekben a létszám 30-40 között mozgott. Csak az ingyentanfolyamok virultak az idén."

/Dm., 1933. aug.11./

"Három év alatt felére csökkent Szegeden az iparostanoncok száma. /Harminc érettségizett inas az iparostanonciskolában. Tanítói oklevél és diplomás péktanonc/ címmel jelent híradás a Délmagyarország 1933. szeptember 20-i számában.

... "A 630 tanuló közül 150-en elvégezték a középiskola négy osztályát." - közli a cikk szerzője.*

Nem volt egyedülálló az a hír, amelyet a Délmagyarország, 1934. január 11-i számában olvashattunk. "Nem iratták be gyermeküket az iskolába, mert nem volt ruha és cipő."

Mielőtt a tanárok helyzetéről, politikai arculatukról szólnánk igen röviden és az akkori "bírálok" megszólalásában az ifjúság képzéséről, politikai gondolkodásáról villantanánk fel néhány képet./X//

Ezek a dokumentumok csak alátámasztják azt, amit az általános, bevezető részben megfogalmaztunk: az ifjúság képzése az ellenforradalmi rendszer egyre brutálisabb, erőszakosabb politikáját volt hivatott elősegíteni és elfogadtatni. Ugyanakkor bizonyítják azt is, hogy a politikai "meggyőződést" mennyire a rezsim terrorisztikus befolyása formálta.

A középiskolai, de az elemi iskolai tanulók létszáma is csökkent ezekben az években. /A 13 szegedi elemi iskolába 3915 gyermek iratkozott be, ez 309-cel kevesebb, mint az előző években.⁴⁰

/X// "A mai magyar ifjúság politikai világnézete"

dr. K.A. /Dm, 1933. május 25./

"... A magyar ifjúságtól az utóbbi évtizedek alatt távol állott a politika. A politikai eszmeáramlatok csak annyiban érdekelték, amennyiben ezektől függött nyugodt, békés előrehaladása... Mindamellett az 1918-as események hatása alatt határozott nemzeti nacionális alapon szervezkedett, azonban minden politikai cél nélkül,... mégis olyan irányban, hogy szervezetei a nemzeti gondolat védőbástyái legyenek.

... Kivételt képezett a külpolitika, amely iránt állandóan érdeklődött, de ez iránt is csak egy szempontból, a területi integrálás visszaállítása érdekében."

Deér Imre szegedi tánctanár kérelme /IV.B.1401 1208 sz./1933//
A szegedi középiskolákban szeretne tanfolyamot indítani... a magyaros motivum; s a magyar nemzeti szellemű táncoktatást akarom bevezetni...

... Kötelezőleg kijelentem, hogy hazafias mentalitástól átítatva, a közérdeket azzal is kívánom szolgálni, hogy a hozzám befolyó bruttó jövedelem 25 %-át, a Szegeden szervezett hősi emlék költségeire fogom fordítani."X

A pedagógusokat, elsősorban a tanítókat városunkban is a munkanélküliség súlytotta legjobban.

1933. márc. 14-én járt "Az állástalan tanárok küldöttsége a kultuszminiszternél" - dr. Gelei József vezetésével, aki memorandumot nyújtott át Hóman Bálintnak. Ebben kifejtették elképzeléseiket, amelyek segítségével "az állás nélküli tanárok egy jó része elhelyezést nyerhet". A válasz: "Várják türelemmel a munkája eredményét, melyet ebben az ügyben végzett."⁴¹

Olyan sok volt a kenyérkereset nélkül maradt pedagógus, hogy állás- és segélykérelmükkel "elárasztották" a hivatalos szerveket./X/ Legtöbbjük még magasrangú protektorok segítségével sem jutott katedrához. A protezsálásnál a legfőbb kritérium az volt, hogy az állásért pályázó, segélyért folyamodó a rendszer "hű kiszolgálója" legyen. A "beajánlások" indokai között legtöbbször ilyeneket olvashatunk.: "Kérelmét szívesen támogatom, szülei szegénységben élő kistisztviselők..."

"... Jelesen végzett, politikailag és nemzethűség szempontjából teljesen megbízható." /IV.B. 1401 517/1933. 138.d./

/X// Az állások iránti kérelmek nem csökkentek 1934-ben sem.

Jámbory Lajosné Elek Izabella tanítónő, helyettes tanítónői nyári illetmény iránti kérelme a 84. a kérvényezők sorában. Családfenntartó, -"fizetés nélkül, teljesen jövedelem nélkül lennék, sem lakásomat fizetni, sem élelmünket beszerezni nem tudnám, a legkétségbeejtőbb nyomorban lennék" - írta a kérelmező.

/IV.B. 1401 870/1933./

Tóth József szegedi lakos segédtanítói állásért folyamodott. /1515/ 1934 sz. IV.B. 1401 58.d./ "Molnár Ferenc, állami elemi isk.ig. Szegedre leendő visszahelyezése érdekében nyújtott be kérelmet. /IV.B. 1401 1525/1934.sz. 58.d./; Pollereczky Erzsébet okl.tanítónő /V.Gátföldy Egon alezredes unokahuga/ "városi tanítónői állást" - pályázna meg. /ua.1624/1934.sz./ Csets Ferencné okleveles óvónő kinevezés iránti kérelmé"-t ötven alsóvárosi szülő aláírásával támogatta, s a főispán pártfogását kérték. Sajnos ennek ellenére a Földműves utcai óvodában nem nyert felvételt. /ua.1051/34./

Dr. Téglás Béla, okl.középiskolai tanár, /tört-magyar-latin szakos/ a Klauzál Gábor Reálgimnáziumban megüresedő állásra pályázott. Dr. Szily Kálmán államtitkárhoz fordultak segítségért, amely eredménnyel is járt./91/1935. 141.dob./

Példaként álljon az évekig elhuzódó válsághelyzet bizonyításaként Dolinai Nagy-Mária, Liliom u.3 sz. alatti lakos okleveles tanítónő, iparművész segélykérelme, /X/ valamint az állások elnyeréséhez szükséges összeköttetéseiének fontosságát példázó okiratok. //XX/

Az állások, - különösen a város tankerületéhez tartozó vidéki és telepi iskolák - tanítói, igazgatói kinevezésébe még a helyi társadalmi szervek is beleszóltak. Általában az volt a kérésük, hogy a "telep lakosságát érdeklő ügyeket vezesse, a népkör vezetését esetleg irányíthassa, szóval bekapcsolódhatna mindenféle, a telep lakosságát érintő kulturális ügy előmozdításába." 42

/X// A tanítónő kérelmében előadja, hogy 6 éve állás nélkül van. Édesanyja, Kossuth Lajos legidősebb nővérének volt a leánya. "Az általános gazdasági helyzet romlása az én anyagi helyzetemet teljesen tönkre tette. Álláshoz jutni, bár kitűnő bizonyítványaim vannak, nem tudok, iparművészeti tanfolyamot beszerezni a nagy pénztelenség miatt lehetetlen." "A legnagyobb nyomorban, rettenetes nélkülözések között vagyok." /IV.B. 1401 83/1933 sz. 53.dob./
10 pengő segélyt kapott az inségenyhitő alap terhére.

/XX/ Szentpéteri Karolina, 31 éves, jelesen képesített tanítónő ügyében íródott az 568/1934 sz. főispáni okirat, /IV.B. 1401, 39.d./ dr. Huszka Ernő miniszteri tanácsoshoz.
A személyes jellegű és őszinte hangnem a korszak politikai viszonyait is jól megvilágítja. "... * méltányossági okok tömege előtt nincs módomban kitérni a támogatás elől."
... Természetesen vannak olyan körülmények, amikor politikai okok miatt kell hozzád pártoló sorokat írnom, anélkül, hogy a rászorultságáról a magam részéről meg lennék győződve."
Dr. Kálló Antal, egy magántanár pályázati kérelmét V. Keresztes-Fischer Ferenc-hez továbbították az ajánló levéllel. /IV.B.1401 849/1934.sz. 139.dob./
Csórja Ella, okl. középiskolai tanár ajánlója Körmendi Mátyás és Bartók György egy. tanárok. Támogatásért Szily Kálmán államtitkárhoz fordultak. A tanárnő 1931-ben végzett, történelem-földrajz-gyorsírás szakos. A Szegedi Leányliceumba szeretne állást kapni. /IV.B. 1401 758/1934.sz. 139.d./
Rizinger Lajos, - aki, dr. Bodroghközy Zoltán min.oszt. tanácsos "kedves rokona" - ügyében születtek az alábbi sorok "... a magyar királyi tanfelügyelő jelentése szerint... Szegeden megfelelő hely áll rendelkezésre, illetőleg fenn van tartva."/Rizinger részére/ /IV.B. 1401 927/1934.sz. 140 d./

Sőt! A különböző pártok képviselői a szavazók számának megszerzése érdekében is fontosnak tartották, hogy egy-egy megüresedett igazgatói állást saját párthiveikkel tölt^{essenek}~~assák~~ be. /X//

A válság éveiben nemcsak a tanítók, tanárok anyagi helyzete romlott ~~el~~, ugyanez áll az iskolák felszereltségére is. /XX// Ezekben a nehéz, gondterhes években a tanítók, tanárok munkája egyre több volt és egyre nyomasztóbbá vált, hiszen a kurzus tőlük, a sokszor foltos ruhájú, testileg, lelkileg, meggyötört pedagógusoktól várta az új politikai eszméknek az elfogadtatását, s az új nemzedék "igaz magyarrá" nevelését.

/X/ "A szeged-szatymazi áll. népiskolai körzeti igazgatói állás betöltése" /IV.B.1401 1172/1934.sz. 58.d.//
Az állás Kiss Károly szerint csak 1936/37-re fog megüresedni. "Eddig hárman pályáztak az állásra: Bodó István, Miklós Sándor, Simsay István."
Mindhárom személy mellett tekintélyes protektorok "szólaltak" meg. Simsay kérelmét a tanfelügyelő Kiss Károly is "meleg pártolással" ajánlja Hóman Bálintnak, akinek kinevezését ezen tulmenően^{en} Kabinetiroda is egyengette.
Miklós Sándor mellett nemcsak a Szeged-Fehértói Gazdakör tagjai álltak, dr. Széchenyi István - a NEP szegedi szervezetének vezető egyénisége - is levélben fordult a főispánhoz Miklós kinevezése érdekében. /A főispán Huszka Ernőhöz írt az ügy kapcsán./
Huszka Ernő válasz levelében megígérte, hogy a főispán kérését tartja szempontnak, bár Körmeny Máttyás kívánására Bodó Pál tanítói megbízatását is tárgyalás alá veszi.

/XX// "A szegedi iskolák hiányai" /Dm. 1934. febr.6./
Az elmúlt években igen sok panasz hangzott el, hogy rossz az iskolák felszereltsége. Különösen a tanyai iskolákra érvényes ez.
A tanfelügyelőség sokszor terjesztett fel ez ügyben jelentést a kultuszminiszterhez, aki most Szegedre küldte dr. Simon Elemér államtitkár^{árt}.
Az államtitkár Kiss Károly tanfelügyelő és Dr. Pálffy György tanácsos kíséretében végig látogatja az iskolákat.

A tanítók többsége, mint a fiatalok is, kezdetben hittek a Gömbös-féle demagóg, hazug ígéretésekben, de csalódottságuk igen hamar megmutatkozott, és elégedetlenségüknek igyekeztek is hangot adni. /X//

Az 1934. februárban megtartott "tanítói-napokon", összhangban a középiskolai reformmal, a "középiskola és a nép-iskola tanítási módszereinek egymásra való viszonyáról", továbbá a "háboru utáni korszak pedagógiai reformeszméinek összefoglalásáról" tanácskoztak Szegeden. /XX//

A tanév végén megjelentett iskolai "értéstitők" nemcsak az egyes iskolák létszámának alakulásáról, a végzett növendékek eredményeiről nyújtanak képet, hanem egy kicsit bepillantást engednek az iskola szellemi légkörébe is. Megismerhetjük a tanárok,

/X/ "A magyarországi egyetemi és főiskolai tanárok VIII. összejövele Szegeden" c. újságcikk alapján idéznék dr. Bartók György egy.tanár: "A középiskolai szekció kérdése a felsőoktatás szempontjából" című előadásának egy részletét.
..."Az egyetem és a főiskolák célja a tudomány és az igazság önzetlen kutatása lévén az egyetem hallgatói csak azok lehetnek, akik erre a munkára képesek. A középiskolákból ilyen ~~képpen~~ személyiségek kiválasztását nem a vizsgáktól, hanem a tanárok személyiségéből fakadó, a tanítványokkal való benső és közvetlen érintkezésen nyugvó egyenletes és lelkiismeretes munkájának eredménye. A tanárok ezen munkája pedig csak úgy lehetséges, ha nekik anyagi gondok nélküli élet biztosítatik.".....

"A tömegnevelés kiválasztó erővel nem bír."
/Dm. 1934. május 20. és 23./

/XX/ Ez alkalomból meghívták Szegedre Hóman Bálintot is. "Számítanak Petri Pál kulturállandamtitkár megjelenésére is."

/Dm, 1934. jan.25./

Dr. Mester János: "A tanító társadalmi feladata" címmel tartott előadást. /

/Dm, 1934. febr.11./

tanítók és az iskola igazgatójának érdeklődési körét, gondolkodását, azt a szellemi életet, amely jellemezte az egyes intézményeket./X/

A pedagógusok Szegeden is - politikai arculatukat tekintve - erősen polarizálódtak. Egyrésztük érzelmileg már igen korán szembekerült a Gömbösi-erával, de "kivárt". Voltak, akik elfogadták az új kormányzat új módszereit is és ^{akadtak} olyanok is, akik

/X/ A Baross Gábor reáliskola 83. értesítőjét dr. Furbás Oszkár igazgató tette közvé.

Érdekes közvément irt az értesítőbe Dr. Erneyi Jenő a gyakorlótanári intézmény jelentőségéről.

Dr. Virányi Elemér: "Nemzeti hagyományaink és az új magyar-öntudat" címmel fejtette ki gondolatait a korszak legfőbb ideológiai témájáról.

/Dm. 1934. jul.3./

A Piarista Gimnázium értesítőjét dr. Tihanyi Béla igazgató jelentette meg.

Az értesítő bevezető cikkét dr. Révai József írta, "Ultra-váló a vakációra" címmel. Az értesítő adatai alapján kitűnik az iskolában igen eredményes oktató-nevelő munka folyik. A tanulók 28,1 % jeles, 36,3 % jó.

/Dm. 1934. jul.4./

A "Madách utcai polgári iskola" Értesítőjéből "kirajzolódik az iskola nevelőinek mentalitása. A szigorúság, de jóindulat mottója" a szembeszökő.

Sokat foglalkoznak az iskolában a tanulók önképzőkörének fejlesztésével.

"A hazafias nevelést "az irredenta szellem ébrentartásával, ünnepélyekkel fokozzák"... Az Értesítőből az is kiderül, hogy "Vicsay Lajos tanár sokoldalú irodalmi munkásságot fejt ki."

/Dm. 1934. jul.20./

A Szegedi Napló 1934. szept.6-i számának Hírek c. rovatából értesültünk a Leány Líceum kitüntetéséről; amelyet az olasz nyelv eredményes oktatásáért kaptak.

lelkileg elkorcsosulván a hazugság, a rágalmazás, az elvtelen alkalmazkodás megtestesítő voltak. /X/

Az értelmiségi "elithez" tartoztak az orvosok, ügyvédek, gyógyszerészek, mérnökök is.

Valójában azonban az értelmiség ezen csoportjainak is csak egy, aránylag szűk hányada élt átlagon felüli anyagi körülmények között. Többen munka és jövedelem nélkül voltak, közülük is, s tekintélyes részük csak szerény "uri egzisztenciát" tudott teremteni családjának.

Legelőször az orvosokról szeretnénk szólni. A város szellemi és tudományos életében fontos szerepet töltöttek be a klinikák és az orvostudományi egyetem kiemelkedő képzettségű orvos professzorai. Nemcsak az egyetem által rendezett itthoni előadása-

/X// Juharos Dezső, kiskundo/rozsmá-üllépusztai helyettes-tanító ellen fegyelmi kivizsgálást rendeltek el.

Kiss Károly tanfelügyelő vezette a szigorúan bizalmas vizsgálatot.

"A tulzott és rosszindulatu feljelentést bosszúból adták fel" - szölt a tanfelügyelő jelentése a kivizsgálás eredményéről.

/IV.B. 1401 549/1933.sz. 54.d./

Dr. Tonelli Sándor arról irt cikket, - a Délmagyarország c. napilapban jelent meg-- hogy, mivel a fizetését negyedrésszével leszállították, nem tudja megvenni mindazon könyveket, amelyek számára szükségesek lennének. Minden értelmes, józanul gondolkodó olvasó kiérezhette a bírálatot a korszak válság okozta lehetetlensége és az értelmiségi egzisztencia rosszabbodása miatt.

"Dr. Tonelli Sándornak, de mások is érthetnek belőle" címmel válasz jelent meg a Szegedi Napló, 1933. január 10-i számában a cikk kapcsán.

"Mi még a fürdőről, reggeliről, vacsoráról, fehérneműváltásról is lemondunk, de tudjuk mi a kötelességünk a magyarsággal szemben."

Aláírás: Egy 30 pengő fizetést élvező szellemi munkás.

ikkal szolgálták az egészségkultúra fejlesztését és terjesztését, de számot adtak - itthon és külföldön egyaránt - az elért eredményeikről is. És nem utolsósorban felhívták a figyelmet - különösen a város vezetőinek figyelmét - az aggasztó egészségügyi elmaradottságunkra is. /X/

/X// A Délmagyarország, 1933. jan. 11-i számában olvashatunk arról, hogy a "Szeged ötven éve" c. kiállításon orvosi kérdésekkel is találkozott a közönség. "A gyermekhalandóság csökkent ugyan 1-5 éves korig, de a nyugati színvonalat nem sikerült elérni." A cél: a gümőkóros halálesetek csökkentése és annak kimutatása, hogy ezen esetekben milyenek a lakásviszonyok" - tudósít a cikk, illetve a kiállítás anyaga, amely bizonyos értelemben tulmutat az egészségügyi gondokon, társadalmi problémákat feszeget. A Szegedi Napló, 1933. ápr. 28-i számában jelent meg az a cikk, miszerint: "100 iskolás gyermek közül 8-10 tuberkulotikus Szegeden." Szakbizottság alakul ennek leküzdésére.

1934. márc. 10-én, a Délmagyarország közölte a "Küzdelem a trachoma ellen" c. írást. A városban is, de különösen a tanyavilágban igen súlyos a helyzet. Ennek leküzdésére fiatal orvosokat szeretett volna a város fogadni, de a kormányhatóság nem hagyta jóvá a közgyűlés által megszavazott összeget.

"Szeged és az egészségügy" címmel közölt tudósítást a Délmagyarország, 1934. március 25-i száma. Ebben közölte Tomcsik professzor előadásának fontosabb gondolatait. "Szegeden sok hiányosságot észleltünk".

A Magyar Országos Orvosszövetség Szegedi Fiókja Sz. sz. kir. város Főispánjának!

110. B. 1401 139/1933. v. 53. d. /

"... Röviden összefoglalva azon kérdéseket terjesztjük elő, amelyek jórészt, mint állami feladatok föltétlen megoldandó problémák, alig halaszthatók."

- A lakosság egy lényeges %-a trachomával fertőzött. Ezek egyrésze idült, de még sok esetben fertőző, van azonban hevényen megbetegedett is nagy számban.

Ennek tervszerű kezelése évek óta nem történik meg. A halasztás következményeiben kiszámíthatatlan.

- A népbetegségek legveszedelmesebbje, a tuberkolózis elleni küzdelem a fertőző beteg elkülönítése, és alkalmas helyen egy szanatórium bekerítése, mielőbb megvalósítandó volna.

Szinte el sem képzelhető, hogy egy európai nivón fejlődni kívánó város ne rendelkezzen fertőző betegek elhelyezésére alkalmas intézménnyel.

- Megemlítjük a város legnagyobb részének vízvezetékek és csatorna nélküliségét. A közegészségre mérhetetlenül káros por és sártengert.

- A rendezetlen piacot, amely sokszor forrása és melegágya sok fertőző megbetegedésnek.

- A sok száz pincelakás egészségtelen nedves.

- A tanyavilág egészségügye is sok tennivalót kíván.

- Meg kell említeni a körtöltésen kívüli telepek egészségügyi hiányosságát is.

- A tiszai strand és fürdők örvendetes fejlődése további erőteljes propagálást kíván.

A fentieken kívül még sok más kérdés volna előadható.

Egy ankéton azokat vitára lehetne bocsátani

/Dr. Mesko Zoltán ny. orvostábornok szöv.eln./

- Erre az ankétra a következő személyeket hívták meg

dr. Tomcsik J. - Közegészségtan tanára az egyetemen

dr. Krasznai Jenő - gyermekgyógyász

dr. Ditrói Gábor - szemész

dr. Szlávik Péter - OTI főorvos

dr. Pap Nándor, dr. Regdon Károly, dr. Krausz József, dr. Beretz

Péter, dr. Dobse Péter korh.ig., Dr. Engel Rudolf e.m.t., dr. Jung

Sándor hatósági orvos, dr. Falta Béla a Stefánia igazgatója, dr.

Kovács Ödön gyermekmenhelyi igazgató, Miskolczy Dezső, az ideggyógyászat tanára.

/dr. Meskó Z./

Az orvostársadalom érdekeit védte - a város intézkedéseivel szemben is - az Orvosszövetség. A főispánhoz írott levelekből kiderül, az orvosok igen sérelmesnek tartják, hogy "a törvényhatóság adóügyekkel foglalkozó bizottságában nem kaptak képviselést."⁴³/X//

Az orvosok panaszait megértéssel fogadták a város vezetői s kérelmük kedvező elbírálást nyert. Dr. Berecz Péter szövetségi titkárt hívták meg a pénzügyi szakbizottságba, sőt olyan ígéretet is kaptak, hogy egy megüresedett helyre állandó képviselőt küldhetnek.

A szegedi orvosok tudományos és gyakorlati tevékenységének eredményei messze túljutottak a város falain. Szaktudásuk színvonala az orvosegyetemnek európai rangot biztosított. /XX/

Szentgyörgyi Albert személyében világszerte ismert tudóst és közéleti embert mondhatott magáénak a város. Az orvosbiológiai kutatások terén elért eredményei Szegednek, a városban folyó tudományos és szellemi életnek tekintélyt vívtak ki az egész világon.

Szentgyörgyi professzor nemcsak itthon, de az ország határain túl is terjesztette felfedezését, a "C" vitamin előállítását a paprikából. 1933. május 30-án az alföldi magyar orvosok "Orvoskongresszust tartottak Szegeden", amelyre több mint 200 orvos érkezett a városba. A vendéglátók közül Miskolczy Dezső dr. egyetemi tanár a paralízisről, Kramár Dezső a gyermektuberkulózisról tartott előadást."⁴⁴

/X// Kéri a főispánt, hogy "az orvosok adójának sommásan leendő elbírálásánál a szövetség egy szakreferense hívassék meg, aki a szükséges felvilágosításokat a bizottság előtt ad-hassa meg."

/XX/ "Dr. Baló József, a szegedi egyetem tudós professzora a madridi nemzetközi kongresszuson számol be rákkutatásainak eredményeiről" - a címe annak a cikknek, amelyet a Szegedi Napló, 1933. október 8-i számában olvashatunk.
... "A külföldi hagyományos intézetek s rák kutatásával foglalkozó tudományos körök állandó kontaktust tartanak fenn Baló professzorral ."...

Mint említettük, az orvosok is erősen érezték a gazdasági válság hatását. "Az OTI szegedi orvosainak fizetését 1932 végén 30 %
kal szállították le,"⁴⁵ s emiatt nem egyszer tiltakoztak a doktorok is.

A gondok nem enyhültek 1933-ban sem. A főispánhoz írott segélykérélmek a munkanélküliség ^{sájnú} ~~szele~~ nemakarásáról és a szegénység meglétéről tanuskodnak.

Igen gyakori volt, hogy az értelmiségiek közül sokan kénytelenek voltak fizetés nélkül is fogadni egy-egy állást, abban a reményben, hogy idővel véglegesen elnyerik azt, s biztos megélhetéshez jutnak. Nem csupán az ügyvédek, tanítók, tanárok, az orvosok körében is találkozhatunk ilyen esetekkel./X//

Ezek a gondok elsősorban a fiatalabb diplomásokat súlytották.

/X/ Dr. Schiller János, fül,-orr,-gégészorvos, 26 éves állás nélküli, a következőket írta kérelmében: "Nyolc éve nyomorgok Szegeden. Minden támogatás nélkül, saját erőmből tanultam.*... Két évig működtem a szegedi Egyetemi Sebészeti Klinika fül,- orr,- gégészeti rendelőintézetében, - kinevezés hiányában - mint bejáró orvos díjtalanul." 46/

Orvosok, gyógyszerészek egyaránt a létbizonytalanságba kerültek 1929 és 1934 között./X/

Ez a létbizonytalanság várta azokat a fiatalokat is, akik a tárgyalt korszak éveiben fejezték be egyetemi tanulmányaikat, ha egyáltalán sikerült befejezni azt, hiszen a szigorlatok összege olyan magas, 120 pengő volt, hogy sok esetben ennek előteremtése is gondot jelentett.

Orbán Gyöngyi I. éves orvostanhallgató kérelmében előadja, hogy apja 216 pengős tanítói fizetéséből nem tudja ellátni családját, mert még egy középiskolás kishuga is van. Hiába hivatkozott kitűnő érettségi bizonyítványára, segélyt nem kapott.⁴⁷

Csiszér Ferenc, szigorló orvos 108 pengő segélyt kért doktorrá avatására. A véleményezés alapján "a segélyre nagyon rá van szorulva", ennek ellenére nem kapta meg azt.

Ugyanez volt a sorsa annak a 37 kérelmezőnek is, akik hasonló okokból nyújtották be kérelmüket a főispánhoz. Többségük sok - gyermekes családból származott. Árva, vagy félárva tanulók, akik kiváló eredménnyel végzik tanulmányaikat. Valamennyien hivatkoznak a magas tandijra és a 120 pengős szigorlati díj megfizetlenségére.

Két három eset kivételével a segély megadását javasolta a jóléti bizottság képviselője, de segélyt nem kaptak.⁴⁸

Még a tanárok, orvosok a város tudományos és művészeti életét határozták meg döntően, az ügyvédek - ezen túlmenően - a politikai harcok aktív résztvevői is voltak.

/X// Bentsák Kálmán, Fodor u.8 sz. alatti lakos, gyógyszerész kérelmét a környezettanulmányt végző személy a következő ajánlással látta el. "Katonai konyháról élnek, nagy nyomorban tengődnek, feleségével együtt alkalmi munkából. Fiuk a Belgyógyászati Klinikán csak ellátást kap, fizetést nem!"

/IV.B. 1401 444/1933 sz. 54.d./

Szeged város főispánjának iratai.

Közülük kerültek ki azok a jobboldali pártvezérek is, akik meghatározták a város azon értelmiségi csoportjának arculatát, akik a reakciós erőket képviselték.

A város értelmiségén belül létszámra igen tekintélyes csoportot alkotott az ügyvédek, ügyészek, bírák közössége.

Anyagi helyzetüket, közéleti tevékenységüket politikai pártállásukat tekintve igen sokszínű képet mutat e csoport is.

A 30-as évek elején volt közöttük olyan személy, aki évek óta állás nélkül tengődött, vagy képzettségénél jóval alacsonyabb beosztásban dolgozott. Gyakran előfordult, hogy évekig minden díjazás nélkül. /X/

A másik oldalon ott találjuk azokat, akik a legmagasabb jövedelmeket élvezték a városban. Életmódjukra a "fényűző" jelző a legmegfelelőbb. Több, magas beosztást is kisajátítottak. Egyesek, hogy a város életébe minél hatékonyabban belszólhassanak, inkább lemondtak a hivatali ranglétrán való feljebbjutásról is, csak hogy megtarthassák tisztségüket a közigazgatási bizottságban.

Dr. Hunyadi-Vass Gergely ügyvéd, és Dr. Széchenyi István minden indoklás nélkül utasította vissza tb. tiszti főügyészi kinevezését. Ugyanezen lemondását Pap Róbert így indokolta meg: "... úgy érzem, hogy a közérdeknek inkább tudok szolgálatára lenni a közigazgatási bizottságban kifejtett tevékenységgel..."⁴⁹

Valóban Pap Róbert tevékenysége "inkább szolgált" a város társadalmának érdekét, mint az említett vagy meg sem nevezett ügyvéd társai munkálkodása.

/X/ Dr. Bokor Pál indítványt nyújtott be az ügyvédi kamarához az "ügyvéd nyomor enyhítésére" - közli a Délmagyarország, 1933. január 26-i száma. A bírói egylet közgyűlésén, ahová mintegy 200 tag érkezett felemelték szavukat a résztvevők a tisztviselők fizetés-csökkenése ellen. /Délmagyarország, 1933. szept. 26./ Cserjén László, jogszigorló, 50 %-os hadirokkant tiszt kérvényében elmondta, hogy 3 hete állás nélkül van..." a városnál olyanokat is alkalmaztak, akik nálamnál csekélyebb érdemmel bírnak, kevesebb képzettséggel rendelkeznek."

Személye körül csoportosultak azok a liberális gondolkodású ügyvédek, akik a városban élő liberális értelmiségi csoportok jobbszárnyát alkották. Ellenzékiségük valójában csak formális volt, hiszen az uralkodó körökkel bármikor hajlandóak voltak együttműködni. Egyébként a legkisebb "osztályellenes" vagy csak annak titulált megnyilatkozásért is súlyos meghurcoltatás járt. /X//

A város vezető körei mindent elkövettek azért, hogy a trianoni békekötés értelmében Szegedet ért veszteségeket kárpóthassák.

Ilyen lehetőségnek ígérkezett a város igazságügyi és közigaz-

/X/ A Szegedi Napló, 1934. május 25-i számában arról olvashatunk, hogy "Osztályellenes izgatásért perbefogtak egy szegedi ügyvédet."

A vádirat szerint dr. Fajka Lajos február 11-én megjelent a királyhalmi Népkör helyiségében és a Gazdasági Egyesület közgyűlésén résztvevő több száz főnyi gazda és bérlő előtt propaganda beszédet tartott, s a városi tisztviselő osztály ellen izgatta a megjelenteket. Fajka tagadta a vádakát, kijelentette, hogy ő Gömbös mellett tartott beszédet. /Az ügyész elejtette a vádat, a bíróság megszüntette az eljárást./

gatási központtá történő fejlesztési terve is. /X/

Ennek megvalósulása tovább emelte volna az ügyvédek, ügyészek, bírók befolyását nem csupán a város életében, annak falain túl is. Ugy véljük, ~~mi~~ sem bizonyíthatja pregnánsabban ezen értelmiségi csoport jobbszárnyának ~~tul~~aktiv politikai, közéleti tevékenységét, mint az, hogy dr. Széchenyi István, a NEP szegedi pártjának titkára lemondani készült minden politikai megbízatásairól "erősen" készülődve a polgármesteri választásokra. Nehezményezte ugyan, hogy "pártja támogatását nem élvezheti" a "harc" során, mivel a belügyminiszter kijelentette: "... a választást nem tekinti politikai kérdésnek" - értesülhetünk a Szegedi Napló, 1934. június 12-én megjelent számából. A következő napon /Sz.N. 1934.jun.13./ jelent meg az a tudósítás, amely szerint "Dr. Széchenyi István nem mond le a Nemzeti Egység Pártjának titkári tisztségéről." /A"kérdésről Baranyi főispán tett nyilatkozatot.//

Valószínű, hogy végül is Széchenyi^{nek} a választási küzdelemből való kilépése nem a saját személyiségéből fakadó értékek számvetése utáni meggyőződése alapján történt.

Ha csak egy kicsit is őszintén, a realitásokat figyelembe véve mérte fel lehetőségeit, tudnia kellett, hogy neki, az "ideszakadt", "erőszakos", a szélsőséges gondolkodástól sem visszariadó, erősen jobboldali, reakciós pártvezérnek, - mint a város élén álló, legmagasabb funkciót betöltő vezetőnek -

/X/ Dr. Bodnár Géza: "Szegedi tempó" című cikkében, a következőket írta, ezen ideák szellemében: "Valamikor szemére hányták a város vezetőségének, hogy Szegedből iskola és hivatalnok várost csinálnak, holott mód lett volna gyár-
ipari és kereskedelmi góccá fejleszteni. Most egy lehetőség van: igazságügyi és közigazgatási központtá fejleszteni."

/Délmagyarország, 1933. jan.18./

vajmi kevés esélye van a győzelemre, mivel nincs megfelelő tömegbázisa a városban.

Lényegesen kisebb volt a szerepük a város szellemi életében a mérnököknek, mint az eddig elemzett értelmiségi csoport bármelyikének.

A mérnöki munka helye és szerepe, az ipar fejlődésével hozható összefüggésbe. A modern társadalomra jellemző mérnöki funkciók hazánkban - megközelítően - a múlt század utolsó éveiben alakultak ki.

Mint a bevezetőből már kiderült, a magyar társadalom nem bővelkedett mérnökökben. A gazdasági fejlődés ugyan megkövetelte volna számuk és tevékenységük növekedését, képzésük jóval az igények mögött folyt. Ebből is következik, hogy az értelmiség összetételében, létszámukat, politikai befolyásukat tekintve nem volt meghatározó szerepük az országos viszonylatokban sem. A gazdasági problémák a mérnökök pozícióit is erősen megingatták. Igen nagy számban akadtak közöttük olyanok, akik évek óta kereset nélkül voltak. /X//

A mérnökök közéleti és tudományos tevékenységének egyik lehetőségét jelentette a Magyar Mérnök és Építészegylet szegedi osztályának működése. Az egyesület foglalkozott pl. a városrendezéssel, szorosán együttműködött az Alföldkutató Bizottsággal is, amely kapcsolat révén előadássorozatot indítottak el.

/X/ Csikós Ferenc, okleveles gépészmérnök, segélykérelmében előadja, hogy "több mint két éve vesztette el állását." Mint szellemi inségmunkás havi 30 pengő fizetést kap. Ebből kell eltartania idős beteg szüleit is. 50 /10 P segélyt kapott./

"Rózsa Károly pl. 1931-1934-ig dolgozott a városnál, mint "javadalmasítás nélküli mérnök-gyakornok" és csak ezek után volt bátorsága azt kérni, hogy napibéresként alkalmazzák, napi 3 pengőért."

/Hegyí András: "Szeged története...
127.old./

Ennek bevezető előadását dr. Veres Gábor tartotta.⁵¹ /X//

Az egyesület szeptemberi dísz-közgyűlését Vedres István, Váshelyi Pál, Lechner Ödön és Feketeházy János /XX// mérnökök emlékének szentelték. Dr. Kogutowicz Károly professzor is előadást tartott a sorozat keretében, "Szeged természeti viszonyai" címmel. Mint erősen jobboldali beállítottságu tanár a tudományos előadást is felhasználta irredenta, nacionalista nézeteinek kifejtésére. /XXX//

Dr. Tonelli Sándor: "Szeged város gazdasági viszonyai a városrendezés szempontjából" címmel tartott előadást. A város gazdasági, társadalmi helyzetéről a következőket mondta, többek között.

... "Szeged hivatalnok és parasztváros, ahol igazán nagy vagyonok nincsenek."⁵²

Az ugynevezett szabad pályákon tevékenykedők közé az írókat, költőket, színészeket és a képzőművészeket, valamint a zeneművészeket sorolhatjuk.

/X// A Szegedi Napló egyik cikke, már január 10-én az illetékesek szemére hányta, hogy "Vedres István halálának 100. évfordulójára nem rendeztek gyászünnepséget"... Minden városban megbecsülik a történelmi értékeket. "Ajékoztatatlanságra, a történelem, a kultúra iránt való abszolút érzéketlenségre vall ez", - vádol a cikk szerzője.

/XX/ Feketeházy János, magyar mérnök tervezte a szegedi Eiffel-hidat, amit eddig a széles közönség nem tudott.

/XXX/ "A kormányok és az illetékes szervek sokat fáradoznak azon, hogy Szeged súlyos veszteségeiért kárpótolják, a legnagyobb vidéki várost életre támasszák." ... "a határszéli városokat a mesterséges legyöngítés helyett erősíteni kellene."

/Dm, 1933. febr.18./

Az ő életüket, művészetüket is erősen meghatározták a korszak gazdasági és szellemi viszonyai. Igaz, anyagilag nem voltak annyira a rendszerhez láncolva, mint a közalkalmazott társaik többsége, mégis nagymértékben függött anyagi létük, művészi ^{eredményeik} ~~eredményeik~~ elismerése egy-egy jóakaró mecenástól, vagy a város vezetőinek pártfogó, segítő támogatásától.

Az 1932-1933-as években Szegeden a legélénkebb irodalmi és művészeti tevékenységet a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma fejtette ki. A kollégium tagjai jelentették meg Ortutay Gyula: "Népballadák" című gyűjteményes kötetét. /X/

A szerző vitaest keretében előadást is tartott: "A magyar lélek alapvonásai népi kulturánkban" címmel - közli a Délmagyarország, 1933. január 29-i száma. Ugyancsak a kollégium szervezésében a parasztművészetről Erdei Ferenc, és vitaest keretében Radnóti Miklós tartott előadást, melynek címe: "Új magyar költészet és irodalmi problémák." Rámutatott azokra az összefüggésekre, amelyek az irodalom és az ezt kitermelő társadalom között vannak. Kereste annak okait, hogy a mai közönség miért áll távol a művészettől, de különösen a lirától. A feleletet szociális és gazdasági okokban találta meg...

„Azok az írók, akik a mai kor lelkét fejezik ki, sokszor a közönség idegenkedésével találkoznak.” /Az előadást vita követte, amelynek során Ligeti Magda, Buday György, Ortutay Gyula, Baróti Dezső, Németh László, Tolnai Gábor szólaltak fel./⁵³

/X/ „A népballadák a folklór köréből meritették tárgyukat, és hozzájárultak a magyar ősi néplélek problémáinak megfejtéséhez. A nép balladáiból következtetni lehet a kulturjelenségre; elfelejtett, elkallódott szövegekből összeállítani egy nép lelkének sajátos vonásait” - ez a jelentősége a megismerésnek.

/Dm, 1933. jan.1./

A fiatal művészek érdeklődésére a sokoldalúság, az egész világon - ~~nyitott~~ ^{tekintő} gondolkodás volt a jellemző. Az irodalom mellett képzőművészettel, színházművészettel is foglalkoztak, hogy csak néhány területet soroljunk fel. /X/

Irodalmi estjeikre az akkori magyar írók, költők legjelesebb képviselőit hívták meg. /XX//

A szegedi írók egy csoportja a "Magyar Téka" köré csoportosult. Ezek a művészek irodalmi matinékon ismertették meg új műveikkel a közönséget.

A Szegedi Fészek Klub is tartott irodalmi és kulturális kérdésekkel foglalkozó rendezvényeket. Dr. Lugosi Döme, ezek egyikén arról tartott előadást, "Van-e Szegednek kulturális multja" ... "A város jelentős kulturális hagyományokkal rendelkezett"... állapította meg.⁵⁴

A XX sz. eleje valóban élénk szellemi életet talált Szeged városában, s ezen belül az irodalom volt az, amely országos, sőt, európai hírnevet szerzett a városnak.

A "jelent" az 1930-as évek elejét azonban nemcsak Csaplár Ferenc találta "vérszegénynek" Berczeli A. Károly, a fiatal, tehetséges író is cáfolta azt az állítást, hogy "Szeged a magyar Firenze." Sajnos ez nem így van. Szeged vérszegény kulturájának felfrissítésén nemigen fáradoznak" - írja az "Írótelep" c. cikkében.⁵⁵

/X/ "A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának előadásai során Hont Ferenc "Korunk Színháza" címmel tartott nagyszerű előadást."

... Kifejtette azokat a társadalmi tényezőket, amely a színjáték változásait időről-időre előmozdítják, de beszélt arról is, hogy mennyire hat a színjátszás a társadalmi viszonyok fejlődésére.

/Délmagyarország, 1933. febr.7./

/XX/ A márciusi irodalmi este "Szegedre invitálták" a fiatalok Illyés Gyulát, Németh Lászlót, Gelléri Andor Endrét is - tudósít a Délmagyarország, 1933. március 5-i száma.

A bátor tollu művész nem csupán felismerte a fasizmus eszméinek hazai terjedését, de bátran ki is fejezte szembenállását a "szálláscsinálók"szemben. /X/

Ha Szeged irodalmáról, az írók tevékenységéről, társadalom formáló szerepéről szólunk, az elsők között kell említenünk Móra Ferenc művészi tevékenységét, aki a 30-as évek elején a városi muzeum igazgatója volt. Mint író, méltó utóda a már említett népies íróknak. A városi, a "Város"-t körülvevő falusi, tanyai emberek életének egyaránt kiváló ismerője, műveiben az őszinte emberi kapcsolatokat, érzéseket és értékeket mutatta fel. Nemcsak a város lakossága, és a környékén élő "egyszerű emberek"; az egész ország megrendülve értesült arról, hogy 1933-ban a "nagy mesemondó" súlyos beteg. A kiváló régész, író, ujságíró nem csupán a nép szeretetét élvezte, az uralkodó körök

/X/"Spárta reneszánsza"

Írta: Berczeli A. Károly

A kultúra kárpótolja a testi és lelki szenvedést is - Hitlernek ettől alig kell tartania. A kultúra csak az igazi sterilizálásokra büszke.

Azokra, akik nem a sántákat és a vakokat teszik meddővé, hogy utját vágják a természet esetleges s talán nagyszerű jóvátételének, hanem azokat számüzi a társadalomból, akik látó szemmel is vakok, ép lábakkal is sánták, s kitűnő pozíciókban ülve egész generációkat fertőznek meg elfogult és hamis jelszavakkal. Ezek az igazi nyomorékok, mert szándékuk tudatos s romboló hatásuk is kimutatható annyira, hogy a kultúra igazi ősei /ha van hozzá hatalmuk// szellemi sterilizációt hajtsanak rajtuk végre.

Ez valóban kulturcsélekedet volna s nem is kellene olyan nagy tudósnak lennünk ahhoz, hogy minden országban fölismerjük azokat, akiken megkezdhetnénk az operációt.

/Dm, 1933. augusztus 4./

elismerése is övezte munkásságát. /X//

1934 januárjában Gulácsi Irén, az akkori idők ünnepest irónője, még, mint Móra Ferenc vendége érkezett Szegedre, - tudósít a Délmagyarország munkatársa, a 26-án megjelent napilapban.

Február 8-án már arról értesülhettek az olvasók, hogy "Móra Ferenc állapota változatlanul válságos." /Az orvosok a katasztrófa bekövetkezésétől tartanak./ /XX/

Móra Ferenc halála után a muzeumigazgatói állás betöltéséért már igen hamar megindult a harc. "Dr. Banner János egy nyug. rendes tanár állás elnyerése iránti kérelmét" - magasrangú protektor ajánlotta a főispán figyelmébe.

/IV.B.1401 197/1934.sz.okirat/.

Ugy tűnik, hogy ^{1934.} ez az év gazdagabb volt irodalmi eseményekben, mint az 1933-as.

A jeles erdélyi, magyar írók egy csoportja Magyarországon járt. "A szegedi látogatásukról Tamási Áron számolt be" a Délmagyarország január 11-i számában megjelent cikk szerint. /Az írói körutón Bánffy Miklós, Kemény János, Kós Károly, Ligeti Ernő vett részt./

Az irodalmi események főszereplői nagyobb részt a Ferenc József Tudományegyetem professzorai voltak, - s maga az egyetem több rendezvény színhelye - /XXX/ közülük is kiemelkedett Sik Sándor

/X/ A főispán, Baranyi Tibor, megleghangú levélben köszöntötte 30 éves írói jubileuma alkalmából. A levélben "kiváló tehetségként szólt az íróról és nagyrabecsülő hívének" nevezte magát.56

/XX/ 1934. február 8-án hunyt el Móra Ferenc.

/XXX/ "A szegedi egyetem Aristó-ünnepélye" címmel közölt tudósítást a Délmagyarország, 1934. márc.1-én megjelent száma, az egyetemen tartott /400 éves évforduló tiszteletére rendezett/ ünnepélyről. "Ettore Romagnoli, olasz író emlékbeszéde után, Sik Sándor tartott "lebilincselő" előadást."... "Említést tett Aristó monumentális alkotásáról az "Örjöngő Lórándról" is."

munkássága, aki az oktató-nevelőmunkán túl igen aktív tudományos és művészi tevékenységet fejtett ki. /X/

A művészetek közül mindig is az irodalom volt az, amely a legközelebb állt, a legszorosabb kölcsönhatásban élt azzal a társadalommal, amelyben fogantatott. Azok, az egész társadalmat érintő és foglalkoztató ideológiai, filozófiai irányzatok, amelyek valójában a legtöbb ember előtt igen zavaros, és egyre ellentmondásosabb formában jelentkeztek, a különböző irodalmi társaságokat is foglalkoztatták. A Dugonics-Társaság felolvasó ülés-"n /XX/ - amelyről a Délmagyarország, 1934. február 27-i számában találunk beszámolót - Bartók György egyetemi tanár "Napjaink filozófiája" címmel tartott előadást. Surányi Unger Tivadar, egyetemi tanár pedig a "Gazdaság és társadalom" című előadásában azt mutatta be, hogy a gazdasági élet változásainak milyen hatása van a társadalomra. Tomcsik József, "A társadalomegészségtan legfontosabb problémáiról" értekezett.

/X/ A szegedi egyetem tanára "Szent István király" c. drámájáért kapta a Vojnits-díjat.

/Dm, 1934. február 28./

1934. március 1-én a Délmagyarországban megjelent híradás arról értesít, hogy dr. Sik Sándor "Az ember tragédiája" diadala címmel Madáchról tartott előadást. Kifejtette, hogy a drámának van speciális nemzeti értéke is. "A magyarságnak történelmi sorsa az, hogy állandóan küzdenie kell reménytelenül."... s mindez azért folyik, mert lesz még egyszer ünnep a világon."

"Aki lélekben öreg, az megérett a halálra" - idézi Sik Sándor szavait a Szegedi Napló, 1934. okt. 30-i számában megjelent cikk szerzője. A Piarista Diákszövetség matinéján tartott beszédet a professzor.

..."Ma két táborra szakadt a világ, amely ellenségesen áll egymással szemben. Egyik oldalon az un.öregesek, a másikon a fiatalok. De ezt nem korukra, lelkükre kell érteni. Így van ez ma, amikor a "végképp" megbukott kapitalista rend, és valami még kiforratlan ujnak a küzdelmét látjuk."

/XX/ A márciusi felolvasó ülés anyaga a következő volt:

Szalay József: elnöki megnyitó

Kutasi Ödön: Homoki történetek

Kóró Imre: Uj Dózsa György /novella/

Hegyi István: Viharban /elbeszélés/

Nemeskényi János: Gyenge Pataki István /elbeszélések/

Berczeli A.Károly: A halhatatlanok /mese/

Móra Ferenc: hátrahagyott elbeszélése: Göröngykeresés

A Délmagyarországi Közművelődési Egyesület, Herczeg Ferencz elnöke alatt tartotta meg évi rendes közgyűlését. Dr. Petrovics György országgyűlési képviselő; "A magyar falusi nép jelleme és lelkivilága" című előadásában, hiven ezen évek "uj" utkereső ideológiájához, igen aktuális témát választott. Fekete Lajos, a délvidékről kiűzött neves író, "Az elszakított Délvidék magyar irodalmát" elemezte, s saját verseiből is felolvasott. Török Sándor főtitkár ismertette az Egyesület évi működését, /X/ dr. Horger Antal, ügyvezető elnök pedig az 1934. évi költségvetési irányzatot terjesztette elő.

/IV.B. 1401 540/1934.sz.; Szegedi Napló, 1934. ápr.29./

"Az új magyar irodalomról" beszélgetett Zolnai Béla professzorral a Szegedi Napló egyik munkatársa. A professzor a következőben összegezte véleményét. "Előtérbe jutottak, sőt még az akadémia halhatatlanjai közé is bekerültek azok a könnyű fajsúlyú írók, akik azt hiszik, hogy az irodalom célja a pusztá lét-ábrázolás és a naiv vágyakat kielégítő mese." A fiatal nemzedékről alkotott ítélete: "A fiatal generációban megvan a készség, hogy az élet lelki gazdagításáért harcoljenak."

A szegedi fiatalok közül, - akiknek vezére Sik Sándor, szintén ez irányban halad - "kétségtelenül a legkiválóbb Berczeli A. Károly." /XX/ /Sz.N. 1934. ápr.1./

/X/ A Népművelési Bizottsággal együttműködve 28 gazdasági és népművelési tanfolyamot tartottak. A látogatók száma egyre nő, meghaladta a 38.000-t. A cserkészlet és a testnevelés céljaira 16.000 P-t fordítottak. Segítették a rászoruló egyetemi hallgatókat is. E célra 5092 pengőt fizettek ki. ..." Közművelődési célokra elköltöttek összesen 13.224 P-t.

/XX/ A "legkiválóbb" szegedi fiatal író, aki a "Dugonics Társaság rendes tagja" és Zolnai professzor, valamint a főispán legmelegebb pártolása" ellenére sem találhatott "ráutalt"-nak arra, hogy "a jövőben ne mint félhavi, hanem mint teljes havi inségmunkás"-ként alkalmazzák. Kérvényeiben a következőket írta Berczeli: "Az inségmunka kiterjesztése nemcsak létérdekem, hanem előmenetelem szempontjából is kívánatos."

/IV.B. 1401 1778/1933.sz. ua. 1934. 1-621 Okiratok között./

Az irodalom szerves részét képezte városunkban a hirlapírás.

Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Pósa^{Lajos}, Móra Ferenc, - és még sokan mások, a névtelen s neves publicisták, írók, közül-olyan magasra emelték a szegedi sajtót, hogy hire messze jutott a város falain, országosan elismert volt. /X/

A modern polgári irodalomban a hírközlést is, mint minden más tömegkommunikációs eszközt, a mindenkori politikai hatalom arra használta fel, hogy az ideológiáját a tömegekkel elfogadtassa, annak szükségességét alátámassza és népszerűsítse is. Ebből következik, hogy csak olyan sajtótermékek jelenhettek meg, amelyek a fenti céloknak megfeleltek. /XX/ Egy, a "Városkultura" c. időszaki sajtó anyagi támogatásához benyújtott kérelemre a következő válaszsorok érkeztek Antal István miniszteri sajtófőtanácsostól:..." bizonyos szempontok és megfontolások kényszerítenek arra, hogy csak olyan lapot részesítsek támogatásban, amelyek ennek fejében megfelelő ellenszolgáltatást adnak a kormánypolitika alátámasztásával."⁵⁷

/X// "Abban különbözött a többi vidéki város sajtójától, hogy elsősorban helyilapot akartak adni és főképp a helyi anyagra fektettek fősúlyt."

/"Szeged" Irtá: Kiss Ferenc 305.o./

/XX/ Lapkiadás iránti kérelmet nyújtott be Dr. Kiss Imre és Dr. Karácsonyi Ágoston. A rendőri jelentés a következőket írta: Dr. Kiss Imre jobboldali gondolkodású, egyikük ellen sem merült fel kifogás.

/IV.B. 1401 6480/1933. 54.d./

- Klement Antal, a női felső kereskedelmi iskola rendes tanára arra kért engedélyt, hogy a Szegedi Friss Ujság, az Uj Nemzedék és a Szegedi Napló c. napilapokban társadalmi vagy helyi vonatkozású cikkeket tehessen közzé.

A rendőri jelentés... "A jobboldali irányzat híve, ilyen irányú cikkeket már a múltban is irt."

/IV.B. 1401 1273 sz. 1933./

- Ugyancsak - tudományos folyóirat - kérelemmel fordult a főispánhoz Mészöly Gedeon egyetemi tanár. Kérelmét a főispán támogatta.

/IV.B. 1401 1783.sz./1933. 56.d./

A kormánypárt ellenzéke Szegeden is a Nemzeti Szabadelvű Párt volt, amelynek vezetője, Rassay Károly, igen nagy népszerűségnek örvendhetett. Nem csupán a finánc-tőke egyes képviselői körében, a parasztság mellett, a liberális értelmiség is támogatta a polgári demokratikus elveken nyugvó programját. A szegedi liberális párt baloldali csoportjának magvát azok a publicisták alkották, akik őszintén kívánták a polgári demokratikus haladást. Nemcsak szavakban vallottak a szólás-, sajtó-, gyülekezési szabadság, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség elvét, gyakorlati tevékenységükkel is igyekeztek bizonyítani elvhűségüket. Ha kellett, ennek érdekében szövetkeztek a szociáldemokratákkal is. /X/ Az ellenzékiességükben sokkal továbbmentek, mint a szociális gondolkodás prolongálása ill. védelme. Pásztor József és munkatársai - Vék György, Iritz Béla, Landesberg Jenő, Markovits Szilárd - írásaikkal felemelték szavukat a fasizmus ellen is. /XX/

/X/ Pásztor József a Dm. főszerkesztője egyik alkalmazottját Kramár /Jenőt/ nevezetű ujságíró-t nem volt hajlandó elküldeni a lapjától, hogy Gábor Arnoldnak, - aki több lapnál is dolgozott és igen magasról pártfogolták - helyet biztosítson a lapnál. ..."Ez nem felelne meg a szociális gondolkodás követelményeinek" - vallotta a főszerkesztő. 58

/XX/ A katolicizmus ereje /Dm. 1933. július 9./
..."MAki, bolsevista, az ellensége a hazának és a vallásnak, akár a moszkvai, akár a berlini bolsevizmus híve. S lehet-e védekezni a büntető-törvénykönyvvel az egyik ellenség ellen, amikor taps és lelkesedés köszöntheti a másikat!!!..."

"A párizsi út" /Dm. 1933. szeptember 16./

..."Amikor a magyar miniszter Berlinbe repült elhallgattuk aggodalmunkat, de amikor a külügyminiszter elindult azon az úton, amit mi is választottunk volna, akkor kell, hogy a külügyminiszter háta mögött megszólaljon a nemzet helyeslése. A külügyminiszter útjában mi a szimpátia, politikájának a nemzeti érdek politikájává való átalakulás legelő megnyilatkozását szeretnénk látni.

A magyar érdek útja ma Párizsba vezet, de nem Berlinen, hanem Baselen keresztül."...

A szegedi ujságírók munkájának elismerését jelenti az a tény is, hogy az 1933. évi Baumgarten-díj nyertesei között szerepel Török Sándor, aki Szegeden volt ujságíró. 1000 pengős ösztöndíjat kapott. /X/

A "lapengedélyezés" iránti kérelmek 1934-ben sem csökkentek /XX// s az ujságírás, a lapszerkesztés jelentősége mindinkább nőtt.

"Dr. Antal István sajtófőnök Szegeden" címmel jelent meg hiradás a Délmagyarország 1934. márc.9-i számában. A Délvidéki Ujságközpont küldöttségét a városházán fogadta a sajtófőnök. Itt

dr." Vinkler Elemér átadta az ujságközpont memorandumát arról, miként lehetne a szegedi sajtóviszonyokon gyökeresen javítani."

"Dr. Pálffy József, polgármester beszéd"-ében a következőkben fogalmazta meg a helyi sajtóval szembeni elvárását:..."A sajtóhoz bizalommal fordulok. Kérem, hogy a város minden jó ügyét megértéssel, és ^{teljes} tárgyilagossággal támogatni sziveskedjék...városfejlesztő munkánkhoz segítőtársként invitálok..."

/Szegedi Napló, 1934. jun.28./

Ugyancsak a sajtó szerepéről, a sajtóval szembeni társadalmi elvárásokról is szólt dr. Biedl Samu a Szegedi Llyd Társulat

/X/ A másik 1000 P-ös díjat Szabolcsi Bencének ítelték oda. Háromezer pengő évi díjat a következő művészek nyerték el: Erdélyi József, Illyés Gyula, Tamási Áron, Gellért Oszkár, Szép Ernő, Gyergyai Albert, Váczi Mikály.
/Dm, 1933. jun.19./

/XX/ Bezdán Sándor - csak politikai és társadalmi tartalom nélküli, kizárólag csak hirdetések közlésére szolgáló lapot támogat a főispán.

/IV.B. 1401 1272/1934./

Körmendy Mátyás országgyűlési képviselő "Ipar és Kereskedelem" című, politikai jelleggel is felruházott szaklap engedélyezéséért folyamodott a főispánhoz./1572/1934.sz.ua./
Gálfy Endre hírlapíró, szegedi lakos sport szaklap engedélyezését kérte. /"legmelegebb pártolom, soronkívüli engedélyezését" javasolom//. /ua. 1712/1934.sz./
Mák József, szegedi ujságíró, Színház és mozi c. lapjának megvont engedélyét kérte visszaadni. /ua.1715/1934.sz./
Dr.Mészöly Gedeon egyetemi tanár, tudományos folyóirat megindítását kérelmezte. /ua.1781/1933./

vacsoráján, ahol gróf Tisza Istvánról tartott ünnepi beszédet./X/
Az év második felében osztrák írók és ujságírók, valamint romániai és szerb ujságírókat fogadhatott a Magyar Ujságírók Egyesülete szegedi csoportja, /XX// amely arról tanuskodik, hogy a helyi lapok igyekeztek külföldi kapcsolatokat is kiépíteni, s ápolni.

Igen nehéz lenne, s nem szándékozunk az ujságírókat ^{munkáját} személy szerint elemezni politikai pártállásuk, társadalmi problémák iránti fogékonyságuk, "megfelelő képzettségük" alapján. Sokkal inkább arra szeretnénk rávilágítani, hogy a két legjelentősebb helyi lap, a Délmagyarország és a Szegedi Naplónál dolgozó ujságírók, s a lapok főszerkesztői mennyire szolgálták a közérdeket, s mennyire a kormánypolitikát. Hangot adtak-e az égető társadalmi gondoknak a lapjuk hasábjain? Hogyan vélekedtek a körülöttünk történő politikai, művészetpolitikai változásokról? Ilyen elemző munka alapján ismételten azt mondhatjuk: a Pásztor

/X/ "A megfizetett toll a sajtó tisztos cégére alatt fertőz" - a címe annak a híradásnak, amely idézi az emlékbeszédet. Erdemes elgondolkodni Biedl által megfogalmazott elveken, s azon is, hogy ez ő mondotta, s éppen Tisza Istvánra emlékezve!

A sajtónak joga van az embereket, azok tetteit elemezni és bírálni. E joga gyakorlásának azonban személyi és tárgyi előfeltételei vannak. Személyi feltételek, hogy a sajtó munkása megfelelő képzettséggel rendelkezzen, ami képessé teszi az ítélkedésre és legyen független, azaz a tolla alól kikerülő ítélet a lelkében fogamzott meggyőződésének kifejtése és sohasem ráparancsolt vagy sugalmazott. Tárgyi feltétel, hogy maga a sajtóorgánium legyen független, tehát a közönség tartsa el, ne legyen kitarított vagy támogatott, mert ez sohasem adja a saját véleményét, hanem azt írja, amit ebből vagy abból az érdekből az ura és parancsolója kíván."

/Sz.N. 1934.nov.3./

/XX/ Az "osztrák irodalom és hirlapírásnak ismert reprezentánsai" megnézték "Az ember tragédiája" éjszakai próbáját s erről elismerően nyilatkoztak. "Magyarországi utjuk legszébb élménye volt."

A vendégek megtekintik a várost és Tápéra is elmennek, ahol "a népművészetet és a tiszai halászatot tanulmányozzák." Megnézik Móra Ferenc gazdag leleteit a muzeumban. /IV.B.1401/
/Dxm. 1934. juli.22 és 1560/1934.sz. okirat./

József által szerkesztett Délmagyarország, az adott ^{időhöz} keretek között bátor hangú, "ellenzéki" lapnak tekinthető. /X/

Az írók, újságírók egy részének életkörülményeire is az állástalanság, a "kilátástalan holnap" volt a jellemző. /XX/

Mint más értelmiségi egzisztenciák esetében ez nem általános jelenség. Az írók és a publicisták között is voltak "kiemelt" személyiségek, akiktől a nélkülözés igen távol állott. A város kulturális életéhez szervesen hozzátartozott a színházi élet.

A színházak nemcsak napjainkban, a két háború között is, gyakran a válság jeleit mutatták. Vezetésük, fenntartásuk sok

/X/ 1934. március 11-én, a Délmagyarország vezércikkének címe: "Forradalom és diktatura".

"Szabadelvű államban alig volt forradalom, mert a forradalomnak egy egészen biztos ellenszere a liberalizmus...

"Ha azt akarjuk, hogy Magyarország is ne készüljön a forradalom és a diktatura választója elé, akkor nem a jogok korlátozását, hanem a jogok kiterjesztését kell fokozni"... ezzel kell "erőssé és életképessé" tenni a nemzetet.

"Erkölcsei blokádnak" - megjelent: Dm, 1934. júli. 8.

Nincs hatalmasabb agitátora a demokráciának, mint a diktaturának az igazi arca"- ... senki sem tud annyi érvet szállítani a demokráciának, "mint amennyit Hitlerék szóltatnak meg most"...

"A német szellemi élet veszedelme": Tonelli S. ... "Az új rendszer a szellemi egyoldalúság bélyegét nyomta rá Németországra.".. A németek a világ szellemi életének közvetítői voltak s ez most megszűnt. Elveszett az a légkör, amely alkalmas volt az igazán magas értelemben vett internacionális munka végzésére.

A fasizmus a német s ezen keresztül az egész világ szellemi életének veszedelmét jelenti. /Dm, 1934. július./

/XX/ Berczeli A. Károly, mint szellemi inségmunkás a Somogyi Könyvtárban dolgozott. Mivel szerződése rövidesen megszűnik fedezet hiányában, kérvényt nyújtott be a főispánhoz, hogy a Horthy Kollégiumban felügyelőként alkalmazzák. /IV. B. 1401 196/1933. sz. 138. d./

"Hilf László, újságíró, a Szegedi Ujnémedék munkatársa 150 pengő segély kiutalását kérte."

A főispán, "legmelegebben pártolom" megjegyzéssel továbbította a kérelmet dr. Antal István sajtófőnöknek.

/IV. B. 1401 1440/1934. sz. 59. d./

vitát váltott ki országos méretekben, s Szeged sem volt mentes e problémáktól.

A színház a város művészeti életében igen fontos szerepet töltött be már a századforduló előtt is. Különösen az operatársulat magas színvonalu szakmai tudásával, sokoldalú repertoárjával országos rangot vívott ki a szintársulatnak.

Az 1930-as évek elején a színjátszás is megújulás alatt állott. Hazánkban is egyre több színházi szakember fordult érdeklődéssel a nyugati országok újszerű rendezési formáihoz.

Az egész színpadi művészet új, korszerű, "forradalmi" megújódását keresték. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma is "megkülönböztetett" figyelemmel fordult a színházművészet felé./X/

Az 1933-as évben a Szabadtéri Játékok szervezése a Kollégium égisze alatt folyt.

1933. augusztus 26-án mutatták be "Az ember tragédiájá"-t, amelyet igen nagy várakozás előzött meg. A rendező, Hont Ferenc, a diszlettervező Buday ^{György} ~~Arpad~~ volt. Az előadás színrevitelének egész koncepcióját a két művész újszerű felfogása hatotta át./XX/

A színház igazgatója a tárgyalt évben Sziklai Jenő volt, aki az évad nyitóelőadásául a "Bánk bán"-t választotta.⁶¹

A szintársulatról és a színigazgatóról is elismeréssel nyilatkozott a kultuszminisztérium színházi osztályának vezetője.⁶²

A fentről jövő pozitív bírálatot sok küzdelem és vita előzte meg. /XXX/ És ez az elismerés nem is mindig esett egybe a

/X/"A két színházi szakember Berczeli és Hont a haladó nyugati színházművészet eredményei alapján a tömeggel, a közönséggel való kapcsolat megteremtését, illetve helyreállítását, a baloldali szellemben politizáló színház létrehozását tüzték ki célul." 59

/XX/ "Hont az előadás során individualizmus és a kollektívizmus, a tömeg és az egyén harcát igyekezett megjeleníteni, s a tömegnek adta a főszerepet." 60

/XXX/ "Hogyan lehet megmenteni és fejleszteni a szegedi színházat" c. cikkében arról tudósít a Dm, 1933.jun.22-i száma, hogy a Szegedi Fészek Klub "nagyszabásu színházi ankétot rendezett."

közönség, a város véleményével.

Már Sziklai kinevezése is nagy vihart kavart./X/

A Szegedi Napló munkatársa minden bizonnyal a város társadalmának igényét fejezte ki, amikor arról ír, hogy ..." Kellott az új igazgató, de annál sokkal jobban kell az új színház."...
..."A színháznak, nem az elmaradottak, a hátul kullogók kiszolgálása kell, hogy célja legyen. A színház legyen: a kultúra fáklyavivője és ^{ne} régiségkereskedő"..."⁶³

A színházi műsor összeállítása több szempontból is kényes kérdés volt. Részben anyagi megfontolás, másrészt a művészeti célkitűzések határozták meg. Természetesen a műsor, a politikai aera függvénye is volt. Az új színházigazgató igyekezett "minden igényt kielégíteni. Neves színészek vendégjátékával tette vonzóbbá az előadásokat. /XX/

Operett, opera, színmű, tragédia egyaránt szerepelt a műsorban. Az utóbbi színvonalával nem volt elégedett az akkori közönség sem. /XXX//

/X// "Egyhangú" ellenzéki támadás ellenére a közgyűlés meg-Sziklai Jenőt hívta meg pályázat mellőzésével a sok vihart látott szegedi színház élére."...
/1933.IV.5. Szegedi Napló/

/XX/ Rózsahegyi Kálmán a "Szabin nők elrablása" c. darabban lépett fel. /Sz.N. 1933.ápr.29./

A "Hamlet" Beregi Oszkár vendégjátékával ment.
/Sz.N. 1933.ápr.1./

A "Császárdáskirálynőben" Silvia szerepét Patkós Irma játszotta. /Sz.N. 1933.okt.13./

/XXX/ "Miért kell a közönségnek operett?"

"Tragédia az élet. - A közönség nem kívánja a színpadon is az életet látni.

A közönség nem azért idegenkedik a tragédiától, mert szomorú, hanem azért mert napi életét nem kívánja látni másodszor, s így föltétlenül tökéletlenebb kiadásban.., de ha a tragédia is a színbólumnak titokzatos erejével fog hatni újra, akkor a közönség szeretni fogja."

/DM, 1933. júli.13./

1933. októberében játszotta a színház Erdélyi Mihály: "Fehérvári huszárok" c. irredenta operettjét.⁶⁴

A gazdasági nehézségek a színház látogatottságát kedvezőtlenül befolyásolták. Nagyon sokszor kellett szinte üres nézőtérnek játszani.

"A színházból azok hiányoztak, akik megválthatták volna jegyeiket, - írja a szerző... ma holnap a földszint potyajegyes nézőkből fog állni."⁶⁵

A színészek, hasonlóan a többi művészi egzisztenciákhoz, gyakran állás nélkül, a legnagyobb nélkülözések között éltek.

Segélykérelmekkel, a nyomorukat némileg enyhítő anyagi támogatással egyik napról a másikra tengődtek. /X/

A korabeli dokumentumokat elemezve, úgy tűnik az 1934-es évre nem csupán a közoktatás átreformálását tekintették Gömbösék a "nemzetnevelés" céljából elengedhetetlenül fontosnak. A művészeti élet terén is érvényesíteni kívánták koncepcióikat /XX/

/X/ "Biró Tivadar, állás nélküli színész segélykérelme"-t nyújtott be a főispánhoz.

A környezettanulmányt végző hivatalnok szerint: "Súlyos nyomorban tengődő állás nélküli színész." 15 P segélyt kapott. /IV.B. 1401 388/1933.sz. 54.d./

Erdős Fülöp színész segélykérelme. Lakik: Somogyi tp. VII/383.

5 éve, hogy betegsége miatt kénytelen volt a színháztól megválni. Azóta évről-évre a legrettenetesebb viszonyok között élek feleségemmel." Rendes lakásunk nincs, egy másik szegény családnál kaptunk könyörületből egy kis szobát.

... úgy állunk már, hogy a párnánknak huzatja, és lepedőnk sincs, amin feküdjünk. A paplanunk is huzat nélkül van és olyan rossz állapotban, hogy már takarózni sem tudunk vele.

Egyszeri pénzbéli segélyt kér.

10 P-t kap a Horthy-Miklósné inségenyhitő akció alapján.

/XX/ A kultuszminiszter az 1934-35-re szóló szinigazgatói engedélyek kiadása előtt szükségesnek tartja, hogy tájékoztatást szerezzen arról, hogy az egyes szinigazgatók működése, akár az előadások művészi színvonala, akár a műsor megválasztása, vagy a szintársulat igazgatójának és tagjainak általános magatartása tekintetében váltotta ki a hatóságok és a közönség megalégedését.
/IV.B. 1401 1067/1934.sz. 58.d./

annak ellenére, hogy "szabad légréől" beszéltek.

A Délmagyarország, 1934. febr.18-i számában arról olvashatunk, hogy "A törvényhatóságnak támogatni kell a művészeket, *s a szellemi élet minden területét áttekintő, aktiv, bár naci-onális, de áldozatkész kulturpolitikát" kell, hogy megalapozzanak és továbbfejlesszenek. A polgármester, Pálffy József is ugy nyilatkozott, hogy ... "nagy kulturális jelentősége van annak, hogy Szegeden ne induljon hanyatlásnak a szini kultura." /Dm, 1934. szept.2./

/"A színházi beruházásokra 4500 P-t fordítanak." /SzN,1934.X.25./

A színházi évad nem kis gondot jelentett a város vezetőknek. A közönség április elején értesült arról, hogy május közepén Sziklai befejezi a szegedi szezont. "10 évre Győrbe hívták meg." /SzN. 1934. ápr.1./

"A város megengedte" a szinigazgatónak, hogy május 21-én befejezze a szezont. Sziklai az itteni működéséről a következőket nyilatkozta: 60 zenés, 23 prózai, 9 opera előadást szervezett ill. rendezett. Ezen tulmenően a színház "félévszázados jubiléumát is megünnepelelék." /Sz.N. 1934.ápr.14./ A színházi előadások közül ebben az évben is a Szabadtéri Játékok "Az ember tragédiája" c. előadása emelkedett ki. Már márc.2-án arról tudósít a Délmagyarország munkatársa, hogy "nagyszabásu előkészületek" folynak, állandó tribünt építenek, és tárgyalásokat kezdtek "az új szereplőkkel"./X/"Ujabb elgondolásban és rendezésben került a dráma színre, amelynek főrendezője dr. Bánffy Miklós volt. Egyébként "a magyar közélet és művészvilág reprezentánsai" vezetésével és esolyan védnőkök részvételével, mint József Ferenc főherceg, Gömbös Gyula, Glattfelder Gyula, vagy Kállay Miklós, Sztranyovszkij, Fabinyi, Herczeg Ferenc diszelnökökkel az élen "Megalakult a Szegedi Szabadtéri Játékok Barátainak Társasága." /Dm, aug.8./ Az előadásnak óriási sikere volt. Nem csupán hazánkban, külföldön is ünnepelelé darab lett Madách drámája, amelyre a Dóm-téren még az osztrák kancellár is meglekintett.

/X/ "A főszerepeket a legkiválóbb magyar színészek alakítják. Ám: Somlay Artur, Lucifer: Csortos Gyula, Éva: Tőkés Anna. /Szegedi Napló, 1934. juni.17./

Az olasz lapok egyike, az "Illestragione Ticinese" szerint, "Szeged a kultura szigete"./Ezt cáfolta a "hétköznapokon" s itt élő Berczeli/. S nem csupán az itáliai, a francia lapok is "rendkívüli jelentőségűnek" tartották az előadást.

/Dm, 1934. juli.13./

Ugyanilyen elismerően irtak az angol olvasóknak is a szegedi színjátszásról a "Times"-ben. /X/ /Dm, 1934. aug.18./

Visszatérve, - a Szabadtéri Játékok után - a színházkérdéshez, a színügyi bizottság elhatározta, hogy "Színházbarátok Társasága" néven - melynek elnöke: Pálffy polgármester lett - újabb "társaságot" szervez. Ennek célja:"a színházbajárási kedv fokozása." /XX/ /Sz.N. 1934.dec.16./

Az ^{évi} színházi események közül rendkívüli jelentősége volt az okt. elején megtartott "irodalmi és művészeti estélyeknek", amelyet Móra Ferenc emlékének s emlékművének szenteltek. Az estélyen dr. Szalay József mondott ünnepi megnyitót. dr. Szinnyei Ferenc az elbeszélő Műréről tartott előadást, Ascher Oszkár Móra-verseket szavalt, Basilides Mária megzenésített Móra-verseket énekelt.

/X/ Körmendi Mátyás e siker után úgy vélte: "Az egész város elsőrendű érdeke a szabadtéri játékok állandósítása, s ezt az államnak "minden eszközzel" segíteni kell.
/Dm, 1934. aug.18./

/XX/ Nyilvánvaló, hogy ugyanezen célt kívánta szolgálni a Szegedi Napló munkatársa is, amikor a "Próza vagy operett?" címet viselő gondolatait papírra vetette. A színjátszást a leghatalasabb és legátfogóbb művészetnek nevezte.

..." Mind a kettőt szeretnünk kell, mert míg az egyik a lélek valósága, a másik a lélek álma" - szép s igaz megfogalmazással válaszolt is a címben felvetett s ma is élő problémára.

/Sz.N. 1934. okt.18./

Sik Sándor egyetemi tanár Móráról, a költőről tartott előadást. Az estélyt a Móra Ferenc Emlékbizottság a Dugonics Társasággal együtt rendezte meg.

/Dm, 1934.szept.11./

A színházi élet szerves részét jelentette a városban folyó zenei élet, amely az 1930-as években az előző évtizedek hagyományain haladt, igen magas színvonalu, országosan elismert volt.

A Délmagyarország 1933. jan. 18-i számában: "Szeged zenei élete" címmel összegezését olvashatjuk az utóbbi évek fejlődésének.

"Az utolsó 15 év az, amikor Szeged zenei élete jelentős fejlődésnek indult."...

... ekkor "lendült fel az operakultura is."

Az élénk zenei életet hazai és külföldi művészek fellépése tette vonzóbbá és színesebbé./Az év első két hónapjában Kollár Pál és Poldi Mildner adott zongoraestet a városban./

A városi zeneiskola jelentős hagyományokkal rendelkezett. Hangversenyei, zenetanárainak munkássága kiemelkedő helyet foglaltak el a város zenei eseményei között. /X/ Fejlődését a művészet iránt érdeklődő közönség és a szakemberek egyaránt érdeklődéssel figyelték."Törvény készült a zeneoktatás reformjáról", amelynek értelmében csak tanári diplomával vagy végbizonyítvánnyal rendelkező tanárok taníthatnak.⁶⁷ Ez igen fontos volt, mert Sándor György, /XX/ a Szegedre költözött kiváló zongora-művész is hangsúlyozta, hogy a zenében komoly teljesítmények csak úgy

/X/ "450 P-ös költséggel rendez^{tek} hangversenyeket a zeneiskola - tudósít a Szegedi Napló, 1933.okt.12-i számának cikke

/XX/ A kiváló zongoraművész a következőket nyilatkozta Szegedre költözéséről... Felismertem a város magasabbrendű zenei kulturáját, fogékonyságát a való művészet iránt."
/Sz.N. 1933. nov.22./

érhetők el, ha a játszótechnika fejlesztése és a művészi szempontokra nevelés már korán megkezdődik.⁶⁸

A szegedi dalárdák és a filharmónikus zenekar, a városban élő zeneszerzők is országos jelentőségű sikereket értel el 1933-ban. /X/ A város zenekulturájának ápolásáⁿ és felemelésén fáradoztak a hivatásos és amatőr zenészek egyaránt, amikor^a "kamara-zene nemes zászlaja alatt" egy táborba kívánták összefogni a muzsikát szerető és művelő embereket.⁶⁹

Az 1934-es esztendő is bővelkedett rangos zenei eseményekben.

Január 14-én a Belvárosi Moziban, a "fiatal, de annál tehetségesebb" karnagy^{Ferencsik János} vezényelte a Filharmonikus hangversenyt.

/Sz.N. 1934.jan.4./

A hónap végén pedig "Fischer Annie zongoraestje" kápráztatta el a közönséget. /Dm.1934.jan.31./ Hangversenyezett a városban: Jascha Heifetz, Ungarn Imre, /XX/ Schumann Elizabeth, Baranyi Lili, Bartók Béla,^a magyar énekesek közül: Svéd Sándor és Basili-des Mária. A "hangversenyszezon legkiemelkedőbb eseménye:

*Hubermann Bonisláv, lengyel hegedűművész hangversenye lesz - közli a Dm. 1934. aug.31-i száma. Huberman véleményét a pán-

/X/ A Pesti Hírlap revíziós dalpályázatán vitéz Lengyel Endre kitüntető elismerést nyert két szerzeményéért. Hasonló elismerésben részesült: Kőnig Péter, dr. Rádai László és Árokszállási János.

/SzN. 1933.május 2./

"Kormányzói díjat nyert az országos dalversenyen a Szegedi Dalárda és Oratórium Egyesület!. Ezt a szép sikert első-sorban Antos Kálmánnak, a karigazgatónak köszönhatték."- tudósít a Sz.N. 1933.okt. 15-i száma.

A Szegedi Filharmonikusok, Tichtner Sándor karnagy vezetésével a Vigadóban adtak hangversenyt.

/XX/ Ungarn Imre, a vársói Chopin-verseny győztese volt. A vak művész a hangverseny bevételét a szegényeknek ajánlotta fel.

/Sz.N. 1934. ápr.6./

európai gondolatról a Szegedi Napló, 1934. okt. 6-i számában ismerhették meg az olvasók. /X/

A zeneiskolai hangversenyek során, - a növendékek játéka alapján - úgy tűnik kiváló tanárként ünnepelethették Kollár Pál és dr. Belle Ferenc művésztanárokat a zenerajongók.

/Sz.N. V.24./ Nagy izgalomban tartotta a zenéért, a város művészi rangjának megőrzéséért aggódókat, hogy a Budapestre távozó ~~Fischer~~^{Chtr} helyett ki lesz a honvédzenekar karnagya?

Ez "városi zenekar"- nyilatkozta Pálffy polgármester, s "a zenei munka továbbfejlesztéséről" szólt. /Dm, 1934.aug.29./

A legnagyobb esélye a "fiatal Fricsay Ferencnek van" - vélte a Délmagyarország tudósítója a július 21-i cikkében. A városi zenebizottság javaslata, hogy "Fel kell építeni a városi zenepalotát" - talán, napjaink hangverseny és zeneoktatási problémáin is könnyített volna. /300 ezer pengőt tettek ki a költségek. A palota helyét a Kis Kaszinó telken, vagy a Somogyi utcában tervezték. /Sz.N. máj.30./

Lényegesen nehezebb, mondhatni mostoha körülmények között éltek a képzőművészek az 1930-as évek első felében.

A városban élő festők, szobrászok a Délmagyarországi Közművelődési Egyesület támogatását élvezték, amely a század elején igen értékes, majd egyre ~~hátrébb~~^{halványuló} tevékenységet fejtett ki.

/X/ A Rotary Klub látta vendégül a művészt és Tonelli Sándor köszöntötte fel a klub nevében...." Ma az olyan erők között, amelyek az embereket össze tudják hozni, első-sorban a zene szerepel"- mondotta Tonelli. Hubermann a gondolatot kiszélesítve, és konkrétabbá téve a következőket mondotta... minél abszurdabb a helyzet és minél kisebb eredményeket tudnak elérni pillanatnyilag a különböző nemzetközi tárgyalások, szerződések és a Népszövetség, "annál inkább kell erősíteni a széles rétegekben azt az érzést, hogy "valami változásnak kell történni." Ezt szolgálja a zene.

/Szegedi Napló, 1934. okt.6./

A nagy gazdasági világválság pénzügyi kihatásai különösen érzékenyen érintették a képzőművészeket. Szeged lakossága "soha nem volt gazdag", "s képeket általában" az szeretne vásárolni, akinek nincs meg hozzá az anyagi lehetősége." A város is csak szűkmarkuan tudott segítséget nyújtani hiszen állandó pénzügyi gondokkal küszködött, de mintha a "jószándékkal" is adósa lett volna a művészet ezen ágát művelőknek. /X/ Pedig "Szeged képzőművészeti kulturája vidéki méreteken egyetlen, Nagybányát kivéve."⁷⁰

A Szegedi Fészek Klub, 1933. januárjában megrendezett kiállításának egyik fő erőssége a grafikai anyag volt. Mint fiatal grafikus nagyigéretként mutatkozott be Buday György.⁷¹ Az év megkülönböztetett érdeklődéssel kísért és igen élénk vitát kiváltó elhatározása volt a város vezetőinek, hogy hősi emlékművet állítsanak fel a világháboruban elesett katonák emlékére.

Szegedi művészek, Tápai ^{Antal} ~~Károly~~ és Lőte Éva is benyújtotta tervét a pályázatra. /XX//

"Uj szinnel, uj művészettel gazdagodott Szeged" címmel irt tudósítást a Délmagyarország munkatársa arról az eseményről, amely 1933. augusztus 13-án a Kárász utca 15 sz. alatt történt. Itt nyílt meg Dr. Borosné Teván Erzsébet "modern és művészi érzéssel dekorált iparművészeti boltja."⁷³

A város szellemi és művészeti életének kiemelkedő időszakát jelentette az a néhány nap, amely a "Szegedi Hét" eseményeit ölelte fel. 1933. augusztusában a "Szegedi Hét" egyik legszebb

/X/ Látogatás Szőke Győző műtermében

... "Akármelyik festménye megállná a helyét a legnagyobb piktorok alkotása mellett." ... "tehetséges, csak rossz korban született. Itt az alföldi homokra, Szegeden ahol nagyon keveseknek jut osztályrészül a siker, az elismerés."

/Szegedi Napló, 1933. jan.23./

/XX/ Tápai ^{Antal} ~~Károly~~ egy bronzból készült vágató lovon ülő harcost, - kezében a feje fölé tartott véres karddal - tervezett. ⁷²

eseményének ígérkezett a Képzőművészeti Kiállítás, amelyet a Kass Szállóban rendeztek.

182 olajfestményt, - többek között Nyilassy Sándor Klebesberg-ről készült képét is - ~~mutatták~~⁷⁴ be.

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma nemcsak a város irodalmi életében játszott fontos szerepet, a képzőművészet újszerű, tehetséges képviselői is közülük kerültek ki. A Kárász utca 15 sz. alatt rendezett kiállításukon Buday Györgynek, - aki akkor már országoshirű grafikus volt - fametszet-kollekciója, könyvcimlaptervei és diszletei töltötték meg az egyik termet. Ezen a kiállításon mutatták be Kárász Judit szociófotóit is. ⁷⁸

A képek igen hatásosan prezentálták a fiatalok véleményét a korszak társadalmi igazságtalanságairól. A fotók mellé szöveg sem kínálkozott, önmagukért beszéltek a képek. A "művelt", a balkáni népekkel szembeni kulturfőlényvel rendelkező néptől még nagyon messze állt az a falusi, tanyai lakosság, amely a látogatók előtt "megjelent." A kiállítás anyaga vádirat is lehetett a Horthy-rezsim "nemzet s népbarát" kulturpolitikájáról. Buday György és Hont Ferenc rendezte ezt a történelmi képsorozatot, amely Dr. Szalay József alkotása volt. A mű hét képben mutatta be Szeged szerepét a magyar nemzet történetében. /X/

Az "ünnepek" sorából kiemelkedett a Klebesberg /XX/ emlék-ünnepség. Ennek kapcsán képzőművészeti alkotások létesítésére megbízásokat adott az Emlékbizottság. ⁷⁶

/X/A képeket a Dóm-téren mutatták be. A képsorozat anyaga:
1. Árpád, 2. IV. Béla, 3. Mátyás, 4. Kossuth, 5. Az árvíz, 6. A nemzeti hadsereg, 7. A modern Szeged.

/DM. 1933. aug. 31./

/XX/Klebesberg Kunó ajándékozta azt a két szobrot a városnak, amelyet a Pantheonban helyeztek el. Az egyik Ligeti Miklós alkotása, Anonymus-t, a másik Óman Béla: Ozorai Pipó-t ábrázoló szobra.

Szegeden munkálkodott - szeptember végétől Aba-Novák Vilmos /X/, aki a "Templom-téri csonkatorony freskóinak újrafestését" kezdte meg.⁷⁷

1934-ben a Képzőművészeti Társulat munkáját igen sok és nyílt bírálat érte. /XX/ "Szegeden nagy képzőművészeti kiállítást évek óta csak a Fészek Klub rendezett." A közönség reggeltől - estig előzönlötte a terméket" - vagyis "Szegeden minden nagyszabású művészi megnyilatkozásnak van talaja" - írta a Délmagyarország munkatársa a jan. 28-án megjelent cikkében. Minden bizonnyal a kritikák és az egyéb művészeti ágak megélénkült élete is készítette a Képzőművészeti Társulatot kiállítások rendezésére az év folyamán. Legnagyobb érdeklődés a Nyilassy- emlékkiállítást kísérte, amelynek "állandóan nagy a látogató közönsége."⁷⁸ Az érdeklődők május 19-én és 31-e között tekintették meg a tárlatot. Ez igen "kedvező" időpontnak bizonyult, mert ekkor tartották a városban "az egyetemi tanárok országos összejövetelét és a Magyarországi

/X/ Az 1934 őszi megrendezett tárlaton Aba-Novák Vilmos a következő kritikát kapta: "dekoratív, öntudatos, szabatos ecsetkezelésű"

/Sz.N. 1934. november 18./

/XX/ A Délmagyarország, 1934. janu. 13-i számában a szerző "Képzőművészeti Társulat" címmel a város művészeti életének "bomlasztásáról" beszélt, amelynek okát a "rossz vezetésben" látta.

„A. A. Képzőművészeti Társulat, amely nemcsak a képzőművészettől, hanem képzőművészet gyászából is ilyen következetesen távol tud maradni, elvesztette létjogosultságát" - írta a szerző.

Rotary-Klubok Kongresszusát.⁷⁹ /X/

Már az év elején /febr.21./ megjelent a hír, hogy a "szegedi származású, kiváló festőművész, Erdélyi Mihály, Baseltől hazatér, s Szegeden kíván letelepedni.⁸⁰ /XX/

A Képzőművészeti Egyesület egy tavaszi /XXX/ és egy őszi /XXXX/ tárlatot is szervezett. A Kulturpalotában "Temesvári József gyűjteményes kiállítását" láthatta a közönség. "Festészetének látóköre erősen kitágult és benne kivirult az ifjuság és a magányosság." - írta róla a kritika.⁸¹ Ugyancsak a Kulturpalot-

/X/ dr. Szalay József a "szűkkörű" bizottság által kidolgozott tervek alapján" úgy nyilatkozott, hogy csak 27-ig "tartanak" nyitva a kiállítást, amelyre előadót a Szépművészeti Múzeum igazgatójától kértek.
/Dm. 1934. márc.18./

/XX/ Erdélyi lett Nyilassy Mihály műtermének új lakója. "Évi 700 pengő értékű" képet kér a város a festőtől. Valószínű, vele festetik meg Móra Ferenc arcképét lakbér fejében."
/Dm. 1934. febr.21./

"Puritán összefoglaló művész. Finom szinharmónia, dus formaköltészet jellemzi.
/Dm. 1934. aug.12./

/XXX/ A tavaszi tárlaton "több mint 30 festő vett részt. A változatos és értékes képek között nagyban előrenyomult a modern irányzat. A szegediek közül a legjobbak: Parobek Alajos, Vinkler László, Devich Sándor képei."
/Sz.N. 1934.ápr.1./

/XXXX/ Az őszi tárlatról a Szegedi Napló 1934. nov. 18-i számában a következőket olvashatjuk.
- "A kiállítás képein valami fáradt egyöntetűség ömlik el." ... "Alkalmas arra, hogy megindítója legyen egy fejlettebb és nagyobb igényű művészi életnek, amelyet Szeged jelenleg nagyon is nélkülöz."

tában volt a színhelye a "Művészi plakátok" kiállításának. Mintegy 1000 db. plakátot mutattak be, amely anyag összegyűjtője Tonelli Sándor volt. A sajtóbemutatót Tormay Géza dr. államtitkár nyitotta meg.⁸²

A korántsem teljességre törekvő képzőművészeti élet bemutatását talán még árnyaltabbá tudjuk tenni, ha a Szegedi Napló 1934.dec.23-i számának egyik cikkét idézzük. Szerzőjével, Tabán Gyulával egyetértünk abban; "ne azt tanítsák, hogyan kell művészeknek lenni!" ^{Hanem azt, hogyan kell művelőnek lenni.} Mert a művészetek élvezete fejleszti a fogékonyságot az élet értékeinek megértésében és megbeesülésében."

A képzőművészet "mostoha-gyermek"-ként való kezelése a hagyományokhoz való ragaszkodás, a fiatal művészek gháttérbe szorítása váltotta ki a képzőművészeti társulattal szembeni elmarasztaló "utóhangot". /X/

/X/ ..." Egy két kivétellel a sablon uralta a tárlatot. Helyen volna ez, ha a magyar művészetnek nem volna szerte a világon sok, sokra és méltán nagyra becsült fiatalja. Ezek a fiatalok az értetlenség, a tárlatrendezők számára idegen szépségek megfestése miatt kénytelenek pincében hevertetni a képeiket addig, amíg a jelentéktelenség torát üli a kiállításokon."

/Sz.N. 1934.dec.14./

Az értelmiségi csoportok helyzetének változásai
Szegeden a harmincas évek derekán /1935-1936//

A 30-as évek derekán a Gömbös-kormány politikájára az általános jobbratulódás volt a jellemző. Mindezt elősegítette a nemzetközi politikai viszonyok alakulása és a kormány egyre szorosabb együttműködése a fasiszta Németországgal. Gömbös Gyula, aki kezdetben úgy tűnt, elég széles tömegebázist tudott teremteni magának a szociális és sovinszta demagóg frázisok pufogtatásával - elsősorban - a tisztikar és a kispolgári elemek körében volt népszerű. A kezdeti ígéretések - a legszélesebb nemzeti egység megvalósítására - után mind nyiltabban hangoztatta, hogy az ellenzéki pártokkal való bármely együttműködés ellenkezik meggyőződésével és elveivel. A polgári liberalizmus legcsekélyebb megnyilvánulásait is igyekezett elutasítani. A munkásmozgalommal szemben gyűlölettel viselkedett. Célja, a totális fasiszta rendszer bevezetése volt. Az 1935-ben, Szegeden megtartott beszédében Gömbös ki is fejtette további terveit. A kormánypártot fasiszta tömegpárttá kívánta szervezni. Az ifjúság megnyerése és céljainak szolgálatába állítása érdekében helyi és ifjúsági szervezetek feállitását tervezte 60 ezer élharcossal a középpontban. Arra törekedett, hogy a kormánypárt munkástagozatát is megteremtse. A "Függetlenség" és az "Uj Magyarország" című folyóirat megjelentetésével a revizionista és sovinszta propaganda kiszélesítését segítette elő. A titkos és a legális fasiszta és nacionális csoportokat fogta össze a Társadalmi Egyesületek Szövetsége címet viselő szervezet. Az uralmi rendszerben egyre nagyobb szerepet szánt a hadseregnek. A parasztság megnyerése céljából "gazdavédő intézkedések" bevezetését helyezte kilátásba.

Mindezen célok valóra váltásához szükséges volt az 1935. évi országgyűlési választások olyan csufos és a demokráciát meghazudtoló lefolytatása, mint ahogyan az meg is történt. Az erő-

szakosság, a brutalitás győzedelmeskedni látszott a demokrácia, a jogegyenlőség felett. Ez a győzelem azonban csak a Nemzeti Egység Párt győzelme volt és nem jelentette, nem jelenthette a fasiszta uralmi rendszer győzelmét is egyben. Ennek bevezetése ugyanis nem valósulhatott meg hazai viszonyaink között, csak kísérlet maradt^{ekkor.} /X/ Annak ellenére, hogy Gömbös egy Göringgel történő tárgyalás során két évben határozta meg a fasiszta rendszer bevezetését. / Mindenek előtt jelentős akadályt képezett a fasiszta diktatura megvalósításában az, hogy az uralkodó osztály különböző köreiben nem volt népszerű a Gömbös-csoport. S mivel a gazdasági körülmények 1935-re valamelyest javultak, az uralkodó osztály egy része már sokalta a szociális demagógiát és a szövetkezett parlamenti ellenzék 1935-től diktaturára való törekvéssel vádolta Gömböst, s mindinkább eltávolodott a kormánytól. /X/

A fasiszta diktatura bevezetésére irányuló próbálkozások legnagyobb akadályát jelentette hazánkban a munkásosztály erőteljes ellenállása a jogait legcsekélyebb mértékben is csökkentő intézkedések bevezetése ellen.

Már pedig a diktatura bevezetése együttjárt volna a munkáspártok jogainak teljes felszámolásával s azok megszüntetését eredményezte volna. Átmenetinek bizonyult Gömbös sikere az értelmiség körében is. Az említett választások során elkövetett antihumánus megnyilvánulások még azokban az értelmiségiekben is kételyt ébresztettek a rendszer iránt, akikben korábban sikerült illuziókat kelteni Gömbösnek a hangzatos ígéretésekkel.

1932 és 1936 között az országos politikai pártok közül Szegeden három párt volt a legjelentősebb. A Nemzeti Egység Pártja, a

/X/ gr. Bethlen István kilépett a kormánypártból és ellenzékbe vonult. Ugyancsak kivált a kormányból Kállay Miklós és Keresztes Fischer Ferenc is, akik közvetlen politikai barátai voltak Bethlennek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy továbbra is nem maradtak a kormányban Bethlen hívei közül.

Rassay Párt és a Szociáldemokrata Párt. Ez a politikai képlet azonban nem felelt meg a város akkori társadalmi összetételének. Ugyanis a városban s főleg annak környékén jelentős számú paraszti lakosság élt, ennek ellenére nem rendelkezett önálló párttal. Ebből következett, hogy választások idején állandó harc folyt megnyerésükért.

Másik helyi sajátosságként említhetjük meg azt, hogy a katolikus klérus, amely a város életében annak szinte minden területére kiható és átható befolyással bírt, a kormánypártba tagolódott be. A szegedi baloldali erők sem bizonyultak elég erősnek ahhoz, hogy megakadályozzák a jobboldal előretörését és átmeneti győzelmét az 1934-es törvényhatósági és az 1935-ös országgyűlési választásokon.⁸³ Ez a választás "közismerten egész történelmünk legcsalárdabb és legbrutálisabb választásai közé tartozott. A kormánypárt helyi manipulációi tehát egyáltalán nem tekinthetők valamilyen helyi torzulásnak."⁸⁴ A kormánypárt, amelyet kezdetben a legnagyobb jóindulattal sem lehetett városunkban egységes politikai erőnek tekinteni, "az évek során egy viszonylag jól működő, az addiginál nagyobb tömegbázissal rendelkező bizonyos politikai hatalmat összpontosító pártszervezetté vált" a harmincas évek második felére.⁸⁵

Noha az 1935-ös választások e párt sikerét jelentették, a győzelem nem volt elsősor^f, sőt az I. kerületi /Belváros/ szavazatok számának alakulása arra enged következtetni, "hogy a Belváros burzsoá, hivatalnoki, értelmiségi szavazóinak jelentős része továbbra sem értett egyet a fasiszta törekvésekkel."⁸⁶

Azok a politikai változások, amelyek 1935-ben és 1936-ban az országos politikában lejátszódtak, a városunk életére is kihatással voltak.

A helyi politikai küzdelmek felerősödtek. A már említett 34-es törvényhatósági választások során elkövetett csalásokat bizonyítva a B^alpárt elérte, hogy azokat érvénytelenítették, és új választást tartottak. Az 1935-ös országgyűlési választásokon elért kormánypárti győzelem után a kormányhatalom egyre ingatabbá ^{ga}vált. A kormányzati rendszer ellen a szociáldemokraták is egyre fokozták agitációjukat Szegeden.

A kormánypárt szegedi válsága 1936-ra elérte a tetőpontját.⁸⁷

E küzdelmekben tevékeny szerepet játszottak a városban élő értelmiségiek is, sőt pártállásuk döntően határozta meg a város politikai arculatát, a művelődéspolitikát, a kulturális élet fejlődését.

A város anyagi lehetőségei bár valamelyest javultak, koránt sem voltak gondtalanok. 1935. október 2-án a Szegedi Napló arról tudósította olvasóit, hogy "Fél fizetést kaptak a városi tisztviselők.

A városi köztisztviselők anyagi helyzetében nem történt lényeges javulás. A "drágasági pótlékban, karácsonyi segélyben látják a kérdésnek legalább pillanatnyi megoldását, hogy ezzel a köztisztviselői sors elviselhetőbbé váljék, s a köztisztviselő az eladó-sodástól ^{2.}mentessék ^{1.}még" - írta Hauser Rezső Sándor.⁸⁸ Bár általánosságban a gazdasági válság okozta munknélküliség lassan, de csökkent hazánkban is, városunkban még 1935. február 1-i hiradás szerint 209 szellemi munkanélkülit foglalkoztatott a város.

S az újabb jelentkezők közül 46 fő alkalmazását javasolta a jóléti bizottság.⁸⁹ Az 1935. május elsején megjelent Szegedi Naplóban arról olvashatunk, hogy "A szellemi szükségmunkásokat kivétel nélkül elbocsájtották, mert a fizikai munkák abbamaradtak."

Pálfy polgármester úgy nyilatkozott, hogy a nagyobb városok közül Szeged alkalmazta a legtöbb szellemi ^{inség} segédmunkást./X/

Az állások elnyeréséért folyó harc nem csökkent a következő évben sem. 1936-ban a város által kiírt állásokra a kérelmek özöne érkezett. Négy vezetőállást hirdettek meg. A muzeumigazgatói, tűzoltóparancsnoki, főkertészi és közvágóhídi-igazgatói állásokat.⁹⁰ A főispáni iratok arról tanuskodnak, hogy az alacsonyabb hivatalnoki beosztások elnyeréséért^{is} óriási volt a küzdelem. A III. o. aljegyzői, közgyámi irodatiszti és nyilvántartói állásokra megközelítően 50 pályázat érkezett be. A pályázók egyrésze mint pl. dr. Viezián Károly,^{tb.} fogalmazó, és, mint díjtalan városi alkalmazottak szerettek volna biztos keresethez jutni. Dr. Viezián "bármely állást elfogadna", írta kérelmében, /XX//⁹¹ A kérelmezők többsége egyetemet vagy főiskolát végzett. Többen, /pl. Dobay Pál is// két diplomával is rendelkeztek.⁹²

/X/ 1935. november 1-én kezdődött meg a városházán a szellemi szükségmunka, amelyre 45 ezer pengője van a városnak - tudósít a Szegedi Napló 1935. november 20-án megjelent száma. Az újságcikk vezetője* arról is írt, hogy a "szellemiek szorgalmát is osztályozni fogják." Valamint, "négy kataszterbe sorozzák a szellemi szükségmunkásokat." Az első csoportba tartozó főiskolai végzettségűek és érettségizettek, akik még valamilyen "különleges" képzettséggel is rendelkeznek, ha például kiváló szorgalmuk, összesen 60 P-ő fizetést kapnak.

/XX/ A kérelmezők között szerepelt még többek között mint díjtalan gyakornok, ill. szellemi szükségmunkás: Farkas Árpád, Mák József, Bokor István, Csatkó József.

/ua.^h mint 91./

* szerzője

A tisztviselők többségének életszinvonala a Gömbös által ki-nyilatkoztatott ígérek ellenére sem javult.

A városi tisztviselők segélyezésére 1936-ban 12.600 pengőt ki-vánt fordítani a város.⁹³ Ez a tény is arról tanuskodik, hogy a tisztviselők létbizonytalansága hosszú időre megnehezítette e réteg életét.

Az állásnélküliek számának nagysága, főleg az egyetemet végzett fiatalok elhelyezkedési gondjai még a harmincas évek derekán is komoly aggodalmat okoztak a kormánynak.

A Délmagyarország munkatársa 1936. augusztus 9-én arról tudó-sította az olvasókat, hogy a Budapesten felállított ÁDOB-otthon-ban szegedi diplomások is "már esztendőik óta ülnek", s leg-utóbb nemzetközi lövészversenyen csupa tanár, jogász, gazdasz, mérnök tartotta a céltáblát, fejenként 3 pengőért./X/

Hóman Bálint kultuszminiszter ugyan kulturprogramja keretében gondoskodni kívánt az ifjúság elhelyezkedéséről azzal is, hogy elvileg minden kettős foglalkozás ellen foglalt állást, s elő-kívánta segíteni a létminimummal sem rendelkező fiatalok család-alapítási lehetőségét azáltal is, hogy a nők is keresethez jut-hassanak.⁹⁴

Az általános jobbratulódás, - amely Gömbös 1935. évi par-lamenti választásokon aratott győzelmét követően Szegeden is tapasztalható volt - igen erősen érintette az egyetem ifjúságát s nem volt mentes nevez alól az oktatói kar sem.

Azok a jobboldali diáktüntetések, amelyek már 1932 októberében megindultak, s a zsidó vallásu egyetemi diákok elleni harcban csucsozódtak ki, 1935 végén ujult erővel lángoltak fel. Felerő-södtek a diákszervezetek körében, elsősorban a katolikus szer-vezetek között a forradalomellenes mozgalmak nyilvános megfogal-mazásai, valamint a reviziós propaganda is.

/X/ Szegeden 1936. végén is 263 szellemi szükségmunkást alkal-mazott a város. /SZ.N. 1936. nov.21./

A reviziós harcban városunk már igen korán fontos és sajátos szerephez jutott a Klebelsberg által megfogalmazott kulturpolitikában. A harmincas évek derekán e szerep tovább bővült a Nyugat-Európának szóló reviziós propaganda terjesztésével. Az egyetem nagytekintélyű professzorai, akik tudományos munkásságuk révén jelentős nyugati kapcsolatokkal rendelkeztek, az egyetem s ezáltal a város között is, hozzájárulhattak itthoni és külföldi előadásaikkal e kapcsolatok elmélyítéséhez, s a reviziós követeléseink külföldi elfogadtatásához.

Az 1935/36-os tanév egyetemi megnyitó ünnepségét október 5-én tartották meg. Dr. Kiss Albert lelépő rektor tartott megnyitó beszédet, melynek során többek között arról is szólt, hogy "Az egyetemcsonkítás veszélye nem fenyegeti Szegedet", a jövő évi költségvetésben már 10 ezer pengővel több szerepel az egyetem címén, mint az előző évben."⁹⁵

Dr. Ditrói Gábor, az új rektor székfoglaló beszédében "A szemek egyensúlyzavarairól" tartott előadást.

A Szegedi Napló, 1935. szeptember 8-i számában arról tudósít, hogy a jogi karon 120, a természettudományi karon 30 hallgatót vettek fel ^{ezideig} elvileg. Az orvosi és a bölcsészeti karon még nem döntöttek a hallgatók létszámát illetően.

Több új, neves professzor kezdhette meg munkáját a tanév során a szegedi egyetemen. Mint egyetemi magántanári kinevezést, illetve e minőségében megerősítést nyert: dr. Boda István, a bölcsész-, nyelv és történettudományi karon a Nevelés léketan c. tárgyból írt munkája alapján dr. Botár Gyula: "Az idegrendszer összehasonlítása az anatómia és a szövettanban" c. munkája alapján az Orvostudományi karon, drb. Bruckner Győző a természettudományi karon, Varga László a matematika és a természettudományi karon kapott

kinevezést. /X/⁹⁶

Dr. Miskolczi Dezső, az ideg és elmekórtani tanszéken, dr. Kramár Jenő a gyermekgyógyászati, dr. Bay Zoltán az elméleti-fizikai tanszéken nyert tanári kinevezést.⁹⁷

A Délmagyarország, 1935. július 14-i számában jelent meg a VKM. által adományozott tudományos ösztöndíjakat elnyert oktatók illetve hallgatók névsora.

800 pengős ösztöndíjat kapott belföldi kutatási célokra Erdei Ferenc, gyakorló közgazdász és Varga László, a szerves-kémiai tanszék tanára.

400 pengős ösztöndíjban részesültek: dr. Pacsi Jenő szigorló jogász, dr. Reitzer Béla ügyvédjelölt, dr. Kratochwill Dezső, dr. Szabó Zoltán, középiskolai tanár, Horváth János, Ortutay Gyula könyvtári gyakornok, etnográfiai kutatásaihoz és dr. Dobsa László, tanársegéd, gyermekgyógyász.

A Collégium Hungaricumban fejleszthették tovább kutatásukat, dr. Gözsi Béla, okl. gyógyszerész, aki egész évre szóló ösztöndíjat kapott és dr. Korpássy Béla, aki a kórboncban tárgyában a II. félévre részesült e jutalomban.

A francia köztársaság által felajánlott ösztöndíjra, az első félévre Lobinger Magdát jelölték.⁹⁸

1935 szeptemberében igen súlyos veszteség érte az egyetemet s Szeged város tudományos és szellemi életét. Elhunyt dr. Bi^bró István, az egyetemi könyvtár igazgatója. 1925-ben került Szegedre, széleskörű tudományos népművelő tevékenységet folytatott. Munkásságának köszönhető, hogy az egyetemi könyvtár "számvonó értéke és büszkesége az egyetemnek. A széleskörű tudományos

/X/ Dr. Báruckner Győző a "Szerveskémiai módszertan", Varga László, a "Szénhidrátok kémiája" c. munkájuk alapján, a VKM. miniszteri döntése alapján jutottak a megtisztelő tanári címhez.

tevékenységén belül behatóan foglalkozott az etnográfiai, a történetfilozófiával. Egyik alapító tagja volt a "Magyar Társadalomtudományi Társulatnak." Ő alapította Szegeden a "Népünk és Nyelvünk" című tudományos folyóiratot.⁹⁹

A város közvéleményét élénken foglalkoztatta a kérdés, hogy vajon ki lesz az egyetemi könyvtár igazgatója dr. Bi^bó István halála után. Az egyetemi tanács úgy döntött, hogy az állást nem tölti be, dr. Szádeczky Béla tanárt bizta meg a könyvtár igazgatásával.¹⁰⁰ Többen úgy vélték, hogy dr. Banner János kerül Bi^bó István helyére, de ő kijelentette, hogy "nem pályázik az egyetemi könyvtár igazgatói állására."¹⁰¹

A már említett reviziós propaganda kiszélesítése érdekében tovább bővültek és "mélyültek" az egyetem külföldi kapcsolatai. A sok évtizedekre visszanyúló kapcsolatok halványulni látszanak, /X/ míg az újabb kapcsolatok a politikai célok szolgálatának érdekében fokozott mértékben erősö^tnek. Az 1935. februárjában aláírt magyar-olasz kulturális egyezmény értelmében a szegedi egyetemen megindult az olasz irodalomtörténet és az olasz nyelv oktatása. Dr. Kiss Albert rektor úgy nyilatkozott a Délmagyarország munkatársának, hogy "októbertől kezdve külön olasz tanszéket fognak felállítani."¹⁰²

A budapesti olasz követség sajtóattaséja "Az olasz szellem külföldön" címmel tartott előadást az egyetemen¹⁰³ és május 7-re várták, hogy Szegedre érkezik Ginó Cocchetti, aki "beszámol a magyar reviziós ügy fejlődéséről" és irodalmi vonatkozású előadást is tart az egyetemen.¹⁰⁴

/X// Az észti és finn kapcsolatok "meglétéről" mindössze 3 híradást olvashatunk. Többek között dr. Csekey István előadásában azokról a politikai és alkotmányjogi átalakulásról beszélt az Országházban megtartott ünnepi ülésen, amely változások az Észti köztársaságban is végbementek.

/Dm., 1935. február 26./

A magyar-olasz kapcsolatok erősödését segítette s példázta, hogy Hóman Bálintot a bolognai egyetem disz doktorává avatta s az erről szóló oklevelet De Vecchi, olasz nemzetnevelési miniszter nyújtotta át a miniszternek.¹⁰⁵ Már 1934-ben is tapasztalható a francia-közeledés a magyar kormánypárt egyes csoportjainak részéről. E kapcsolatokat is igyekeztek most a trianoni béke által számukra "végzetes" sérelmek orvoslásának érdekében gyümölcsösíteni. Mint már az előző fejezetben említettük a szegedi egyetem professzorai s a francia egyetemi tanárok között a tudományos együttműködés nem újkeletű, s nem e korszak tudományos és szellemi életének irányítói alapozták meg csak az új célok szolgálatába kívánták azt állítani.

Grandjean Georges, francia író, aki trianoni vonatkozású regényéhez gyűjtötte anyagát, Szegedre is ellátogatott, s előadást tartott az egyetemen, ahol Kogutowicz Károly üdvözölte a vendéget.¹⁰⁶ Ugyancsak Szegedre látogatott a budapesti francia nagykövetség kulturattaséja is, akit a szegedi egyetem francia intézete hívott meg.¹⁰⁷

A Szabadegyetemi ^Eelőadások keretében dr. Vitéz Nagy István miniszteri titkár "Hány magyar él a világon?" címmel többek között a revíziós követeléseinket kívánta alátámasztani tényekkel is.¹⁰⁸

Nem csupán az egyetem külföldi kapcsolataiban vélhetjük felfedezni az általános politikai orientáció tükröződését. Megnyilvánulásai jelen voltak az egyetem által rendezett ismeretterjesztő és tudományos előadásokon is. Az Egyetembarátok Egyesületének különböző szakosztályai által szervezett előadások szintje mindegyikén a korszak nagy világpolitikai ^{ütközőpontjai} és a magyarság problematikája /X/ volt a téma különböző aspektusból megvilágítva és elemezve a

/X/ 1935. III. 28-án arról olvashatunk a Dm. hasábjain, hogy dr. Bécsy Bertalan "A nemzeti gondolat az egyes népek világnézeti tükrében" címmel tartott előadást. Gróf Pálffy Sándorné és dr. Várkonyi Hildebrand a "nevelésről", dr. Ajtay József "A Dunamedence időszakos problémáiról", dr. Ferenczy Ferenc: "A nemzeti öntudat és modern divat" címmel mondta el gondolatait, 110 1935. februárjában.

magyar nemzet fejlődésének utját. dr. Tury Sándor "Igazság, valóság, és látszat a jogban" címmel tartott előadást, /XX/ amelynek igen nagy visszhangja volt. dr. Menyhárt Gáspár egyetemi tanár, aki elsőnek szólt hozzá az előadáshoz, kifejtette, hogy a jog a realitások tényezője, s az érdekellentétek kiegyenlítője. "Kifejtette, hogy nem szükséges a németek jogi teóriáit minden feltétel nélkül elfogadni." ¹⁰⁹ Mint a fenti tényekből is világosan látható, hogy bár többen, az értelmiségiek közül is szép számmal sorakoztak fel a mindenkori politikai hatalom szekértolói közé, s fogadták el az új eszméket kritikátlanul, akadtak olyanok, s ezek voltak többségben, akik fenntartással, sőt nyílt állásfoglalásukkal szembehelyezkedtek az erőszakos német uralmi formák másolásával. Nem csökkent az egyetem oktatóinak tudományos tekintélye ezen években sem. Surányi Unger Tivadar professzort a losangelesi egyetem hívta meg, hogy két kollégium keretében a nemzetközi gazdasági kapcsolatok elméletéről, s Európa jelenlegi gazdasági problémáiról tartson előadásokat. ¹¹¹

Dr. Gelei József, a matematika és a természettudományi kar dékánja a portugál zoológiai kongresszuson képviselte a szegedi egyetemet és a budapesti Madártani Intézetet. Gelei professzor kutatásai során a végtagok érzékszerveivel és idegrendszerével foglalkozott. ¹¹²

1936 januárjában jelent meg dr. Széki Tibor rektor szerkesztésében az egyetem működéséről szóló "vaskos beszámoló, amely az egyetem történetének "válságos" évéről szól, az 1933/34-es tanévről. ¹¹³ Ez az év nemcsak az egyetemért folyó harcot, de a sokszor tettelegességig elfajuló zavargások elleni küzdelmet is jelentette. Mint arról a fejezet bevezető soraiban is irtunk a

^{1935. februárjában}
/X/ ~~Hazaszeretet~~ Egyesület szegedi főszoportja is szervezett előadásokat. Ezek egyikén Féja Géza a reformeszmékről tartott előadást.

* ^{Honszeretet} /Dm, 1935. II.9./

jobboldali ifjúsági mozgalmak felerősödtek Gömbös 1935-ös választási győzelme után.

A szegedi egyetemen is már 1935 decemberében az Emericana, a DEFHE és a SZEFE "memorandumot" terjesztettek az egyetem tanácsa elé, és azt követelték, hogy függeszthessék ki a keresztet is a magyar címer mellé.¹¹⁴ 1936 február 14-én a Délmagyarország munkatársa a keresztmozgalom eseményeiről is tudósította az olvasókat. E szerint az egyetemi tanács engedélyezte a kereszték kifüggesztését, s azokat a bölcsészeti kar termeiben el is helyezték, de az egyes karok még nem foglaltak állást ez ügyben. Az előadásokat a bölcsészeti karon beszüntették. Az egyetem tanácsa az ifjúság kéréseit tartalmazó iratokat Hóman Bálinthoz továbbította és a miniszter azzal küldte azokat vissza, hogy a "kormánzatnak nincs kifogása a kereszt kítüzése ellen."¹¹⁵ A Turul Szövetség és az Árpád Bajtársi Egyesület a következő nyilatkozatot tette közzé.: "Az egyesület távol áll más ifjúsági egyesületek vagy frakciók minden olyan mozgalmától, amelyek az egyetemi rend, nyugalom és tanulási szabadság megzavarására alkalmasak és ellentéteket támasztanak az ifjúság között."¹¹⁶ A szélsőséges eszmék iránt "fogékony" katolikus szervezetek odáig is elmentek, hogy az egyetem felelős vezetőit "meghurcolják és az ifjúságot felettes hatóságai ellen izgatják". ... A keresztény egyetemi ifjúság egységének megbontására törekedve a Nemzeti Ujság és a Szegedi Uj Nemzedék c. lapok dr. Zolnai Béla, dr. Szentgyörgyi Albert, dr. Gelei József, dr. Györffy István és dr. Kiss Albert ellen intéztek támadásokat.¹¹⁷

A Föderáció Emericana bölcsészblokkjának márciusi ülésén részt vett Ditrói Gábor rektor, a Katolikus Kör elnöke, Berecz János professzor Vinkler Elemér, valamint Csik László, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt egyik vezetője.¹¹⁸ Kogutowitz Károly, aki ismert volt jobboldali nézeteiről, mint elnök ezen a gyűlésen

többek között arról szólt, hogy "garanciát kaptam, hogy a gyűlést politikai propagandára és semmiféle kilengésre nem fogják felhasználni"¹¹⁹, beszélt arról is, hogy milyen feladatok várnak az egyetemi ifjúságra az Alföldön. Felszólalt Csik László is, aki kijelentette, a "keresztény Magyarországnak a gazdasági hatalmat kell megszereznie, mielőtt a politikai hatalmat kézbeveszi".¹²⁰ A keresztet, amely "az egyetemes keresztény magyar kultúra szimbóluma"-ként a forradalomellenes és fajvédő harcok eszközeként szerepelt, végül is kifüggesztették nemcsak az egyetemen, a tanárképző főiskola termeiben is.¹²¹

Forradalomellenes megmozdulás volt az a gyűlés is, ahol mintegy 500-600 hallgató vett részt. "A spanyol népfront ellen és Franco fasisztái mellett" foglaltak állást a fiatalok. Erdélyi László rektor, a konzervatív szellemű történész professzor itt kijelentette, hogy "... nem lehet megengedni semmilyen körülmények között azt, hogy a megcsonkított ország testébe újra befészkelje magát 1918 szelleme."¹²² Erdélyi professzor forradalom ellenes nézetei ellenére következetesen fordult szembe azokkal az antiszemita atrocitásokkal, melyek az egyetemen lejátszódtak.

Bármennyire érezhető volt az egyetem légkörében a jobboldali nézetek célzatos propagálása, és a reakciós szervezetek aktivitásának erősödése /különösen a fiatalság körében/, az egyetem egészére még sem mondható ki egyértelműen a reakciós szellem eluralkodása. Az Egyetem Baráti Egyesületének jog- és államtudományi szakosztálya által rendezett előadássorozaton a horogkeresztes jogrendszerrel ismertették az előadók. Az előadásorozat keretében dr. Szabó Mihály a hitlerista magánjogról szólva kijelentette: "Az igazi közösség középpontjában nem a "néptárs" áll, hanem sokkal magasabb rendű fogalom: az Ember. E kijelentéssel ugyan a szovjet példát is elhárította, mint

követendő mintát a magyarság számára, de az antihumánus fasisz -
ta eszmék ellen is szólt. Dr. Menyhárt Gáspár a németrendszer
kritikájáról szólva kifejtette: "Fel kell fegyverkezni azok
ellen az eszmék ellen, amelyek ellentétesek a magyar hagyományok-
kal."¹²³

Az utkeresés, a magyarság sorsának további fejlődése, az ujjászü-
letés^{mikéntje} igen sok értelmiségit, s talán valamennyi gondolkodó em-
bert foglalkoztatott ezekben az években. Ennek az érdeklődésnek
tudható be, hogy "az egyetem aulája régen látott annyi embert,
mint Harsányi Zsolt előadásán, amelyen Liszt Ferenc magyarságá-
ról beszélt a neves író. Mindenek előtt^{azzal} a kérdéssel foglal-
kozott, hogy miért fontos számunkra Liszt magyarsága? A választ
a következő gondolatban adta meg: A magyarság mai állapotában
csupán kulturája fegyvereivel harcolhat."¹²⁴ Dr. Csekey István
professzor is kifejtette nézeteit e témakapcsán, és szólt a
szabadegyetemi előadások szerepéről, amelyek a város kulturális
életében fontos szerepet töltenek be és összekötő kapocsként
működnek az egyetem és a város között."¹²⁵

Németh Imre, országgyűlési képviselő, a "Magyar tájékozódás"
cimmal megtartott előadásában a középrétegek, elsősorban az ér-
telmiség szerepét hangsúlyozta, amikor a magyar köztudat alakulá-
sáról és alakításáról beszélt. Olyan "lelkiállapot kialakulását"
tartotta fontosnak, amelyet magunk alakítunk és az alkalmas a
"körültekintő, óvatos, mégis bátor és okos tájékozódásra."¹²⁶

Gr. Teleki Pál is hasonlóan fogalmazta meg a jövő formálásáért
felelős értelmiségiek szerepét. Az ország jó vagy rossz sorsára
befolyást gyakorolhatnak ugyan külső körülmények, de a jövő
miként alakulása lényegében mégis kitermelt, kiválasztott, el-
hivatott, kitűnő szellemeinek kezébe van letéve.

Dr. Hankiss János professzor, a debreceni egyetem francia irodalom
tanára "Nemzetek arcképcsarnoka" cimmal tartott előadást a

szegedi egyetemen. A téma megválasztása szervesen illeszkedik az előbb említett gondolatkörbe. Hankiss professzor szerint "a nemzeti jelleg nem születik, hanem lesz." A költők és írók adják a tájnak a lelket, amely táj a nemzet arcképének kialakulásánál nagy szerepet játszik. A költők és írók a nemzet legvilágosabban látói és gondolkodói. S a nemzetportréikban ha az illúzió is a főelem, van haszna, mert "ha helyes a portré, a célt az irányt jelöli meg." Szólt Szegedről is az előadó.

"Szeged a maga lelkét a Tömörkényeknek a Móra Ferenceknek, a Juhász Gyuláknak köszönheti."¹²⁷

A Ferencz József Tudományegyetemen^{a hallgatók} az 1936-os év^{ben} is igen szép számban részesültek nivós ösztöndíjakban.

"dr. Ortutay Gyula, etnográfus, az egyetem volt hallgatója, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Fodor József, és József Attilá-val együtt - hogy csak a legismertebb neveket említsük - kapta meg a Baumgarten díjat."¹²⁸

Bár az egyetem "csonkítása" elleni viták elcsitítani látszottak, mégis fájdalmasan kellett tudomásul venni a városnak, hogy a többi vidéki város egyetemei nagyobb anyagi támogatásban részesülnek. Az 1936/37. évi állami költségvetésben, összességében a szegedi egyetem: 2,073.750.-P-ő, a pécsi egyetem: 2,077.920 P-ő, a debreceni egyetem: 2,733.890 P-ő összeggel szerepel. "Ehhez nem kell kommentár!" - írta a Dm. 1936. jul.3-i számában megjelent cikk szerzője.

A középiskolák oktatóira váró "feladatokról" az alábbiak szerint üntézkedett az Országos Közoktatási Tanács közreműködésével szerkesztett Végrehajtási Utasítás: "... a középiskola feladata elsősorban a valláserkölcson alapon és a magyar nemzeti szellemben való nevelés. Ennek az elvnek előtérbe helyezése elsőrangú nemzeti érdek. Éppen ezért a középiskolai tanárságnak az oktatás- nevelés gyakorlati céljainak megvalósítása érdekében el

kell követnie mindent, hogy mind a valláserkölcsei szempont, mind pedig a nemzeti szellem a nevelés és oktatás tekintetében minden vonalon érvényesüljön."129

A középiskolák nem csak a kötelező tantervi anyag ^{ével} segítségével, hanem a külföldi diákcsere akciók kapcsán is egyre szorosabb kapcsolatot építettek ki mind az olasz, mindpedig a német állammal. A diákcsere akciókkal is a "magyarság" elfogadtatását kívánták elősegíteni.

Fekete Lajos, áll.gimn. óraadó helyettes tanár jelentésében a következő sorok olvashatók: "meglátják az idegenek népünk igazi arculatát s megértik, hogy ez a valóban jobb sorsra érdemes népmicsoda érték a Nyugat kulturájának közvetítésében és megmentésében."130

A magyar és a német kormány Berlinben, 1936. május 28-án ~~wg~~ egyezményt kötöttek a szellemi és kulturális együttműködésről, amely szerződés a későbbi időkre vonatkozóan intézményesítette a diákcsere akciókat, de a tudományos és irodalmi művek kicserélését is.

Az 1935-36-os évekre a társadalmi problémák annyira elmélyültek, hogy a kormány felismerve a további veszélyeket kiemelten foglalkozott nemcsak a valláserkölcsei és a nemzeti szellemben történő oktatás hangsúlyozásával és kötelező érvényű elrendelésével, de a családi nevelés kérdésével is. A Szegedi Pedagógusok Köre által szervezett előadásokon, de a továbbképző tanfolyamokon is ez a kérdés állt az előadások középpontjában.

1935. február 15-én megjelent Délmagyarország arról tudósít, hogy a szegedi és Csongrád megyei ^{tanítók} tanulók szemináriumán

dr. Glattfelder Gyula tart előadást a családvédelemről. Beszélt előadásában a tanítók feladatairól is. "A nemzet úgy tekint a pedagógusokra, mint a nemzeti öntudatosítás mestereire, művészeire.

Irtani kell a gorombaságot és a durvaságot - ,mondotta többek között.

A Szegedi Pedagógusok Köré-nek felolvasó ülésén "Gyermekvédelem" címmel mondotta el értekezését Vágó Károly, aki az Átmeneti Otthon vezetője.¹³¹

Dr. Gesztelyi Nagy László arról irt, hogy családvédelmi köröket kell szervezni falun, mert a család az állam molekuláris eleme. Az egészséges családok jelentik az egészséges nemzedékeket.¹³²

Dr. Becker Vendel, tanítóképzőintézeti főigazgató "Iskolaszannotórium" c. cikkében arról irt a Szegedi Napló 1935. nov.21-i számában, hogy a gyermekvédelem szorosan összefügg a családvédelemmel. A családot meg kell erősíteni szociális és gazdasági szempontból, ... s lehetőség szerint a megelőzés érdekében kellene áldozatot hozni, - szólt a szerző az írásában.

1936. január 3-án a Délmagyarország a címlapon közölte "Az iskolák hősei" című cikkében a magyar tanítóegyesületek szövetségének budapesti üléséről kapott tudósítást. "Az ülés egyéb se volt fokozottabb erő kifejtésre és még több önfeláldozásra való biztatásnál" - írta a szerző. A nemzet napszámosságainak sorsa az eltelt száz esztendő alatt mit sem változott, az elhagyottság jellemzi életüket. A kongresszuson - ennek ellenére - nem az egzisztenciális érdekekért, hanem a pedagógusokra váró "kulturmisszió" betöltéséért aggodó légkörben tanácskoztak.

Szegeden, a reálgimnázium tornatermében tartották meg a pedagógiai továbbképző tanfolyamot, amelynek keretében neves személyiségek, többek között, dr. Ditrói Gábor, dr. Kispartti János, dr. Várkonyi Hildebrand, dr. Mészáros Gábor, dr. Kramár Jenő, dr. Tomcsik József, dr. Petrányi Győző, dr. Szent-Györgyi Albert tartottak előadásokat.¹³³ Az előadásokon a nevelés és a nemzeti élet problémáiról szóltak a referensek. Kispartti János előadásának legérdekesebb, s a korszak szellemi légkörét ismerő hallgatóinak is

talán a legellentmondásosabbnak tűnő kijelentése az lehetett, amikor ^{arról szónokolt} ~~kijelentette~~, hogy "A tanító ne szolgálja egy párt érdekeit, mert az iskola "nem egy párt, de az egész nemzet érdekeit szolgálja."¹³⁴

Glattfelder ugyanekkor arról beszélt, hogy a tanterőknek tisztában kell lenni azzal, hogy ők nem bürokratikus feladatot teljesítenek - az igazságra kell, hogy oktassák a tanulókat.

A szeminárium keretében 10 előadás hangzott el, amelyet 4890-en hallgattak végig. /X/¹³⁵

A gimnáziumi igazgatók értekezletén dr. Kisparti János vezetésével a középiskolai tanárképzésről és a szak^{le}ció kérdéséről hangzottak el viták.¹³⁶ Az 1936-os év első hónapjában meginduló pedagógiai továbbképző tanfolyam decemberben fejeződött be. A novemberi tanácskozáson "Nevelés és világnézet" címmel a tankerületi főigazgató, Kisparti János tartotta az egyik előadást. Megállapította, hogy a pedagógiai irodalomban észlelhető sok ellentétes felfogás és a nevelés gyakorlatában mindinkább tért hódító specializálás szükségessé teszi, hogy legyen a nevelésnek egységesítő szempontja. Végül is arra a következtetésre jutott, hogy "ezt a vallásos világnézetben találhatjuk meg."¹³⁷ A decemberi előadáson dr. Deer József "Nemzeti öntudat alakulása társadalmunkban" címmel arról beszélt, hogy a "mai értelemben vett nemzetté a magyarság a török korszak megpróbáltatásai idején vált."¹³⁸

Nemcsak a pedagógusok, a szülők körében is felfokozott aktivitással folyt a "pedagógiai képzés", a gyermek^a társadalmi érdeklődés

/X/ Dr. Kisparti János: "Nevelés és korszellem", "A nevelés és a nemzeti élet", "A nevelés és a tudomány, a művészet és a vallás", Dr. Mester János: "Az olasz közoktatásügy reformja", Dr. Szent-Györgyi Albert: "A vitaminok és a gyermek fejlődése", Dr. Várkonyi Hildebrand: "A gyermek lelkiélete", "Az ifjúkor pszichológiája", "A gyermek idegrendszere" címmel tartottak előadásokat.

középpontjába került. "Szülői gondok" címmel tanulságos füzet-sorozatot adtak ki, melynek első száma "A kényeztetett gyermek" címet kapta.¹³⁹ A második füzet címe: "A rosszra hajló gyermek". A nevelés kiinduló pontja az kell, hogy legyen: "Nem hibák vannak a gyermeknek, hanem hiányai." Az összetett lelkitulajdonságok, mint pl. a becsületesség, hazudozás élmények útján sajátíthatók el.¹⁴⁰ Vagyis, a nevelés óriási szerepet kapott a 30-as évek második felében, úgy is mint a korszak problematikájának egyik sarkalatos kérdése, de úgyis, mint jövőt formáló erő-kinevelése.

A középiskolák oktató-nevelő munkájáról a kiemelkedő napi híreken tulmenően az iskola^{értesítők} életéről nyújtottak képet.

A Szegedi Állami Árpádházi Szent Erzsébet Leányliceum 30. évi értesítőjét Schill Fülöp tette közzé. Az oktatás színvonalának bemutatásán túl a tanári kar tudományos munkáiba is bepillantást nyerhetünk az értesítőből. A magyar nyelvről szóló előadás mellett a magyar-olasz kapcsolatokról elhangzott előadást jelentette meg az iskola igazgatója. /Szerzője: Gammerné, Szeráfin Margit./ "Szólt" az igazgató arról is, hogy az utóbbi időben csökkent a tanulók létszáma, melynek egyik oka, hogy az anyagi helyzet sok szülőt visszatart a költséges iskoláztatástól.¹⁴¹

A Baross Gábor^R reálgimnáziumban emelkedett a tanulók létszáma, 261 tanuló járt az iskolába az 1934/1935-ös tanévben - közölte dr. Firbás Oszkár igazgató. Dr. Virányi Elemér a finn és észt közoktatás szervezetéről írt az értesítőben. Dr. Ernyei Jenő: A kétezeréves Horatiusról, Czögler Károly a szegedvidéki vizek puha-testű faunájáról írott tanulmányát közölte az értesítő.¹⁴²

A Délmagyarország munkatársa is a nagyarányú létszámcsökkentést emelte ki tanulmányozván a középiskolai értesítőket. A szegénység, amely igen megnehezítette a családok életét, befolyásolta az általános műveltség és kultúra emelkedését, csak igen lassan

enyhült a gazdasági válság után is. Nemcsupán a középiskolákat, az elemi iskolai oktatás is megnehezítette. Még 1935. július 3-án is arról ad tudósítást a Dm., hogy a sándorfalvi gyermekek ruha-hiány miatt nem tudnak iskolába járni, nincs elég könyv a szegény tanulók segélyezésére. Dorozsmán 11 ezer ebédet és ugyanannyi reggelit osztanak ki a szegény gyermekeknek.¹¹³ /110 gyermekről ír az ujság/. Szegeden ugyancsak működik egy "gyermek-menza, ahol 30 gyermek részesül ingyen ebédben.¹⁴⁴ A gazdasági nehézségek ellenére igyekezett a kormány a ~~közép~~^{nep}iskolákat fejleszteni, építeni. Hóman Bálint kultuszminiszter Shvoy Kálmánhoz írott levelében arról értesítette "Kedves Barát"-ját, hogy a választókerületéhez tartozó, Szeged külterleki elemi iskolák építésére mintegy 50 ezer pengőt, a fejlesztésre 40 ezer pengőt vett programba.¹⁴⁵ Az iskolákat miniszteri bizottság vizsgálja meg, - írta a Dm., 1936. február 2-i száma. Kb. 116 ezer pengőre lesz szükség, a város vállalja a különbözetet. Az 1936. évi februári törvényhatósági kisgyűlésen is "felszólalás" hangzott el az iskolák építéséről, tatarozásáról. Dr. Papp Róbert felhívta a figyelmet arra is, hogy néhány belterületi iskola is életveszélyes. "A vita során méltatlankodó megjegyzések hangzottak el."¹⁴⁶

A pedagógusok rossz életkörülményeinek változatlanóságát bizonyítják, nemcsupán a már említett budapesti tanácskozáson elhangzottak, de az a tény is, hogy a legnagyobb csapás, a munkanélküliség, még a 30-as évek második felében is a legnagyobb gondot jelentette. A Szegedi Napló, 1935. október 9-i száma arról tudósít, hogy a minisztérium által engedélyezett két állásra 24-en pályáztak Szegeden.

Erdődy József, német-francia szakos tanár, aki az egyetem bölcsészeti karán, mint díjtalan gyakornok "teljesített szolgálatot", a főispánhoz fordult támogatásért, hogy a Klauzál Gábor reál-

gimnáziumban megüresedő állást elnyerje.¹⁴⁷ Schmidt Herman, nyugalmazott iskolaigazgató arról ír levelében, melyet a főispánhoz küldött segítséget kérve leánya Schmidt Katalin számára, hogy gyermeke még 1930-ban képesítőzött s még helyettes tanítói megbízatást sem kapott, "szemben vagyonos, de nem tanító szülők gyermekeivel."¹⁴⁸ Tóth József okleveles tanító alkalmazás iránti kérelmét a tanfelügyelő támogatta s még így is csak "ideiglenes alkalmazást nyert."¹⁴⁹ Tóth szegedi iparos szülők gyermeke volt, egy testvére inségmunkásként dolgozott. / Bánhidi /Bunyik/ József, tápéi tanító azzal a kéréssel fordult a főispánhoz, hogy engedélyezze számára, hogy Szegeden lakjon. Kiss Károly a kérelmét a következő pártoló sorokkal továbbította a főispánhoz. "A tanító szerény fizetéséből két középiskolás gyermekét iskoláztatni hazulról Szegeden nem tudja, gyalog pedig nem járhatnak."

Azt javasolta, hogy két-három év időtartamra engedélyezzék az elköltözést és ha az idő alatt "a tanító helyzete nem változik a megerősödött gyermekek Tápéről gyalog is bejárhatnak."¹⁵⁰

Az anyagi nyomor tette kiszolgáltatottá a pedagógusokat, amely ellen dr. Balogh István, alsótanyai plébános is felemelte szavát az 1936. évi októberi közgyűlésen. Ugyanis "statisztikai összeírásokra használják fel a tanyai tanítókat, ami több szempontból is helytelen" - mondotta. /X//¹⁵¹ Balogh plébános nagyon jól láthatta vagy érthette a "helytelenség" miben létét. Hiszen a tanító, aki egyébként is benne élt a társadalmi gondokban, még közelebb került a Horthy-rezsim népnymorához, s esetleg az érzelmeken túlmenően gondolatai, kételyei támadhat^tnak. Nem beszélve arról,

/X/ A Délmagyarország, 1935. március 6-i számában jelent meg az a hirdetés, miszerint: "Tanítókkal készítik el a mezőgazdasági "Statisztikát, mert csak tíz ügyvivő jelentkezett." /Legalább 120 számlálóbiztosra lett volna szükség, de a néhány filléres kereset miatt csak igen kevesen jelentkeztek./

hogy az amugyis kevés szabadidejét áldozza fel a nevelő, akinek ereje, ideje szétforgácsolódik, önképzésre, művelődésre alig maradt ideje, s ereje. Pedig a sokoldaluan művelt és képzett nevelőkre akkor is nagy szükség volt. Erről szólt a Tanítóképző Intézetek tanári közgyűlésén dr. Bálint Sándor, aki rámutatott arra, mennyire fontos lenne a tanító számára a néprajz ismerete is. Ugyanis csak úgy értheti meg a gyermeket, ha ismeri a miliót, amelyben diákja él.¹⁵²

Az értelmiségi elithez tartozó orvosok helyzetében döntő változás nem történt az 1935/1936-os években. Szerepük a város közéleti és tudományos életében továbbra is központi helyen állt, sőt a közegészségügy fejlesztéséért folytatott harccal tovább erősödött. 1935. szeptemberében a belügyminiszter Sajó Lajos dr. személyében új közegészségügyi felügyelőt nevezett ki a városba.¹⁵³

"Az új tisztifőorvos számos reformot tervez" - közölte a Dm., 1936. július 4-i száma. Legfőbb célja az évről-évre fellépő tifuszbajrány megszüntetése volt.

A városban és elsősorban annak külterületén a tifusz mellett súlyos gondot jelentett a tbc-s betegek óriási száma és a trachoma gyógyítása. A Szeged környékén élő mintegy 2000 trachomás beteg gyógyítását kívánta elérni az az öt trachoma-orvos, akik a tanyai iskolákban kezdték meg munkájukat 1935. január 15-én. Névszerint: Dr. Koturnya Mária, dr. Bolemann Ferenc, dr. Gaál Károly, dr. Szabó Szilárd és Kiszely János.¹⁵⁴

A tisztifőorvos, a polgármesterhez intézett beadványában "megdöbbentő képet fest Szeged közegészségügyi viszonyairól", s javaslatot is tesz az egészségügyi körzetek felállítására, illetőleg átszervezésére - írta a Szegedi Napló, 1935. április 28-i számában megjelent hirdetés szerzője. A csecsemőhalálozás, a gümőkórús mortalitás a nemibetegségek egyre jobban terjednek a külterületeken, közli a tudósítás.¹⁵⁵

A szegedi orvosegyetem legkiválóbb professzorai közreműködése és irányítása mellett indult meg a tbc-s gyermekek gyógyításáért folyó harc. Az egyesület kiállítást is rendezett propaganda céllal. Végül is külföldi, lengyel, német, olasz országos bizottság érkezett a városba s lehetőség nyílt összehasonlító, elemző munkára. Hivatalos angol plakátokat is kiállítottak.

"A szegedi klinikák és intézetek rendkívül értékes anyagot mutattak be." A tényeket a tennivalókkal együtt tárták fel. Szeged

"majdnem mindenütt az utolsó helyen áll" - közli a szomorú helyzetet a Szegedi Napló munkatársa.¹⁵⁶ Dr. Petrányi Győző

vállalta az orvosfelügyeletét annak a fekvőcsarnoknak, amely a rókusai elemi iskolában nyílt meg és 40 fiú és 40 leány gyógyulását hivatott szolgálni./X/ ¹⁵⁷ A professzor felszólalt az

Alföldkutató Bizottság diszközgyűlésén is, ahol szintén a gyermekek tuberkolózis vizsgálatára tett javaslatot. Ugyanekkor Várkonyi Hildebrand gyermekvédelmi szakosztály felállítását javasolta.¹⁵⁸ Az egészségügy fejlődése csak igen kis mértékben

haladt előre a városban. Az új orvosi törvény értelmében huszonkét tiszti orvos lesz Szegeden, és megalakul az Egészségpolitikai Társaság szegedi fiókjá is - közli a hirt a Dm., 1936. február 26-i és március 6-i száma. A fióktársaság célja a népegészségügy ápolása, magasabb színvonalra emelése. Elnöke: Kramár Jenő egyetemi tanár, alelnökök: dr. Ács Sándor, dr. Karácson Aladár, dr. Szlávik Péter. Titkár: Ivanovits György egy.m.t.¹⁵⁹

/X/ Móravárosban 15 ágyas fekvőcsarnok építését kezdték el"... Itt 50-60 ágyra lesz szükség - tudósít a Szegedi Napló, 1935. április 16-i száma. A Délkerületi Fogorvos Szövetség vezetője, Göllner Lajos, egyetemi magán tanár bejelentette, hogy társaival hajlandó a gyermekek fogát megvizsgálni és a rászorulókat kezelésben részesíteni. A gyermekek 95 %-ának a fogá nem egészséges.

Ivanovits professzor az Egészségpolitikai Társaság gyűlésén arról beszélt, hogy "A csecsemőhalandóság itt a legnagyobb, a tuberkolózis itt pusztit legerősebben, a tifusz valóságos népbetegség. Az egészségügyi hiányosságokra utaló tényként említették a felszólalók, hogy százezer lakosra 997 betegágy jut a városban.¹⁶⁰

Az orvosegyetem tanár professzorainak a népművelő, gyógyító tevékenységük mellett munkájuk szerves részét jelentette a tudományos kutatás. E területen Rusznyák professzor és két tanársegéde, Karády István és Szabó Dénes kiemelkedő sikert értek el. A műtétek utáni szivgyengesség miatt fellépő halálozások számának csökkentését sikerült elérniük a histamin kezelés alkalmazásával.¹⁶¹ Szent-Györgyi Albert professzor, - akit a Jugoszláv Orvos Egylet is disztagjává választott¹⁶² - a városban megélénkült pedagógiai, gyermek-egészségügyi felvilágosító munka mellett - a társadalmi, politikai küzdelmektől sem tartotta távol magát. Az orosházi Rotary kongresszuson a "tudományos kutatások válságáról" beszélt a professzor. Ennek okát két tényezőben látta. Az egyik ok mondomta, a produkció túltengése, a másik az emberirtási tendencia elhatalmasodása. Beszédében egyértelműen foglalt állást a nemzetek békés egymás mellett élésének szükségessége mellett. Tapasztalata az, hogy Európa nemzetei egymás kiirtására törekednek. Az emberiség sorsának javulását abban látja, hogy tudományos kutatások helyett etikai célokra kellene fordítani a pénzt. A Népszövetségtől és a parlamentektől nem várható az emberiség égető problémáinak megoldása. Ez az emberi szivekben ~~van~~ ^{van}.¹⁶³

Az előző fejezetben arról szóltunk, hogy az értelmiségi réteg egyik legjobban megfizetett csoportját az orvosok alkották. Ennek ellenére anyagi helyzetük, egzisztenciájuk nekik sem volt gondoktól mentes.

1935. januárjában három kórházi orvos azzal a kéréssel fordult a városi közgyűlés pénzügyi bizottságához, hogy sorolják őket magasabb fizetési osztályba. Arra hivatkoztak, hogy a magán praxis gyenge, a kórházi osztályos főorvos fizetése nem biztosítja azokat az életkereteket, amelyeket munkájukért joggal elvárhatnának.¹⁶⁴

Az "Orvosszövetség sajtóperéről" szóló tudósítás kapcsán értesülhetünk arról, hogy "Szeged 235 orvosa közül 25 % nem tagja a szövetségnek. Ezek kis jövedelmű, kezdő orvosok".¹⁶⁵ Az orvosi állások elnyeréséhez ugyanugy mint más értelmiségi pályákon is, igen komoly összeköttetés kellett, Dr. Ördög József, Dr. Sztranyavszki Sándornak, a NEP országos elnökének pártfogoltja volt. Ezért nyert "behelyettesítést" Szeged-Felsőtanya III. kerületében, mint tisztii főorvos.¹⁶⁶

Mint már említettük az egyetem a város szellemi életének újvált irányítójává, hogy az előadásaival összekötő kapocs tudott lenni a tudomány és a mindennapi élet problémáinak megvilágításával a széles tömegek és az egyetem között, valamint arról, hogy a hiányosságokat nyíltan feltárták a város vezetői előtt, s részt is vállaltak az égető gondok megoldásából.

Az irodalmi élet egyik szervezője, irányítója a Dugonics Társaság volt továbbra is. A Délmagyarország tudósítója arról számol be cikkében, hogy 1935. januárjában anyagi nehézségek és halálozások miatt egyszerre tartja meg az 1933. és 1934. évi közgyűlését az irodalmi társaság.

A közgyűlés tiszteletbeli tagjává választotta Juhász Gyulát.

Dr. Sik Sándor lett az egyik alelnöke a társaságnak. Igazgatósági ~~taggá~~^{elt} taggá dr. Mészöly Gedeon és dr. Polner Ödön tanárokat választották. A megüresedett rendes tagsági helyre: Buday Györgyöt, dr. ^{Csekey} Csiky Istvánt, dr. Diósi Gézát, dr. Kovács Józsefet, dr. Su-

rányi Unger Tivadart, Dr. Tettamanti Bélát, dr. Ortutay Gyulát és dr. Baróti Dezsőt vették fel.¹⁶⁷

A felolvasó ülések anyagát áttekintve nem rajzolódik ki előttünk egyetlen kiemelt területe sem az irodalomnak, amely középponti helyet foglalt volna el a társaság munkájában. Az égető társadalmi gondok sem tükröződtek a bemutatásra kerülő művek, vagy az elhangzott előadások kapcsán. A legpolitikusabb irodalmárnak továbbra is Berczeli ^AKároly tekinthető, aki "Drámai magyarság és magyar dráma" címmel írt cikket. A következő gondolatot idéznénk a cikkből, amely korának társadalmi-politikai birálataként is felfogható: "A drámairónak nem kell panaszkodnia"; a magyar történelmi múlt ontja a hősokeket. S a jelen? A nemzet drámaisága szinte a végletekig fokozódott. "Véleménye szerint a drámairó sem lehet egyéb, még a legszűkebb nemzeti keretek között sem, mint a világgondolat prófétája."¹⁶⁸

Berczelinek^{akinek több} tanulmányát, és folytatásos regényét is közölték a helyi lapok, az egyik kiemelkedő képviselője volt ezekben az években a város irodalmi életének.

Mint drámairóról úgy nyilatkozott róla Mukoharay Elemér, a budapesti avantgardisták egyik kiváló képviselője: "... Nálad a művészi élmény: élő valóság. Azokban, akik a Te újabb jelentkezésedet csak a ma szemével tudják nézni és a ma rendszeresített birálata alapján tudják csak bírálni, meglehet a mának minden praktikus kelléke, de hiányzik belőlük a jövőnek, a jövő kívánságának még a szikrája is."¹⁶⁹

Az a veszteség, amely Móra Ferenc halálával érte a várost talán igazából csak az évek mulásával jelentkezett. 1935 és 1936-ban a Dugonics Társaság, de a Magyar Ujságírók Egyesületének szegedi osztálya is felolvasó üléseken emlékezett meg neves írójáról. Az 1935. évi februári ülésen Banner János titkár: Móra és a Dugonics Társaság címmel tartott előadást. Móra "Magánügy" című novelláját

Szalay József olvasta fel. Kiskunfélegyházán Sik Sándor emlékezett meg Móráról.¹⁷⁰ Cserzy Mihály egy kiadatlan Móra-vers kapcsán, az alábbi gondolatait tette közzé a költő-Mórának: "A vers az az igaz gyöngy, amelyért le kell menni az embernek a lelke mélyére. Ez a világ meg... tudod, ez a világ nem arra való. Ebben prózát szabad írni." ¹⁷¹/1920. február 16./

Nemcsak az 1920-as évek, a 30-as évek második felének politikai arculatát sem találta volna Móra a versírás kedvező korának, hiszen a társadalmi válság egyre érezhetőbbé, szembetűnőbbé vált. Éppen ezen tényekre hivatkozva dr. Goitein Gábor, a kaposvári Berzsenyi Irodalmi Társaság tagja, Móra Ferenc írásairól, mint a családiélet apothéozisáról beszélt a Dugonics Társaság felolvasó ülésén. Véleménye szerint Móra a legdrágább árut, a mosolyt hordta szét az országban. "Ő az arcokat nem kívülről, hanem belülről szépítette, a szivek~~en~~ keresztül.

Ma, amikor mindenütt a családi élet válságáról beszélnek Móra írásait sok százezer példányban kellene szétosztani.¹⁷²

A hirlapírás, amely fontos szerepet játszott a város életében megélénkült harcot vivott a közéletben betöltött szerepének fontosságáért, a "vidék" elismertetéséért.

Dr. Hubay László, kuriai bíró, a sajtóperek legalaposabb ismerője 32 évi működése után a városból történő távozása alkalmából a sajtó szerepéről, a sajtószabadságról úgy nyilatkozott: "Törvényeink a sajtónak tágkörű, az erkölcsi világrend és a tételes törvények által határolt teljes szabadságot biztosítanak, hogy bátor szószólója lehessen az igazságnak... Ezzel a szabadsággal élni lehet, kell is, csak visszaélni nem szabad."¹⁷³

Dr. Mike^{cs}ví Ödön sajtófőnök úgy nyilatkozott, hogy "a legkomolyabb segíteni akarással karolja fel az érdekes vidéki ujságok ügyeit, annál is inkább, mert Gömbös programjában a kulturális decentralizáció megoldása is szerepel". S a tisztos vidéki sajtó jelen-

tőségének és közvéleményformáló erejének teljesen a tudatában vagyok."174 A Katolikus Írók és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesületének közgyűlésén Glattfelder Gyula többek között a következőket mondta a hírlapírással és az irodalommal kapcsolatban: "Az irodalom és a sajtó nem lehet vásári portéka", ... veszedelmes, ha az író a pénz szolgálatába jut." Felhívással fordult a sajtó munkásaihoz, hogy "vigyázzanak a gondolat hódító erejére és őrizzék meg függetlenségüket az anyagi civilizáció követelményeivel szemben."175

1936. márciusában Mikecz Ödön "1 órát" töltött a Szegedi Sajtó munkásaival. "Meghallgatta az ujságírók panaszait, kérelmeit." "Beszédük" ugyan nem hangzottak el, de a sajtófőnök "felfogását" is megismerhették a publicisták. "A magyar vidéki sajtó gyöngé, de gyöngé az egész magyar vidék" - mondotta. Arról nyilatkozott, hogy véleménye szerint csak olyan nemzeti politikának van létjogosultsága, amely a vidéket nem tovább sorvasztani, hanem fejleszteni akarja. Nem lehet kivétel ez alól a sajtó sem.176

Shvoy Kálmán, az 1936. évi májusi országgyűlés költségvetési vitáján "a vidéki ujságírók helyzetének javítását sürgette."177

A Délmagyarország, 1936. július 5-én megjelent számában "Sajtó, sajtópolitika, várospolitik" címmel jelent meg írás Shvoy fel szólalásával, a sajtó szerepével kapcsolatban. "Szegednek és a szegedi kulturának szerves része a sajtó is" - szól a bekezdés. Alacsonyrendű munka elvállalásáról ír a szerző, s felemeli szavát az ellen "hogy az ellenzéki sajtó tétessék felelősség" egységpárti hibáért."178

A városháza nagytermében, 1936. augusztus 2-án ujságíró kongresszus kezdődött. Programja: az általános ujságírói problémák mellett, elsősorban a vidéki ujságírás problémái, az ujságírók szociális helyzete volt a megbeszélések tárgya.179 Márkus Miksa elnök a következőket mondta: "A sajtó kérdése nemzeti ügy". Az

ujságírókat, megfelelő módon válasszák ki, mindenféle kétes elemek legszigorubb kizárásával. Iván Mihály arról szólt, hogy "csökkentik a vidéki ujságírók fizetését," pedig Szegeden is van olyan lapvállalat, amely havi 300 P-t, sőt 260 P-t fizet az egész szerkesztőségnek.¹⁷⁹ Pásztor József a sajtót ért bírálatokra reagálva a következőket mondotta: "Olyan kuszált társadalmi, gazdasági, jogi feltételek mellett egyetlen foglalkozási ág sem teljesíti hivatását."¹⁸⁰

A folyóiratok engedélyezése iránti kérelmek csökkentek. Keleti Károly, "Uj Világ" címmel szeretett volna "tisztán keresztény nemzeti irányt szolgáló" lapot indítani. A lap főszerkesztője, dr. Kiss Imre ügyvéd, szerkesztője, Ga^zsó Mátyás, társszerkesztők: ifj. Till Gusztáv és Fodor János. Dr. Kiss Imréről a rendőri jelentés a következőket közölte. Az 1935-ös év tavaszán megindult "Reformnemzedék" és "Magyar Jövő" c. politikai mozgalmakban vezető szerepet játszott.¹⁸¹

A Szegedi Sportujság tulajdonjogának átruházása iránti kérelmet nyújtott be Gálfy Endre ujságíró.

Az ujságot dr. Fehér István szándékozik átvenni. Az ujság címét "Szegedi Hétfői Ujság-ra" kívánja változtatni. Kérte, hogy a lap tartalmát politikai tartalomra is kiterjeszthesse. Kifejezetten kormánytámogató, jobboldali, hétfői lapot szándékozik indítani, szemben a baloldali "Hétfői Rendkívüli Ujság"-gal - írta kérelmében.

"Dr. Fehér István a gr. Festetich Sándor vezetése alatt működő Magyar Nemzeti Szocialista Párt szegedi kerületének titkára. Agilis keresztény, szélsőségekre nem hajlamos fiatalember" - szólt róla a rendőri jelentés.¹⁸²

A szegedi sajtó, elsősorban a Délmagyarország adott lehetőséget a városban élő értelmiségiek számára, hogy kritikái szemmel, a

társadalmi válságból: való kilábalás lehetőségeit kutatva véleményüket a széles tömegekkel megismertessék, s ezzel a szó, ill. az írott betű segítségével formálják a közgondolkodást.

Tonelli Sándor, "Kossuth rapszódiaja" címmel arról írt, hogy mit jelent magyarnak lenni. Véleménye szerint "könnyű fanatikus magyarnak lenni, annak aki tudatlanságból magyar, mert a maga szűk kis magyar világán kívül egyebet sem látott..." De nehezebb, tragikusabban nehezebb magyarnak lenni annak, aki az emberek, nemzetek szokszinü és sokrétü világának ismeretében, világrészek bejárása után tudatosan mer magyar lenni és harcolni ezért a magyarságért, szóban és írásban."¹⁸³

"A világpolitika nagy ütközőpontjai" volt az egyetemen megtartott előadásának a címe. Erről ugyancsak a Délmagyarország, 1935. február 15-i számából értesülhetünk. Előadásában ismételten kifejtette, hogy "a magyar közvéleménynek is meg kell tanulni a világpolitikai méretekben való gondolkodást". A mai kor fejlődése illetve technikai fejlettség nyújtotta lehetőségek "parancsolóan írják elő a nagyobb gazdasági és politikai egységek felé való haladást" - mondta. Birálta a párizsi béke-rendszert, amely igazságtalanságok sorozatát követte el. A Népszövetség s "a politika mai rendszerei elavultak", mondotta Tonelli. A korszak égető társadalmi kérdéseivel, a hazafiság fogalmán vizsgálataival nap, mint nap találkozhatott az olvasó. Tonelli Sándor szerint "akármilyen írásnak a magyar és a hazafias volta nem azon mulik, hogy milyen témakörből meríti tárgyát, hanem ezt kizárólag a felfogás és intenció dönti el, amely szerint íródott." "Az új külföldi eszmeáramlatok" ismertetése is lehet, hazafias cselekedet, ha azokat "magyar erővé alakítjuk át s ha azokat "magyar szemmel" nézzük."¹⁸⁴ Ehhez kívánta az "egységes

nemzeti világszemlélet" kialakítását elősegíteni a közoktatás-ügyi igazgatásról szóló törvényjavaslat, s elsősorban a tanítók, ^{tol} tanárok ^{tol} várták a megvalósítását, nagy szerepet szánva a sajtónak is, mely a közvélemény aktiv formálója.

Az 1936. év első hónapjában központi helyen állt, hogy "Baranyi Tibor" főispán lemondása¹ után ki kerül a magas posztra városunkban. Felmerült Dr. Winkler Elemér, gr. Széche^{lyi} Károly és Ney Géza neve is.¹⁸⁵ 1936. február 2-án megjelent napilapok már hirül adták: "Megjelent Imecs György főispán kinevezése", aki- nek "ünnepélyes külsőségek közötti installálásáról" a március elsejei Délmagyarország tudósított. Érdeemesnek tartjuk a polgármester üdvözlő szavaiból két gondolat kiemelését. "A különböző" pártok a város hatóságával a legteljesebb harmóniában" töreked- nek a város javáért munkálkodni. A város lakossága... száрма- zásában és cselekedeteiben demokrata - mondta a polgármester. Imecs György székfoglalójában kifejtette, hogy "a főispán a mindenkori kormány politikai bizalmának letéteményese, akinek elsőrendű feladata, hogy a kormány politikáját a törvényható- ságban érvényesítse. Én ezt "a város autonómiájának és német tradíciójának tiszteletben tartása mellett, a várossal karöltve kívánom ellátni". Megigérte, hogy "örködni fogok a közélet tisztasága fölött." Shvoy Kálmán arra kérte az új főispánt, hogy "legyen szivvel-lélekk el "szegedi", s ne a hizelkedőkre, a "kegyetkeresőkre" hallgasson, hanem a véleményüket bátran kimondókra." A liberális párt nevében dr. Pap Róbert a Szociál- demokrata Párt részéről Láyér Dezső szónkolt.

Még a főispáni beiktatás előtt Shvoy nagy szavakkal festette meg a város, Szeged jövőjét. "Ez a város rálépett már a fejlődés utjára", azon kell munkálkodni, hogy ne álljon meg ezen az uton. Legfontosabbnak a szociális problémák megoldását tar- totta. "Munkával kell segítségükre lenni a munkátlanoknak". -

mondta.¹⁸⁶ Ugyanerről szólt Makray Lajos, amikor a 30-as évek problémáit az alábbiakban jelölte meg: "az ember, a család, a munka, a magántulajdon kérdése" megoldatlan, nincs összhangban a társadalmi érdekekkel. Lehetővé kell tenni, hogy "mindenki, aki akar, dolgozhasson", hiszen "ma nem 8-10, de 1-2 gyermek felnevelése sem lehetséges" - hangzott el a kemény bírálat a rendszer gazdasági, társadalmi gondjairól azon az előadáson, amelyet a Szegedi Katolikus Nővédő Egyesület szervezett.¹⁸⁷

A város színházi és zenei élete sok vitát váltott ki, szép, értékes elismerésekben részesült az 1935-1936-os években. A legfőbb gondot e téren is az anyagi nehézségek megléte és a mind jobban érezhető vidéki elszigeteltség jelentette. A Filharmónikus Egyesület választmánya nagy felháborodással fogadta a rádió azonnali válaszát, hogy "megtagadta a szegedi filharmónikus hangversenyek közvetítését." A magyar rádióknak nem ez az első szembehelyezkedése e vidék érdekeivel és nem ez az első barátságtalan aktusa e vidék kulturájával szemben" - írta a Délmagyarország 1935. március 8-i száma. Liszt Ferenc emlékére "nagyszabásu" zenekari zongora és orgona hangversenyeket rendeztek a városban./X/¹⁸⁸

A színház igazgatója Sziklai Jenő volt, akinek megbízatását 1941-ig meghosszabbították "ezzel is lehetővé téve" a komoly színházi munka folytatását.¹⁸⁹ A színházi munkával pedig nem mindig volt elégedett^{sem} a kritika sem, pedig a közönség. "Az ur katonái" című darab rendezését "rég idejét múlt"-nak tartották,

/X/ A filharmónikusok Liszt-hangversenyén Fricsay Ferenc vezényletével: "A Hunok csatája" Les preludes Gande Galoppe chromatique és az I.F-dur*hangzott el. * rapszódia Szatmári Tibor az A-dur zongoraversenyt játszotta, Kertész Lajos pedig énekelt.

/Dm., 1936. január 28./

de elégedetlenség volt azért is, mert "kevés közönséggel ment" a darab. A széles közönség hangját szólaltatta meg az 1936. február 1-én megjelent vezércikk a Délmagyarország hasábjain, amely sürgeti "a közönség legszélesebb rétegeinek tartós beszervezését biztosító új és bevált módszereinek" alkalmazását.¹⁹⁰ Horváth Árpád arról ír "Ma és holnap a szinpadon" című cikkében, hogy a "színház önmagában keresse a kivezető utat" - a válságból, amelyről "ma nagy és bő divat beszélni". "A közönségnek művészetet és művésziéni kell nyújtani."¹⁹¹ 1936. április 2-án Berczeli A. Károly darabját, a Sámson és Delilát "mutatta" be a városi színház, Könyves Tóth Erzsébet főszereplésével.

A Szegedi Napló munkatársa így írt az eseményről: "... örülünk annak, hogy a szegedi városi színház igazgatója alkalmat adott arra, hogy Berczeli A. Károly, a tehetséges és eredeti fantáziájú író új törekvésű alkotását szülővárosának szinpadán szólaltassa meg."¹⁹² Az öröm korainak bizonyult. A darabot a siker ellenére "érthetetlenül" levették a műsorról.¹⁹³ A színház műsorpolitikájával a későbbi hónapok előadásai sem békítették meg a közönséget. /X/ "Kulturpolitika" címmel a Délmagyarország tárca felelőse arról ír, hogy "a kulturpolitikát a városnak kell diktálnia". A színházban pedig az történik, amit az igazgató akar. "Az eddigi színházpolitika csak azt eredményezte, hogy elsején pontosan megkapja a fizetését mindenki."¹⁹⁴ Hont Ferenc arról írt cikket a "Tükörben, hogy a sztár és a nagy színész^{nem} azonos fogalmak". "Napjainkban az életkörülmények rosszabbodása miatt... a színészt nem a művészete avatja sztárrá, hanem azok a tulajdonságai, amelyek magánéletében és a szinpadon alkalmassá teszik őt a közönség önámító vágyálmainak megtestesítésére". A színházak, a színművészet továbbfejlődését abban látta Hont, hogy "nagy színészeket foglal-

/X/ A színház műsora: Svihákok, Házasság, Csárdáskirálynő, Póstásfiú és huga, Bajazzok /vendéjáték,/ Csodahajó.

/1936. március 28. Dm./

Prandelló: IV. Henrik

/1936. május 19. SzN.//

koztató, egységes szellemű együtteseket" kell alakítani. Az igazgató, rendező feladata az kell legyen, hogy segítse elő a színészet szellemi és erkölcsi megújodását" ne a formai kísérletezésre törekedjen csupán.¹⁹⁵

A szabadtéri játékok folytatását és folytonosságának szükségességét a város valamennyi vezető embere fontosnak, a város szempontjából kívánatosnak tartotta. A szervezés; a műsorok összeállítása, a művészi színvonal megtartása nem kis gondot jelentett.

1935. nyarán a játékok nagy réseménye volt a milánói Scala vendégjátéka. Mascagni vezényletével a Parasztbecsület előadása óriási siker volt. 1936. február 18-án még olyan hír jelent meg a Délmagyarország hasábjain, hogy "tovább tart a bizonytalanság az ideai szabadtéri játékok megrendezése körül". A polgármester Márkus Lászlóval és Janovics Jenővel folytatott tárgyalásokat, de hajlandó lett volna Sziklait is meghívni^{pízn}, ha garantálta volna a művészi színvonalat. Végül is Janovits Jenőt hívta meg a város a szabadtéri játékok rendezésére.¹⁹⁶

A szabadtéri játékok felszerelési tárgyainak vételárára 17 ezer pengő kölcsönt kellett felvennie a városnak.¹⁹⁷ A műsor terv összeállításába igen sok személy beleszólt, Imecs György-től Szalay József dr-ig, olyan személyiségek is, mint pl. Ditrói Gábor dr. szemész professzor. A műsor: Az ember tragédiája, Bizánc és a János vitéz. Mindhárom darabot három előadásban kívánták bemutatni. A Bizáncot ^{Herczeg} Heirig Ferenc írta át, és főszerepeit Beregi Oszkár és Bulla Elma játszották.¹⁹⁸

A Szabadtéri Játékok részben idegenforgalmi szempontból is központi helyet foglalt el a város művészeti életén belül. A város idegenforgalmának fenntartása azonban egyre súlyosabb gondot jelentett. Az Idegenforgalmi Hivatal új vezetője, Szekerke Lajos dr.

sem tud csodát művelni, a lelkesedéssel nem tudja az idegeket megfogni, ezt csak "a torony alatt képzelik." ¹⁹⁹ - mond kritikát a város vezetőinek gazdasági művészeti irányításáról a Szegedi Napló munkatársa. E tényből is kitűnik, az anyagi gondok nem enyhültek, sok szép elképzelés, művészeti élet fel-frissítése anyagi alapok hiányában szinte lehetetlen volt. Igen fontos esemény volt a város zenei életében, hogy Király-Kőnig Péter távozása után dr. Belle Ferenc lett a zeneiskola igazgatója. ²⁰⁰ A zenei élet talán az összes művészeti ág közül messze kimagaslott, mind változatossága, mind művészi színvonalában tekintetében. A szegedi muzsikuskok híre már nemcsak az országhatáron, de a tengeren túl is megbecsülést, hírnevet szerzett a városnak.

A képzőművészetről mindezt nem tudtuk elmondani az előző éveket vizsgálva. Mostoha gyermeke volt a művészet ezen ága a városnak, annak ellenére, hogy híres festőkkel, grafikusokkal, szobrászokkal dicsekedhetett.

1935. február 2-án örömteli hírt közölhetett a Délmagyarország. A MTA a Weiss Fülöp alapítvány kamataiból kiadandó képzőművészeti jutalmat Rerrich Béla szegedi templomtéri épületcsoportjának ítélte oda. Még ennél is nagyobb örömet jelentett a jövő képzőművészeti életének alakulása szempontjából, hogy "fiatal" és "ujabb" szegedi festők egy csoportja azt tervezi, hogy életre kelti az Alföldi Művészek Egyesületét, megalakítják a Nyilassy-asztalt. "Uj tervekkel, új lelkesedéssel akarják kezükbe venni a művészet ügyét." ²⁰¹ A jövő művészeti életének felpezsdítését ^{sokan} ~~abban~~ kívánták, elsősorban maguk a művészek, akik fájó szívvel kellett tudomásul vegyék, "akiknek egyetlen protektoruk a tehetségük", bizony háttérbe szorulnak azokkal szemben, akik mögött "képviselő-nagybácsi vagy az államtitkár -kereszt apa" áll. ²⁰² A városvezetést is gyakran érte bírálat ezekben az

években, hogy nem nyújt segítséget, nem teremt a művészek számára "olyan helyzetet", amely nem tenné szükségessé a "köz-igazgatás zaklatását" egy-egy kép eladása kapcsán. /X/ ²⁰³

A neves szegedi festők, mint Zombory Lajos és Nyilassy Sándor, Parobek Lajos, Dorogi Imre, Felföldi János részvételével és "több fővárosi" és vidéki piktor munkáit láthatta a közönség a Szegedi Képzőművészeti Egyesület tavaszi tárlatán. A kritika a következő összegző jellemzést adta a szegedi festők képeiről: "... a művészi felfogás széles, de mindig artisztikus értelmezését" találhatjuk a tárlaton. ²⁰⁴

1936. augusztusában az Ujszegedi Kaszinó rendezésében is gyönyörködhetek a festészet rajongói a legnevesebb művészek alkotásaiban. Nyilassy Sándor, Heller Ödön, Károlyi Lajos, Parobek, Dinnyés, Tóbiás, Felföldy Mihály, Erdélyi Mihály, Vinkler László válogatott reprezentatív képeit mutatták be. "A kiállítás színvonalát Tápai Antal szobrai emelték". Felföldi Mihályról úgy ír a kritika, mint egyik legjobb festőről, akinek képeiről "derüs lélek", "igazi piktor kedély" sugárzik. "Képei kiforrottak, artisztikusak." Erdélyi Mihály a modern pikturát képviselte ²⁰⁵ az említett tárlaton kívül a Tömörkény Társaság rendezésében is bemutatta gyűjteményes képanyagát. Erdélyi az 1936. évi velencei bienálén "a nemzetközi zsüri előtt kiváló sikereket ért el." ²⁰⁶ Ugyancsak elismerően ír a kritika Balogh Margit kiállításáról.

A festőművész "Szeged művészi életének egyik legérdekesebb ^{re} képrezentánsa", akinek "egész sor akvarellje olyan, mintha költeménykötet volna, zsongó, lelket melegítő melódiák". A képein a régi mezővárosok egyszerű, közvetlen hangulata árad, "benső történeteket mesélnek a képek, a múlt és jelen között össze-

/X// Az Erdélyi által megfestett Móra Ferenc portréről van szó, amelyet Csók István jószívvel ajánlott a városnak megvételre.

kötő kapocs ez a hangulat,¹ -írta a Szegedi Napló tudósítója a tárlatról.²⁰⁷

A Képzőművészek Állandó Kiállítása címmel új vállalat indult" meg, 1936. októberében. „Hivatva van új életet vinni a mi városunk tespedő művészeti forgalmába" - szól a Markovits Miksa által kigondolt kezdeményezésről a tudósítás.²⁰⁸

A "tespedő művészi forgalom" olyannyira súlyosan érintette a városban élő alkotókat, hogy Dinnyés Ferenc butorait 160 pengő kereseti adó fejében lefoglalták. A festőművész "3 év óta egyetlen képet sem tudott eladni, kivéve amit lakbér fejében a város átvett."

"Szemben találta magát az 1936-i elzárkózással: nincs pénz!"²⁰⁹

1936. decemberében megközelítőleg 200 Nyilassy kép került kiállításra. A városi muzeum 400 pengőért vásárolta meg "Vasárnap délután a Tiszaparton" c. festményt. Képeit a legtehetősebb értelmiségiek vásárolták: Tunyogi Csapó János, Vinkler Elemér, Szalai József, Farkas Béla.²¹⁰ Az év utolsó hónapjában Dr. Mészáros Gyula, művészeti és művészettörténeti szempontból rendkívül értékes gyűjteményét mutatták be a Kulturpalotában. A kiállítás anyaga "dokumentuma annak, hogy a népvándorlás korabeli nemzetek művészeti forrása Bizánc volt".²¹¹ Pfeifer Elek festőművész tanár tárlatában is gyönyörködhettek Szeged lakói. "Pfeifer a haladó konzervatívizmus híve. Naturalizmusa a XX.sz. lelkeségétől átítított művészetlátás, amely rajongó tisztelettel veszi tudomásul az optikai tárgyilagos benyomást." ... Tájképeivel a francia impresszionistákhoz áll közel" - írta a kritika a kiállítás kapcsán a művésztanárról.²¹²

A tavaszi tárlatról szóló híradás kapcsán már említettük Tápai Antal nevét, aki a művészek megbecsüléséről, munkájuk elismeréséről sajnos nem sok jót tapasztalhatott. "A Művészi Tanács háromszor dolgoztatta át Tápai Antal szobor-tervét", melyet a

Hősök kapuja megvalósításához készített. A művész úgy nyilatkozott a megalázó eljárásról: ..." az efféle eljárások alkalmasak arra, hogy egy művészt egészen elkésersítsenek és kiöljék belőle az alkotás vágyát".²¹³ A Délmagyarország munkatársa "Miből élnek a szegedi képzőművészek" címmel irt cikket az említett gondok miatt is. A városban élő képzőművészek "élete mostohább, mint az ország többi városában. Innen minden művész menekülni igyekszik". Igen éleshangu bírálatot mondott a szerző a város vezetéséről, hiszen művészetpártolásról szólni sem lehet ezen években.²¹³

Mint képzőművészeti eseményt, feltétlenül meg kell említenünk, hogy 1936. áprilisában megkezdték a már említett Hősök Kapuja építését. Ehhez a kultuszminiszter 40 ezer pengővel járult hozzá.²¹⁴ Aba-Novák Vilmos freskó-terveit júniusban mutatta be egy műértőkből álló bizottságnak. A tervet több szegedi vonatkozású háborús jelenettel egészítik ki és a muzeumban kiállítják, közli a Szegedi Napló, 1936. július 26-i száma. Az egyetem mellett a Kulturpalota volt a város művészeti életének egyik központja. Móra Ferenc halála után nagy érdeklődés kísérte, hogy ki kerül az intézmény élére."dr. Csollány Dezsőt választotta meg a kisgyűlés a városi muzeum őrének - közölte a hírt a Szegedi Napló június 23-i száma. Dr. Csollány Dezső középiskoláit Szentesen végezte. Jogot Szegeden, bölcsész diplomát Pesten szerzett. A bécsi Collégium Hungaricum ösztöndijasa volt. Értékes munkásságot fejtett ki a Nemzeti Muzeum régészeti, néprajzi és könyvtár osztályán. Feltűnést keltett "Avarkori ásatások" című szakmunkája. Sokat dolgozott francia folyóiratokba.²¹⁵

Összefoglalás

Dolgozatunkban kísérletet tettünk arra, hogy bemutassuk a szegedi értelmiség helyzetének változásait a Gömbös-kormányzat idején.

A téma feldolgozásánál nehézséget okozott számunkra, hogy hasonló regionális társadalmi rétegvizsgálattal, amely esetleg mintaként szolgálhatott volna, nem ~~fog~~^{ta} ~~lalkoztunk~~^l.

Némileg fokozta az is gondjainkat, hogy még a marxista szakirodalomban sincs egyértelmű álláspont tekintetben, hogy mely társadalmi csoportok vonhatók az értelmiség fogalmkörébe.

A téma kimunkálására lehetőséget kínált a hatalmas forrásanyag, a levéltári iratok, sajtótudósítások. Bizonyos pontokon túl a források bősége már szinte zavarólag is hatott, s egy idő után le kellett mondani másodlagos jelentőségű források vizsgálatáról.

A kutatást és a megformáló - feldolgozó munkát az könnyítette meg, hogy marxista igényű helytörténeti ill. országos történeti dolgozatok, tanulmányok, monográfiák kijelölték azokat a tágabb társadalmi- történeti kereteket, amelyek között szűkebb témánkat tüzetesebben megvizsgálhatjuk.

A Gömbös-kormányzat időszaka, ahogyan erre a dolgozatunkban utaltunk is, nemzeti történetünkben a totális fasiszta diktatura kísérletét jelenti. Erre egy olyan periódusban került sor, amikor az ország súlyos gazdasági válságban volt, illetve, éppen csak megkezdte a kilábalást abból. Ezek a tényezők voltak a leginkább meghatározóak Szeged társadalmi életének változásainál is.

Ami az értelmiséget illeti, arra próbálunk rávilágítani, hogy ez a társadalmi réteg Szegeden rendkívül sokarcu. Gazdasági, vagyoni tekintetben óriási különbségek voltak az egyes értelmiségi csoportok között. Egzisztenciális viszonyaik is igen eltérően alakultak. Mindebből következően is nagyon differenciált ennek a rétegnek a szellemi arculata, politikai irányultsága.

Általában véve szembetűnő, hogy a gazdasági világválság az értelmiség minden rétegét - sőt, azokat az intézményeket is, ahol a szellemi foglalkozásuk tevékenykedtek - nagyon próbára tette. A válság negatív hatása alól még a leggazdagabbak sem vonhatták ki magukat, bár e csoportok többnyire átvészelték a krízist. Megrendült azonban a pozíciója az értelmiség azon közbülső osztágainak, amelyek a megelőző időszakokban szerény, de biztos egzisztenciát mondhattak magukénak. Közülük szinte tömegesen jutottak csődbe, vagy kerültek reménytelen helyzetbe.

A válság és következményei szinte katasztrófálisan érintették az értelmiség korábban is legelesettebb, legkiszolgáltatottabb csoportjait.

Megállapítható az is, hogy a válságból való kilábalás rendkívül lassan, vontatottan haladt, s nem idézett elő alapvető pozitív változásokat az értelmiség különböző csoportjainak helyzetében.

Ilyen körülmények között jött a Gömbös féle fasiszta kísérlet. Kétségtelen tényként megállapítható, hogy bizonyos értelmi-

ségi csoportok Szegeden sem maradtak érdektelenek a jobboldali politika iránt. Főként, - s sajátos módon - köztisztviselők közül, egyes katonatiszti, ügyvédi, tanári körökből létrejött egy olyan párttömörülés - a Nemzeti Egység Pártja - amely Gömbös és ideológiája hívéül szegődött.

A Gömbös féle demagógia lehangosabb szószólói és követői azok az Egyetemi Bajtársi Szövetségek voltak, amelyek tagjai túlnyomórészt a megrendült egzisztenciájú középosztályból verbuválódtak. Ezek az egyetemista csoportok nem riadtak vissza a brutális atrocitások provokálásától sem. Persze akadtak közöttük szép számmal megtévesztettek is, akik rövid idő alatt kiábrándultak a Gömbös-rezsimből, látva a helyzet kilátástalanságát.

Igyekeztünk ugyanakkor azt is érzékeltetni, hogy tovább élt a szegedi értelmiségi körök progresszív liberalizmusa is. Voltaképpen itt is széles a skála. Ide sorolhatjuk akár a városukat sajátos módon, - és sajátos pozícióból - de mégiscsak szerető, s a fejlesztéséért fáradozó köztisztviselőket, egyetemi tanárokat, írókat, publicistákat, tanárokat stb.

Ez a liberalizmus többnyire hajlandó volt kiszolgálni a konzervatív kormánytörekvéseket, ugyanakkor bizonyos elemeiben fasizmus ellenes volt és polgári demokratikus elveket követett.

Egészében véve úgy tűnik a számunkra, hogy Szegeden az adott korszakban az értelmiségi csoportokból nem sikerült a fasiszta kísérlet számára szilárd bázist teremteni.

Voltaképpen Szegeden, - mint ahogyan még ekkor országos viszonylatban is megbukott ez a törekvés, noha jól kivehető nyomokat hagyott a város arculatán.

Tisztában vagyunk azzal, hogy jó lett volna dolgozatunkban még kitérni az értelmiség néhány életmódbeli, mikrószociológiai vizsgálatára. Ugy éreztük azonban, hogy ez már meghaladta volna eredetileg kitűzött célunkat.

Törekedtünk viszont arra, hogy bemutassuk a különböző értelmiségi csoportok jellegzetes képviselőit, figuráit, s úgy véljük, hogy ezen személyiségek bemutatásával a további kutatómunkához is segítséget nyújtottunk.

Jegyzetek

1. Értelmiségiek, diplomások, szellemi munkások. Szociológiai tanulmányok. Bp., 1978.
2. Hegyi András: Szeged története a Gömbös-kormány időszakában. /1932-1936/ Szeged, 1972.
3. Hegyi András: uo. 16. oldal
4. Hegyi András: uo. 16. oldal
5. Hanák Péter: Magyarország a Monarchiában. Tanulmányok. Budapest, 1975. 355. oldal
6. Uo. mint 1. 8. oldal
7. Hajdu Tibor: Az értelmiség számszerű gyarapodásának következményei a II. világháború ~~előtt~~ előtt és után. Valóság, 1981. 7.sz. 1-5. oldal
8. Balogh Szabolcs: Pedagógusok a két világháború között. /1919-1945/. Budapest, 1963.
9. Uo. mint az 1. 21. oldal
10. Uo. 212. oldal
11. Dr. Balogh - dr. Mann: Az ellenforradalmi korszak felsőoktatási politikájának fő vonásai. Felsőoktatási Szemle, 1970. 3.sz. 134-145. oldal
12. Laczkó Miklós: Szerep és mű. Kulturtörténeti tanulmányok. Budapest, 1981.
13. Magyarország története 8. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.
14. Hegyi András: Uo. 115. oldal
15. Hegyi András: uo. 115. oldal
16. Hegyi András: Uo. 125. oldal
17. Délmagyarország, 1933. február 1. /Továbbiakban: Dm./
18. Szegedi Napló, 1933. január 5. /Továbbiakban: SZN./

19. Csongrád megye I. k. Levéltára. Szeged.
Szeged város főispánjának iratai. 1933. IV. B. 1401 55. d.
1234/33. sz. Továbbiakban: Fpi. IV. B. 1401 x/y sz.
20. Hegyi András: Uo. 125. oldal
21. Balogh-Szabolcs: Uo. 144. oldal
22. Dm. x 1933. január 8.
23. Dm. x 1933. augusztus 27.
24. Dm. x 1933. március 9.
25. Dm. x 1933. március 10.
26. Dm. x 1933. szeptember 29.
27. Sz. N. x 1933. november 4.
28. Dm. x 1933. szeptember 13.
29. Dm. x 1933. szeptember 26.
30. Sz. N. x 1933. október 8.
31. Csaplár Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma.
Budapest, 1967.
32. Uo. 5. oldal
33. Sz. N. x 1933. április 14.
34. Dm. x 1933. szeptember 20.
35. Sz. N. x 1933. november 14.
36. Sz. N. x 1933. április 29. és Dm. x 1933. szeptember 17.
37. Dm. x 1933. február 17. és Sz. N. x május 14.
38. Dm. x 1933. január 24. és március 11.
39. Szegedi Új Nemzedék, 1933. október 7.
40. Dm. x 1933. szeptember 19.
41. Dm. x 1933. március 14.
42. Fpi. IV. B. 1401, 163/1933. sz.
43. Uo. 460/1933. sz.
44. Sz. N. 1933. május 30.
45. Hegyi András: Uo. 125. oldal

46. Fpi. IV.B. 1401, 334/1933.sz.
47. Uo. 409/1933.sz.
48. Fpi. IV.B. 1401, 407/1933.sz.
49. Uo. 93/1933, 98/1933, 99/1933.sz.
50. Uo. 338/1933.sz.
51. Dm.x 1933. február 1.
52. Dm.x 1933. február 24.
53. Dm.x 1933. február 14. és 21.
54. Dm.x 1933. február 11.
55. Dm.x 1933. március 23.
56. Fpi. IV.B. 1401, 162/1933.sz.
57. Uo. 229/1933.sz.
58. Uo. 380/1933.sz.
59. Csaplár: Uo. 191.oldal
60. Uo.
61. Dm.x 1933.szeptember 27.
62. Sz.N. 1933. október 21.
63. Sz.N. 1933.április 5.
64. Sz.N. 1933.október 13.
65. Sz.N.x 1933.december 3.
66. Dm.x 1933.január 1.és február 5.
67. Sz.N.x 1933. október 19.
68. Sz.N.x 1933.november 22.
69. Sz.N.x 1933.október 13.
70. Dm.x 1933. január 22.
71. Uo.
72. Sz.N.x 1933. december 20.
73. Dm.x 1933. augusztus 13.
74. Dm.x 1933. augusztus 24.
75. Dm.x 1933. augusztus 29.

76. Dm. x 1933. október 8.
77. Dm. x 1933. szeptember 24.
78. Sz.N. 1934. október 26.
79. Fpi. IV.B. 1401, 513/1934.sz.
80. Dm. x 1934. február 21.
81. Dm. x 1934. augusztus 2. és 9.
82. Dm. x 1934. szeptember 15. és november 28.
83. Hegyi András: Szeged társadalma a Gömbös-kormányzat időszakában 1932-1936. Acta Hist. Tom.LIIII. Szeged, 1975.
84. Uo. 71. o.
85. Uo. 23. o.
86. Uo. 84. o.
87. Fpi. Uo. mint. 79.
88. Sz.N. x 1935. november 26.
89. Dm. x 1935. február 1.
90. Dm. x 1936. március 12.
91. Fpi. IV.B. 1401, 998-1083/1936.sz.
92. Uo.
93. Sz.N. 1936. december 8.
94. Sz.N.: 1936. november 4.
95. Sz.N. x 1935. október 6.
96. Dm. x 1935. július 7.
97. Dm. x 1935. július 10.
98. Dm. x 1935. július 14.
99. Sz.N. x 1935. szeptember 11.
100. Sz.N. x 1935. szeptember 15.
101. Sz.N. x 1935. szeptember 18.
102. Dm. x 1935. március 28.
103. Dm. x 1935. február 24.
104. Sz.N. x 1935. május 2.
105. Sz.N. x 1935. május 12.

106. Sz.N. 1935. október 27.
107. Dm. 1935. március 23.
108. Sz.N. 1935. november 14.
109. Dm. 1935. február 27.
110. Sz.N. 1935. november 11., november 21., december 8.
111. Sz.N. 1935. június 6.
112. Sz.N. 1935. szeptember 13.
113. Dm. 1936. január 5.
114. Hegyi András: Uo. 47. oldal
115. Dm. 1936. február 15.
116. Uo.
117. Dm. 1936. február 18.
118. Hegyi András: Uo. 48. oldal
119. Dm. 1936. március 7.
120. Hegyi András: Uo. 48. oldal
121. Dm. 1936. február 29.
122. Hegyi András: Uo. 120. oldal
123. Dm. 1936. március 18.
124. Dm. 1936. március 20.
125. Dm. 1936. március 6.
126. Sz.N. 1936. december 4.
127. Dm. 1936. február 7.
128. Dm. 1936. január 19.
129. Balog- Szabolcs: Uo. mint a 8. 214. oldal
130. Uo. 219. oldal
131. Sz.N. 1935. május 1.
132. Sz.N. 1935. június 6.
133. Dm. 1936. január 9.
134. Dm. 1936. február 23.
135. Dm. 1936. február 26.
136. Dm. 1936. március 25.

137. Sz.N. x 1936. november 4.
138. Sz.N. x 1936. december 2.
139. Dm. x 1935. március 10.
140. Dm. x 1935. március 31.
141. Dm. x 1935. július 3.
142. Dm. x 1935. július 6.
143. Dm. x 1936. január 14.
144. Dm. x 1936. március 4.
145. Sz.N. x 1935. október 10.
146. Dm. x 1936. február 27.
147. Fpi. IV.B. 1401 669/1935.sz.
148. IV.B. 1401 240/1936.sz.
149. IV.B. 1401 92/1936.sz.
150. IV.B. 1401 226/1935 sz.
151. Sz.N. y 1936. október 28.
152. Sz.N. y 1936. május 17.
153. Sz.N. v 1935. szeptember 4.
154. Dm. y 1935. január 12.
155. Sz.N. x 1935. április 28.
156. Sz.N. x 1935. május 7.
157. Sz.n. x 1935. május 21.
158. Sz.N. x 1935. május 30.
159. Dm. y 1936. március 6.
160. Dm. y 1936. március 10.
161. Sz.N. y 1935. szeptember 6.
162. Dm. x 1935. január 15.
163. Sz.N. x 1936. április 6.
164. Dm. x 1935. január 25.
165. Dm. x 1935. február 22.
166. Fpi. IV.B.1401 499/1935.sz.
167. Dm. x 1935.január 1.

168. Dm. v 1935. március 24.
169. Sz.N. v 1936. április 3.
170. Dm. x 1935. február 8.
171. Dm. x 1935. február 8.
172. Dm. x 1935. március 12.
173. Dm. x 1936. január 26.
174. Dm. y 1936. január 12.
175. Dm. y 1936. január 31.
176. Dm. v 1936. március 10.
177. Sz.N. y 1936. május 7.
178. Dm. v 1936. július 5.
179. Dm. x 1936. július 17.
180. Dm. x 1936. augusztus 11.
181. Fpi. IV.B. 1401 940/1935.sz.
182. IV.B. 1401 673/1936.sz.
183. Dm. x 1935. február 2.
184. Dm. A 1935. május 6.
185. Dm. x 1936. január 21, 22, 29.
186. Dm. x 1936. február 28.
187. Dm. v 1936. január 10.
188. Sz.N. v 1935. október 22.
189. Dm. v 1936. január 22.
190. Dm. x 1936. február 1.
191. Dm. x 1936. február 9.
192. Sz.N. x 1936. április 2.
193. Sz.N. x 1936. április 8.
194. Dm. x 1936. augusztus 8.
195. Sz.N. x 1936. december 13.
196. Sz.N. v 1936. április 8.
197. Sz.N. x 1936. április 30.
198. Sz.N. v 1936. június 10, 11.

199. Sz.N.γ 1935. szeptember 17.
200. Fpi. IV.B. 1401 77/1936.
201. Dm.γ 1935. március 24.
202. Dm.γ 1935. február 10.
203. Dm.γ 1935. február 27.
204. Sz.N.δ 1935. április 14.
205. Dm.ι 1936. augusztus 1.
206. Dm.κ 1936. augusztus 15.
207. Sz.N.λ 1935. november 20.
208. Sz.N.μ 1936. október 2.
209. Sz.N.ν 1936. október 16.
210. Sz.N.ξ 1936. december 5.
211. Sz.N.π 1936. december 6.
212. Sz.N.ρ 1936. december 13.
213. Dm.σ 1936. július 5.
214. Sz.N.τ 1936. szeptember 2. és Dm.: 1936.február 16.
215. Sz.N.υ 1936. június 23.

1 sz. melléklet

Az egyetemek létszámának felduzzasztása is hasonló irredenta célokat szolgált.

A szomszédos "elmaradott" országokkal szembeni területi követeléseinkhez ugyanis az adott volna jogalapot, hogy a magyar nép kulturáltságánál fogva alkalmas a közép-európai nemzetiségek feletti uralkodásra.

1/ Az egyetemi hallgatók létszámának alakulása

Tanév	A hallgatók száma	Tanév	A hallgatók száma
1909-10	15.820	1930-31	16.053
1919-20	11.929	1931-32	16.002
1920-21	16.538	1932-33	15.766
1921-22	19.717	1933-34	15.694
1922-23	20.815	1934-35	15.088
1923-24	17.329	1935-36	14.216
1924-25	15.582	1936-37	13.821
1925-26	15.200	1937-38	13.228
1926-27	15.020	1938-39	13.219
1927-28	15.459		
1928-29	15.676		
1929-30	15.497		

Dr.Szabolcs Ottó+ Dr.Mann Miklós: Az ellenforradalmi korszak felsőoktatásának fő vonásai. *
Felsőoktatási Szemle.1970.3.sz. 137.old.

2/ Az 1928. évi iskolatervezet megvalósítása csak korlátozott mértékben történt meg. "1936 elején 6874 elemi iskola közül 71 /1 %/ volt 8 osztályos."

Dr.Sárközi István: *Az ellenforradalmi rendszer népiskolapolitikája Magyarországon 1919.aug. - 1944 végéig. *Szeged.1972.Kand.ért.261.oldal.

3/ A művelődési viszonyok alakulása

Iskolai végzettség	1920	1930	1941
Főiskolát	0,9 %	1,1 %	1,2 %
Középiszkola 8.o.	2,6 %	3,6 %	3,9 %
Olvasni és írni tudott	84,8 %	90,4 %	92,3 %
Sem olvasni sem írni nem tudott	13,9 %	8,8 %	7,3 %

Balogh - Szabolcs:
Pedagógusok a két világháború között
/13.old./ 1963.

2 sz. melléklet

1/ Az ellenforradalmi rendszer felsőoktatásának egyik súlyos fogyatékosága volt, hogy a közgazdászok, agronómusok, műszaki szakemberek képzése elmaradt a bölcsészek és jogászok képzése mögött.

Ha összehasonlítjuk az ország egyetlen műszaki egyetemén tanuló fiatalok számát a tudományegyetemi hallgatók számával a következő képet kapjuk:

EGYETEM	Hallgatók száma:		
	1920-21 tanév	1930-31 tanév	1940-41 tanév
	a II. félévben		
Budapesti Műszaki Egyetem	3841	1425	3948
Budapesti Tudományegyetem	5800	5524	4365

/"Pedagógusok a két világháború között" 17.old./

2/ Még jobban megvilágítja az értelmiség szakmák szerinti egészségtelen megoszlását, ha a műszaki szakemberek képzését is megnézzük tagozatonként.

A Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóinak megoszlása tagozatonként:

TAGOZAT	1920-21.	1930-31.	1940-41.
	a II. félévben		
Vegyész	490	15	236
Építész	399	231	173
Mérnök	877	478	410
Gépész	1869	614	932
Közgazdasági	206	57	-
Agrár és állatorvosi	-	-	782
Közgazdasági Kar	-	-	1415

3 sz. melléklet

1/ A Horthy-fasizmus idején a diplomával rendelkező értelmiségiek szakonkénti megoszlása a következőképpen alakult:

Oklevél megnevezése	A megszerzés éve:1930
Mérnök	11.409
Orvos	9.772
Tanár	15.608
Gyógyszerész	3.425
Agrár szakember	6.410
Állatorvos	1.303
Közgazdász	3.209
Pap	6.237
Jogász	27.068
Művész és egyéb	2.444

"Pedagógusok a két világháboru között"
29.old.

2/ 1930-ban mintegy 250 ezer tiszviselő dolgozott az államigazgatásban és a közoktatásban ill. a gazdasági életben.

Ez a szám még kiegészült 20 ezer fő szabadfoglalkozású értelmiséggel, valamint a rendőri-katonaapparátus 40 ezer főt számláló tiszti - tiszthelyettesi gárdájával. Összességében megközelítően 275 ezer fő ez a szám, amely körülbelül megegyezik az érettségizettek számával.

Az 1930. évi népszámlálás 40 ezer embert talált a közoktatás és nevelés területén. Ebből mintegy 20 ezer elemi iskolás tanítót, közel 4.000 középiskolai tanárt, megközelítően 1.000 egyetemi oktatót irtak össze.

10 ezer orvos, 2.000 újságíró és majdnem ugyanennyi színész tevék nykedett hazánkban a statisztikai adatok szerint.

3/ "Az egyetemet és főiskolát végzett, ill. diplomások száma a két világháboru között 80-100.000. fő között mozgott."

/u.a. mint az 1. 29.old./

Életrajzok

Aigner Károly:

Régi szegedi patriciuscsalád sarja. Apja kereskedő volt. Innen eredék a jó kapcsolatai a szegedi burzsoáziával és a viszonylag jelentős vagyona is.

A háboru ügyvédként Marosvásárhelyen érte. Nem a háboru alatt teljesített katonai szolgálat, hanem az ellenforradalom kiszolgálása Szegeden, tették alkalmassá a főispáni funkcióra. A Nemzeti Hadsereg toborzóbizottságának vezetőjeként is tevékenykedett. Szoros kapcsolatot tartott fenn az ellenforradalmi kormány tagjaival. E sok összeköttetés tette lehetővé - kétségtelen politikai ügyessége mellett -, hogy közel 12 évig a kormány bizalmi embere maradhatott a városban.

Aignert úgy tartották számon, mint akinek nagy szerepe volt a város "társadalmi és politikai békéjének" a megteremtésében. Ügyesen tudott lavirozni az egyes társadalmi rétegek között, bizonyos esetekben, mint az uralkodó osztály tehetséges képviselője reálpolitikus is tudott lenni, de kiméretlenül elfojtott mindent, ami zavarta ezt a "társadalmi békét".

Politikai felfogását tekintve Bethlen hívének számított. Nyilván ez volt a fő oka, hogy Bethlen bukása után nem sokkal, őt is menesztették.

Nyugalomba vonulása után közjegyzővé nevezték ki. Ez ismét bizalmi állás volt, de jelentőségében sokkal kisebb, mint a főispáni.

/Hegyi András: Szeged története a Gömbös-kormány időszakában /1931-1936/ a.k.p.j.n./

Baranyi Tibor

Nagyváradon született. Az egyetemet Kolozsvárott és Budapesten végezte. 1907-ben Berettyóújfalu szolgabirájává nevezték ki. A világháboru végén Érmihályfalvára került. Innen a románok 1920-ban el-

mozdították, s elvették birtokait is.

1922-ben jött Magyarországra, ahol először Sztramjavszi Sándor titkára, majd rétsági főszolgabíró lett. Elsősorban a Sztramjavszkival való barátsága tette "alkalmassá" a főszolgabírói pozícióra. De az is, hogy - részben személyes okok miatt is - gyűlölte a nemzetiségieket. Másfelől nem volt merev beállítottságu személyiség, így alkalmasnak látszott valamiféle társadalmi tömörülés megvalósítására.

Baranyi Tibor jó képességű, viszonylag művelt, az uralkodó körök szempontjából előnyös kompromisszumokat is kötni tudó helyi politikus volt.

Olyan uriember, aki a társadalom valamennyi rétegével, osztállyal kész volt tárgyalni és egyezkedni. Meghallgatta a szegény-parasztokat csakugy, mint az értelmiségi vezetőket, a jobboldal híveit és a szociáldemokratákat egyaránt.

"Furcsa módon mégsem tekinthető teljesen Gömbös-kreaturának.

Hiányzott belőle a demagóg hordószónok képessége éppugy, mint Gömbös katonás svádája. Valószínű, hogy elmozdításának ez volt fő oka."... /ua.105-106.oldal/

1933. szeptember 16-án, a Délmagyarország vezércikke a következőket írta - többek között - a főispánról.

"... Tőlünk teljesen távoli politikai irány szegedi exponense. Egészen bizonyos, hogy pártja és kormánya érdekeinek hűséges sáfárja. Különben nem tartanak. Meg aztán vérében van az egyeneség és megbízhatóság. E mellett mindig tud ember lenni. Lojálisan gondolkodó, minden közügyet és magánérdeket felkavaró... ember." Imecs György volt Baranyi utóda a főispáni székben. Erdélyi családból származott. Végig harcolta a háborút, magas hadikitüntetésben részesült.

Az Államrendőrségtől került a belügyminisztérium elnöki osztályára, ahol hamarosan miniszteri titkár lett. Mindössze 40 éves, amikor

szegedi főispánnak nevezik ki. Energikus, Kozma Miklós belügyminiszter jellemzése szerint "a magyar katona mintaképe". Imecs már nem valamiféle széles osztályszövetségre támaszkodva akarta a kormány politikáját érvényre juttatni. Sőt nem is az uralkodó osztály egészére, hanem annak legkonzervatívabb hivatalnoki, katonatiszti, klerikális rétegére támaszkodott. "Katonás magatartása, diktatórikus, ellentmondást nem tűrő személyisége bizonyos fokig kifejezte az uralkodó osztályok koncepciójában végbement változásokat. "Imecs pl. nem egyszer figyelembe sem vette a törvényhatósági közgyűlés döntéseit, sokszor határozott saját belátása szerint. Jó kapcsolatot épített ki a klérussal, elsősorban Glattfelder megyéspüspökkel.* Hivatali portréját nem tudjuk hiánytalanul felvázolni, mivel egész működését nem ismerjük, de benyomásaink alapján úgy véljük, hogy még Baranyinál és Aignernél is kevésbé szolgált a város érdekeit és szinte bizonyos, hogy az ellenzék számára rosszabb volt elődeinél."/107.old./

Somogyi Szilveszter 1934-ig, haláláig volt a város polgármestere. Apja felsővárosi csizmadiamester volt. A fiatal Somogyi iskoláit nehéz körülmények között végezte, kiváló szorgalommal. Közéleti pályáját nagy becsvágygal kezdte, s rövid időn belül nagy sikert ért el. A helyi uralkodó körök fontos megbízatással ismerték el képességeit, igen fiatalon lett főkapitány. 1916-ban választotta meg a törvényhatósági bizottság - Lázár György utódként - polgármesternek. Nagy szerepe volt a proletárdiktatura felszámolásában és az ellenforradalmi rend szegedi konszolidációjában.

"Tagadhatatlan, hogy Somogyi a maga módján szerette a várost és volt szerepe abban, hogy a 20-as évek nagy építkezései, beruházásai - természetesen ellenforradalmi célok érdekében - megvalósuljanak Szegeden."

Lefelé szeretett parancsolgatni és nem nagyon türt ellentmondásokat.

"Kétségtelenül jó politikai képességeire vall az is, hogy - bár Aignerhez hasonlóan Bethlen politikai felfogásához közelállónak vallotta magát - meg tudott maradni Gömbös kormányzásának időszakában is."

"Mélységesen vallásos volt. Szorosan együttműködött a katolikus egyház szegedi hatalmasságaival. A szociáldemokratákat gyűlölt ellenségeinek tartotta.

/ua. 109. oldal/

Pálfy József is tősgyökeres szegedi volt, s a közéleti pályája is szülővárosában indult el. Apja gyáros volt, a szegedi burzsoázia legrégebb generációjához tartozott. Pálfy magatartásában sokkal több humánus vonás fedezhető fel, mint elődeiében.

Mint jogi doktor, karrierjének első sikere az volt, amikor 1918-ban országgyűlési képviselő lett. Az 1920-as évektől Somogyi Szilveszter helyettese volt. Mint polgármesterhelyettes igyekezett jó kapcsolatok kiépítésére a város valamennyi társadalmi csoportjával. Különösen a fináncburzsoáziával volt szoros a kapcsolata. Nem mondható el ez a helyi katolikus klérussal kialakult viszonyáról. A polgármesterré választását Glattfelder nem is fogadta örömmel, de ellene sem tett, hiszen tisztában volt Pálfy népszerűségével. Mint polgármester igyekezett komolyan venni a város autonómiáját. Egyik kijelentésében azt hangoztatta, hogy "a várospolitikát nem szabad alárendelni az országos politikának." Városszeretete önzetlenebb, "mentesebb volt az egyéni törekvésektől", mint elődjéé. "A város minden polgára, egész Szeged polgármestere akart lenni". Politikai nézeteire a korábban szabadkőművesnek mondott elvek után liberális ~~nézeteiket vallásnak tartotta magát~~ szemlélet volt jellemző a 30-as években.

Egyébként "büszke volt társadalmi és politikai függetlenségére", amely valójában nem is volt lehetséges az adott korokban.

A kormánypolitikát ő is mint minden más vezetőtársa ki kellett, hogy szolgálja, a város uralkodóköreinek is igyekezett megfelelni.

Mégis "egy árnyalattal különb volt, mint a helyi vezetőkörök más képviselői."

/uo. 109-110. oldal/

Glattfelder Gyula

Csanádi megyéspüspök, m. kir. titkos tanácsos, a felsőház tagja.

Budapesten született 1874-ben,

1896-ban szentelték pappá,

1911-ben nevezték ki csanádi püspökké.

"Egyházmegyéje élén nemcsak a lelkiekben, hanem a kulturális és nemzeti életben is hivatott vezetője a magyarságnak."

A háború idején segítette a bajbajutott emberek életén.

1923-ban a román kormány kiutasította Temesvárról, ekkor került Szegedre.

Számtalan egyházi és kulturális intézmény létesítésével növelte hírnevét.

/A Keresztény Magyar Közéleti Almanach

alapján 318-319. oldal/

Tonelli Sándor Nógrádverőce:1882. június 2. - Budapest,1950.juli.19.
Közgazdasági író. 1908-tól 1912-~~ig~~ az Országos Iparegyesület
Titkára. 1913-1941-ig a szegedi Kereskedelmi és Ipari Kamara
Titkára, majd főtitkára. Főbb művei: Ultónia. Egy kivándorló hajó
története. /Bp.1929/ A kereskedelmi politika új utjai./Szeged,1934/
Az emberi civilizáció kezdetei./Bp.1936/ A szegedi Kereskedelmi
és Iparkamara 50 éves története. /Szeged,1940/
/Magyar Életrajzi Lexikon II.kötet. 881.oldal/

1934-ben ünnepelte a 60. születésnapját a püspök. Ez alkalomból a következő érdemeit emelte ki a Délmagyarország: "Igen sok alkotás fűződik nevéhez.

A Szent Imre Kollégium, a tanári internátus, a kis szeminárium, a teológiai főiskola megalapítása, a fogadalmi templom építésének befejezése, a püspöki palota felépítése."

/Dm. 1934. február 25./

1935. május 14-én a Szegedi Napló arról adott tudósítást, hogy Pálffy polgármester ünnepélyes külsőségek között nyújtotta át a megyéspüspöknek a város diszpolgári levelét. Többek között "a tudományt, a komoly művészetet és az irodalmat pártoló és művelő tevékenységéért." Balogh István alsótanyai plébános kérésére Kállay Miklós miniszter levélben méltatta Glattfelder munkásságát. Elsősorban, mint a szegényeket pártfogoló embert mutatta be a megyéspüspököt. "... a csanádi egyház megye területén sok az inséges gazda, sok az ügyes-bajos kisember. Ezeknek a bajait Glattfelder Gyula a palástja alá fogja és időnként elhozza nekem Budapestre. Sajnos nem mindig tudok segíteni, mert a miniszter hatalma kisebb, mint a világot rázó gazdasági válságé ... akárhányszor sikerül valamit tennem, ő mindannyiszor egy-egy évet fiatalodik."/Fpi. IV.B. 1401, 850/1934.sz./

1936. május 14-én ünnepelte a város Glattfelder 25 éves püspöki jubileumát. Ez alkalomból fényes ünnepségsorozat zajlott, magasrangú vendégek érkeztek Szegedre. XI. Pius pápa sajátkezű levélben üdvözölte a jubiláló megyéspüspököt.

/Sz.N. 1936. május 16./

Szent-Györgyi Albert

Budapesten született, 1893. szeptember 16-án. 1928-1945-ig, az Orvosi Vegytani Intézet vezetője. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1934-től, rendes tag 1937-től.

A következő egyetemi tisztségeket nyerte el:

tanszékvezető:	1928-1945
dékán :	1934-1935
prodékán :	1935-1936
rektor :	1940-1941

Kutatási területe: A szövetlégzés elmélete. A C vitamin előállítása tiszta alakban és annak gyakorlati felhasználása. A fumarsav légzésfokozó szerepének felismerése.

Biogenetika, bioelektronika.

A professzor politikai eszmevilágáról, a humánium melletti elkötelezettségéről már több vonatkozásban is szóltunk a dolgozatunkban. Szeretnénk egy gondolat erejéig emberi alakját, érzés és eszmevilágát is megvillantani. Hangszalagok, visszaemlékezések, tanulmányok őrzik mindazokat az emlékeket, amelyekből kirajzolódik egy nagy tudós portréja. De ami még ennél is több, ma is élő, itthon és a nagyvilágban, számtalan tanítványa egy élet munkájával bizonyítja, hogy mint tanár, és munkatárs is kiváló volt.

Életre szóló példát adott ^{a jóra, a} és többre törekvő, az emberi boldogulást ~~mindig~~ elősegítő munkálkodásra.

/A Magyar Életrajzi Lexikon alapján/

Bálint Sándor Szegeden született 1904. augusztus 1-én.

1980-ban Budapesten hunyt el. Egyetemi tanulmányait a szegedi és a budapesti egyetemen végezte 1922-1926 között. 1927-ben a szegedi egyetemen magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. "Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére" tárgykörből írott munkája alapján a szegedi egyetem magántanára 1934-től.

Irodaltudományok /néprajz/ kand./1962/

Egyetemi tisztsége: tanszékvezető 1947-től 1965-ig. Az egyetemi Acta Néprajz és Nyelvtudomány szekció társszerk./1957-1965/

Társadalmi tagság: M. Magyar Néprajzi Társaság. 1925-től, Magyar Nyelvtudományi Társaság 1926-től, Dugonics Társaság, szegedi Alföldkutató Biz.

Kutatási területe: Az Alföld néprajza. Vallási néphagyomány. Szeged története.

Irodalom: Péter László: Bálint Sándor munkássága 1926-1964-ig.

Bibliográfia. Szeged, 1964. Kézirat.

/Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1970. Szeged, 1971. 55.o.

Berecz János Detta, 1882. augusztus 23. - Szeged, 1938. okt. 6.

1927-től 1938-ig a szegedi egyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikáján dolgozott.

Egyetemi tisztség: tanszékvezető. /1927-1938/, Klinikai Biz. Elnök. /1934/.

Tud. tisztség: M. Nőorvosok Társ. igazgató tanácsstag, Stefánia Anya és Csecsemővédő Egyesület szegedi fiók társelnök. Több mint 20 különböző egyesületnek volt vezetője, tiszteletbeli vagy díszelnöke.

Kut. terület: A Kielland fogó gyakorlati alkalmazása hazánkban.

A Myoma kérdései. Az alkat nőorvosi vonatkozásai. Szülészeti Műtéttan.

Ditrói Gábor Kolozsvár, 1884. október 3. - Szeged, 1950. május 7.
1921-1950-ig a szegedi egyetem Szemészeti Klinikáján tevékenykedett.

Egyetemi tisztség: Tanszékvez. /1925-1950/, dékán /1930-31, 1939-40, 1945-46/, pródékán /1931-1932, 1940-41, 1946-47/, rektor /1935-36, 1948-49/, prorektor /1936-37/. Klinikai Biz. elnökhelyettes.

Tud. tisztség: M. Szemorvos Társaság elnöke /1935-/, M. Országos Orvosszövetség Szegedi Tagozat és Orvosi Továbbképzés helyi Biz. elnöke. Szemészet szerk. biz. tag.

Kutatási terület: A szem egyensúlyzavarainak, protein therápiájának problémái. A kamilla hatóanyagának az azulenolnak szemészeti therápiában való alkalmazása. A re^{tit}ta betegségei: az "angiomatosis retin^{ae}" fejlődésének tisztázása. /uo. 296. oldal/

Imre Sándor Hódmezővásárhely, 1887. október 13. - Budapest 1945. márc. 11.
1925-34-ig a pedagógiai tanszék vezetője. Számos társadalmi egyesület tagja.

Tud. tisztség: Orsz. Közoktatási Tanács tag. /1915-től/ Magyar Pedagogia szerk. /1913-1919-ig/.

Kut. terület: Neveléstan, neveléstudomány.

/uo. 79. oldal/

Shvoy Kálmán a helyi uralkodó körök szerves részét képező jobboldali katonatiszti csoport vezetője. A Shvoy portré megítéléséhez perdöntő fontosságú a Perneki Mihály által közzétett napló. Mi csak néhány, a város társadalmi, politikai életére erősen kiható személyiségvonását emlitenénk. Közéleti aktivitása rendkívüli mértékben felerősödött a nyugállományba vonulása után. Nagyon jó szervező, politikai ellenfelei letiprásától sem visszariadó, sovinszta, anti-kommunista, klerikális alapja volt Szeged uralkodó köreinek.

Az 1934-es "törvényhatósági legtöbb adót fizető" között a második helyen állt, évi 20.020 pengő összeggel.

Az a "katonás határozottság", amely jellemezte cselekvőkészségét

bizonyos szempontból kedvező is volt a széthúzásra hajlamos szegedi vezetőkörök összefogására a harmincas évek második felében.

A középrétegek körében igen népszerű volt, mert demagóg képessége révén megnyerte még a vagyonos parasztságot is.

1935-ben országgyűlési képviselő lett, s ebben a minőségében igyekezett a város érdekeinek „feltétlen szolgálatát” szem előtt tartani.

/Hegyi András a már idézett egyetemi doktori értekezése alapján. 117-118. oldal//

Források és irodalom

A Gömbös-kormány Nemzeti Munkaterve.

Budapest, 1932

A haladó egyetemi ifjúság mozgalmái Magyarországon

1918-1945. Budapest. Kossuth Könyvkiadó, 1978.

Bálint Sándor: A hagyomány szolgálatában.

/Összegyűjtött dolgozatok/. Budapest. 1981.

Balogh Sándor - Szabolcs Ottó: Pedagógusok a két világháború

között 1919-1945. Budapest, 1963.

Csaplár Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma.

Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

Csongrád Megyei I.számú Levéltár. Szeged város főispánjának

iratai.

Dékán Károly: Adalékok az ellenforradalmi rendszer középis-

kolai /gimnáziumi/ tanárainak helyzetéről.

Pedagógiai Szemle, XII. évf. 13.sz. 1962.

Délmagyarország c. napilap 1932-1936 évfolyamok

Erdei Ferenc: Város és Vidéke. Budapest, 1971.

Értelmiségek, diplomások, szellemi munkások. Szociológiai Tanul-

mányok. Budapest. Kossuth Könyvkiadó, 1978.

Féja Géza: Viharsarok. Budapest é.n.

Hajdu Tibor: Az értelmiség számszerű gyarapodásának követke-

ményei a II. világháború előtt és után. Valóság, 1981. 7.sz.

1-5. oldal

Hanák Péter: Magyarország a Monarchiában. Tanulmányok. Gondolat

Kiadó. Budapest, 1975.

Dr. Hegyi András: Szeged társadalma és politikai élete a

Gömbös-kormányzat időszakában. /1932-1936/ Acta Historica.

Tomus LIII. Szeged, 1975

Dr. Hegyi András: Szeged története a Gömbös-kormány időszakában
1932-1936. Egyetemi doktori értekezés. Szeged, 1972.

Huszár Tibor: A társadalom szerkezeti jellegzetességei és az
értelmiség funkciói. Akadémiai doktori értekezés tézisei.
Budapest, 1976.

Incze Miklós: Válság és nyomor a Horthy-rendszerben 1929-1933.
Budapest, 1952.

Kiss Ferenc - Tonelli Sándor - Sz. Szigethy Vilmos: Szeged
Budapest, 1927.

Kónya Sándor: Gömbös kísérlete a totális fasiszta diktatura meg-
teremtésére. Budapest, 1968.

Laczkó Miklós: Szerep és mű. Kulturtörténeti tanulmányok. Gon-
dolat Kiadó, Budapest, 1981.

Laczkó Miklós: Nyilások, nemzetszocialisták 1935-1944. Budapest. 1966.

Lengyel András: Móra-kéziratok /

Magyarország története 8. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976.

Oltvai Ferenc: Szeged múltja írott emlékekben. /1922-1945/
Szeged, 1968.

Pándi Ilona: A magyar haladó értelmiség néhány irányzata a
Bethlen konszolidáció éveiben. Párttörténeti Közlemények,
1965/2.

Perneki Mihály: Schvoy Kálmán titkos naplói. Délmagyarország
1977. február 6. 67. évf. 31.sz.

Pintér István: Haladó egyetemi diákmozgalmak és a Márciusi Front
1935-1938. Budapest, 1978.

Péter László : A Délmagyarország fél évszázada 1910-1960.

Jubileumi évkönyv. Szeged, 1960. Az 50 éves Délmagyarország
és az irodalom. Tiszatáj. 1960.5.sz.

Sajti Enikő: Szeged gazdasági - társadalmi helyzete és a munkásosztály harca 1936-1939. Egyetemi doktori értekezés. Szeged, 1973.

Dr. Sárközi István: Adalékok a Horthy-fasizmus szegedi kulturpolitikájához. /Kézirat/

Dr. Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiskolapolitikája Magyarországon 1919 augusztusától 1944 végéig. Kandidátusi értekezés, Szeged, 1972.

Dr. Sárközi István: Kogutowicz kontra Szent-Györgyi /Megjelent a Délmagyarország c. napilap 1972. január 30-i számában/

Serfőző Lajos: A munkásság helyzete és a kommunisták tevékenysége Szegeden az 1929-1933-as gazdasági válság idején. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Historica Tomus VI.

/Szerk. Mérei Gyula, Szeged, 1959./

Dr. Szabolcs Ottó: Dr. Mann Miklós: Az ellenforradalmi korszak felsőoktatási politikájának fő vonásai. Felsőoktatási Szemle, 1970. 3.szám

Szegedi Napló c. napilap . 1932-1936 évfolyamok

Szegedi Új Nemzedék c. napilap. 1933. X. 7-i száma

Székely Lajos: Gömbös és a fasizmus külpolitikai koncepciójának alapvonásai. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Historica Tomus XIV. /Szerk. Székely Lajos/ Szeged, 1963.

Tápai Sz. László: Zugsajtó - Szennysajtó - Refom.

Katolikus Szemle, 1935. Budapest.

Tonelli Sándor: Szeged, /1926/

Vámbéry Rusztem: A tükör.

Szép szó, 1936. március. Szerk: Ignótyus Pál és

József Attila /

15-65/1983.

.....bksz.

Dr. Serfőző Lajos elvtársnak
tszv. egyetemi tanár

Tárgy: **Ókrös Piroska**
.....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve **Ókrös Piroska: Az értelmiség Szegeden a Gömbös-kormányzat idején /1932-1936/**
.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhivnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, **1983. júli. 26.**

Lajos Serfőző
.....
dékán

A kiadmány hiteles:

Mozgásvilág Lajos
.....
főelőadó

Kapták: **Dr. Serfőző Lajos prof.**
Dr. Szántó Imre prof. társbiráló

Bírálat

Debreczeny Istvánné: Az értelmiség Szegeden a Cömbös kormányzat idején /1932-1936/ c. bölcsészdoktori értekezéséről

A témaválasztás hasznos és jó. A szerző ha nem is egészen töretlen, de meglehetősen járatlan útra lépett, amikor egy város értelmiségi rétegének történeti vizsgálatára vállalkozott. Dicsérendő, hogy a rendelkezésre álló irodalom alapján igyekezett eligazodni a téma elvi kérdéseiben, és az is, hogy a korokra vonatkozó hagyományos történeti irodalomban alaposan tájékozódott. Az anyaggyűjtés terén is igen szorgalmas munkát végzett. Levéltári anyagok felhasználása mellett -- két napilap megfelelő évfolyamainak teljes feldolgozásával -- igen sokat merített a sajtóból. A dolgozat főerénye éppen adatgazdagságában rejlik. Az összegyűjtött és az értekezésbe foglalt anyag jól tükrözi az 1929-33-as gazdasági válság utáni fejlemények hatását a szegedi értelmiség különböző, foglalkozások szerint elkülönített, csoportjainak helyzetére, magatartására. Mellesleg Szeged ekkori szellemi és kulturális életéről is tartalmaz a dolgozat jonéhány kevésbé ismert adatot.

A szerző adatainak birtokában és a történeti szociológia módszerének következetesebb alkalmazásával pontosabbá, árnyaltabbá tehetné volna a képet főképpen az értelmiség arculata, magatartása vonatkozásában.

Az értekezést cum laude fokozattal elfogadásra javaslom.

Szeged, 1983. november 8.

/Dr. Serfőző Lajos/
tanszékvezető egyetemi tanár

Birálat

Debreczeny Ivánné: Az értelmiség Szegeden a Gombös kormányzat idején /1932-1936/ ¹⁹³⁶ c. bölcsészdoktori értekezéséről

A témaválasztás hasznos és jó. A szerző ha nem is egészen töretlen, de meglehetősen járatlan utra lépett amikor egy város értelmiségi rétegének történeti vizsgálatára vállalkozott. Dicsérendő, hogy a rendelkezésre álló irodalom alapján igyekezett eligazoni a téma elvi kérdéseiben, és az is hogy a korszakra vonatkozó hagyományos történeti irodalomban alaposan tájékozott. Az anyaggyűjtés terén is igen szorgalmas munkát végzett. Levéltári anyagok felhasználása mellett -két napilap megfelelő évfolyamainak teljes feldolgozásával- igen sokat merített a sajtóból. A dolgozat főerénye éppen adatgazdagságában rejlik. Az összegyűjtött és az értekezésbe foglalt anyag~~ok~~ jól tükrözi az~~az~~ 1929-33-as gazdasági válság utáni fejlemények hatását a szegedi értelmiség különböző, foglalkozások szerint elkülönített, csoportjainak helyzetére, magatartására. Mellesleg Szeged ekkori szellemi és kulturális életéről is tartalmaz a dolgozat jonéhány kevésbé ismert adatot.

A szerző adatainak birtokában és a történeti szociológia módszerének következetesebb alkalmazásával pontosabbá, árnyaltabbá tehetné volna a képet főképpen az értelmiség arculata, magatartása vonatkozásában.

Az értekezést cum laude fokozattal elfogadásra javaslom.

Szeged, 1983. nov.8.

Serfőző Lajos

Társbirálói szakvélemény

Debreczeni Ivánné: Az értelmiség Szegeden a Gömbös-kormányzat idején /1932--1936/

c. bölcsészdoktori értekezéséről.

Debreczeni Ivánné dolgozatában bemutatja a szegedi értelmiség helyzetének változásait a Gömbös-kormányzat idején. Hasonló regionális társadalmi rétegvizsgálattal a szerző nem találkozott, ugyanakkor még a marxista szakirodalom sem tisztázta egyértelműen, hogy milyen társadalmi csoportok vonhatók az értelmiség fogalmkörébe. E nehézségek felmerülése ellenére a szerző a téma feldolgozásánál hatalmas levéltári forrásanyag -- levéltári iratok, sajtótudósítások -- bőséges felhasználásával dolgozott.

A dolgozat az alábbi fejezetekre tagolódik: A társadalom fejlődésének sajátosságai Magyarországon; Az értelmiség Szegeden a gazdasági válságból való kilábalás időszakában /1932--1934/; Az értelmiségi csoportok helyzetének változásai Szegeden a harmincas évek derekán /1935--1936/. Végezetül összefoglalja az eredményeket.

Szeged társadalmi életének változásainál is meghatározó volt a Gömbös-kormányzat időszakában az ország súlyos gazdasági válságából való kilábalás kezdete. Szerző rámutat arra, hogy az értelmiségi társadalmi réteg Szegeden -- gazdasági, vagyoni tekintetben -- rendkívül sokrétű volt, ennek megfelelően szellemi arculata, politikai irányultsága is nagyon differenciált. A válság negatív hatása alól még a leggazdagabbak sem vonhatták ki magukat. A válság következtében közülük sokan jutottak csődbe, vagy kerültek reménytelen helyzetbe.

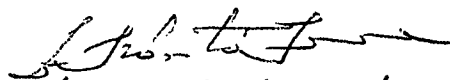
A válságból való kilábalás vontatottsága nem idézett elő alapvető pozitív változásokat az értelmiség különböző csoportjainak helyzetében. Bizonyos értelmiségi csoportok Szegeden is a jobboldali politika felé sodródtak. Ugyanakkor tovább élt a szegedi értelmiségi körök progresszív liberalizmusa is. Ez a liberalizmus -- szerző szerint -- többnyire hajlandó volt kiszolgálni a konzervatív kormánytörekvéseket, ugyanakkor bizonyos elemeiben faszizmusellenes volt, és polgári demokratikus elveket vallott.

Szerző bemutatja a különböző értelmiségi csoportok jellegzetes képviselőit, de az már meghaladta eredeti célkitűzését, hogy kitérjen az értelmiség néhány életmódbeli, mikroszociológiai vizsgálatára.

A dolgozatot bőséges jegyzetapparátus, a források és irodalom felsorolása és mellékletek egészítik ki.

Indekek alapján minősítéssel történő
elfogadására teszek javaslatot a Kari Tanács számára.

Szeged, 1983. október 1.

/Dr. Szántó Imre/

egyetemi tanár, kandidátus